

Projekt

z dnia 31 maja 2024 r.

Zatwierdzony przez

**UCHWAŁA NR
SEJMIKU WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO**

z dnia 2024 r.

**w sprawie przyjęcia oceny zasobów pomocy społecznej województwa wielkopolskiego za rok
2023 w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej**

Na podstawie art. 16a ust. 4 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2023 r. poz. 901, z późn. zm.) Sejmik Województwa Wielkopolskiego uchwala, co następuje:

§ 1.

Przyjmuje się przedstawioną przez Zarząd Województwa Wielkopolskiego ocenę zasobów pomocy społecznej województwa wielkopolskiego za rok 2023 w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej, w brzmieniu załącznika do niniejszej uchwały.

§ 2.

Ocena, o której mowa w § 1, wraz z rekomendacjami stanowi podstawę do planowania budżetu na rok następny.

§ 3.

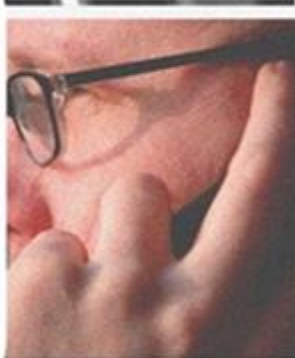
Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Województwa Wielkopolskiego.

§ 4.

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

**OCENA ZASOBÓW
POMOCY SPOŁECZNEJ
WOJEWÓDZTWA
WIELKOPOLSKIEGO
ZA ROK 2023**

*Załącznik do Uchwały/...../24
Sejmiku Województwa Wielkopolskiego
z dnia 2024 r.*

Ocenę zasobów pomocy społecznej województwa wielkopolskiego za 2023 rok opracował zespół osób zajmujących wieloosobowe stanowisko ds. włączenia społecznego działający w ramach Wielkopolskiego Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego,

w składzie:

*Karolina Czub
Sylwia Szpyrka
Marta Zaręba-Kosicka*

Poznań 2024

Spis treści

WYKAZ UŻYWANYCH SKRÓTÓW	4
1. Uwarunkowania systemu pomocy społecznej.....	5
1.1. Dane o sytuacji demograficznej i społecznej.....	5
1.2. Bezrobocie w województwie wielkopolskim	6
1.3. Zasób lokalowy wielkopolskich samorządów	8
1.4. Centra usług społecznych	9
1.5. Działalność organizacji pozarządowych na terenie województwa wielkopolskiego	10
2. Lokalna pomoc społeczna.....	12
2.1. Świadczenia pieniężne i niepieniężne (w tym odpłatność gmin za pobyt w DPS i zapewnienie schronienia).....	12
2.1.1. Świadczenia pieniężne realizowane przez Ośrodki Pomocy Społecznej.....	14
2.1.2. Zasiłek stały.....	15
2.1.3. Zasiłek okresowy	17
2.1.4. Zasiłek celowy.....	18
2.1.5. Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej.....	20
2.1.6. Posiłek.....	20
2.1.7. Odpłatność gminy za pobyt w Domach Pomocy Społecznej	21
2.2. Aktywność projektowo-konkursowa jednostek organizacyjnych pomocy społecznej	23
3. Kadra jednostek organizacyjnych pomocy społecznej.....	28
3.1. Struktura kadry socjalnej.....	28
3.2. Dostępność kadry socjalnej	29
4. Klienci pomocy społecznej – grupa osób z kategorii wysokiego ryzyka socjalnego	35
4.1. Ubóstwo	35
4.2. Osoby i rodziny korzystające z pomocy i wsparcia w systemie pomocy społecznej.....	35
4.3. Świadczeniobiorcy w systemie pomocy społecznej – profil demograficzny.....	37
4.4. Deprywacja lokalna	41
4.5. Powody udzielenia pomocy i wsparcia	43
4.6. Placówki kierowane do osób z grup podwyższonego ryzyka socjalnego.....	44
5. Wsparcie rodziny i systemu pieczy zastępczej.....	46
5.1. Wsparcie rodzin w kryzysie.....	46
5.2. Powszechne świadczenia dla rodzin (świadczenie wychowawcze i rodzinny kapitał opiekuńczy).....	49
5.3. Placówki wspierające rodziny	50
5.4. Piecza zastępcza.....	51
5.4.1. Rodzinna piecza zastępcza.....	51

5.4.2.	Instytucjonalna piecza zastępcza	55
5.4.3.	Usamodzielnienie wychowanków pieczy zastępczej	56
6.	Wsparcie osób starszych	58
6.1.	Dzienne usługi środowiskowe	58
6.2.	Usługi opiekuńcze o charakterze podstawowym, specjalistyczne usługi opiekuńcze i usługi sąsiedzkie, finansowane przez gminę w ramach zadań własnych	60
6.3.	Usługi o charakterze całodobowym	62
7.	Wsparcie osób z ograniczoną sprawnością	65
7.1.	Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnością	65
7.2.	Placówki oferujące wsparcie osobom z niepełnosprawnością	67
8.	Wsparcie migrantów	69
8.1.	Pomoc społeczna świadczona migrantom	69
8.2.	Ośrodki wsparcia cudzoziemców	70
9.	Środki finansowe na wydatki w pomocy społecznej i innych obszarach polityki społecznej w budżecie jednostki samorządu terytorialnego	72
10.	Wnioski i rekomendacje	79
10.1.	Korzystający z pomocy i wsparcia	79
10.2.	Usługi socjalne	81
10.3.	Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia	82
10.4.	Kadra pomocy społecznej	89
10.5.	Wybrane wydatki w pomocy społecznej i innych obszarach polityki społecznej	90
	DEFINICJE	92

WYKAZ UŻYWANYCH SKRÓTÓW

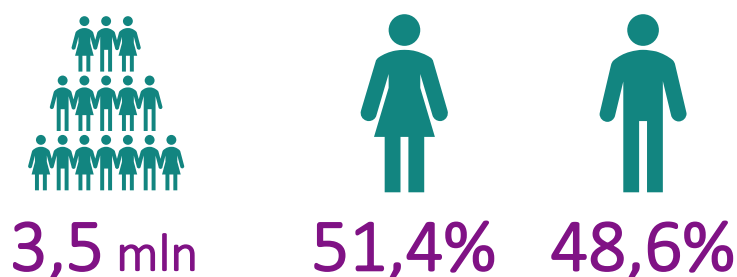
CAS	Centralna Aplikacja Statystyczna
CIS	Centrum Integracji Społecznej
CUS	Centrum Usług Społecznych
DPS	Domy Pomocy Społecznej
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
JST	Jednostka Samorządu Terytorialnego
KIS	Klub Integracji Społecznej
MOPR	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie
NGO	Organizacje pozarządowe (Non-Governmental Organization)
OZPS	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
OPS	Ośrodek Pomocy Społecznej
PCPR	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu
ŚDS	Środowiskowy Dom Samopomocy
WTZ	Warsztat Terapii Zajęciowej
ZAZ	Zakład Aktywności Zawodowej
↑	symbol oznacza wzrost w stosunku do roku ubiegłego
↓	symbol oznacza spadek w stosunku do roku ubiegłego

1. Uwarunkowania systemu pomocy społecznej

1.1. Dane o sytuacji demograficznej i społecznej

W 2022 roku województwo wielkopolskie zamieszkiwało **niecałe 3,5 mln** osób, przy czym 53,2 % ludności mieszkało w miastach, a 46,7% na wsiach.

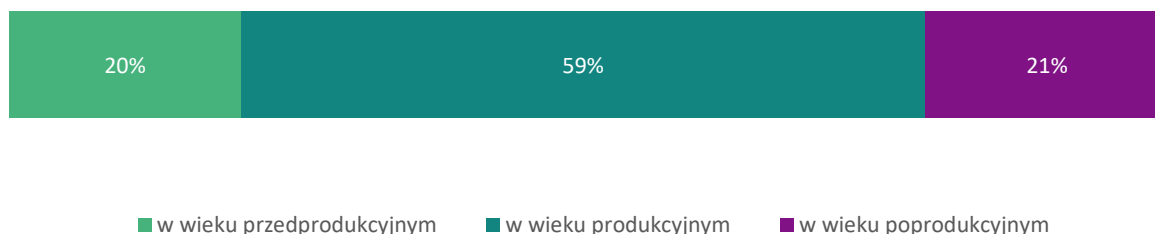
Rysunek nr 1 Udział kobiet i mężczyzn w liczbie ludności województwa w 2022 roku

Źródło: GUS-BDL

W roku 2022 województwo wielkopolskie zamieszkiwało **683 794** osób w wieku przedprodukcyjnym, **2 062 704** osób w wieku produkcyjnym i **747 079** osób w wieku poprodukcyjnym. **Nadal ubywa ludności w wieku przed i produkcyjnym oraz wzrasta liczba osób w wieku poprodukcyjnym.**

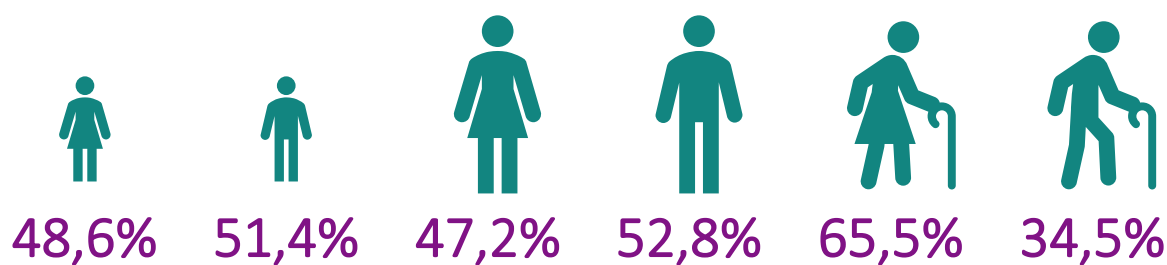
Wykres nr 1 Struktura wielkopolskiej ludności w ekonomicznych grupach wieku w 2022 roku (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS-BDL.

W grupie osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym zauważalna jest niewielka dysproporcja kobiet i mężczyzn. Odsetek kobiet jest nieznacznie niższy w grupie osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, natomiast w grupie osób w wieku poprodukcyjnym zauważalna jest znaczna dysproporcja płci, zdecydowanie przeważają w niej kobiety, które stanowią 65,5% tej subpopulacji.

Rysunek nr 2 Rozkład płci w ekonomicznych grupach wieku w roku 2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS-BDL za 2022 r.

Kobiety żyją statystycznie dłużej niż mężczyźni. Wielkopolanka, która w 2022 roku skończyła 60 lat, ma przed sobą średnio 23,4 lata życia, natomiast Wielkopolanin w tym samym wieku – 18,7 lata.

Rysunek nr 3 Przewidywana średnia długość życia dla kobiet i mężczyzn mających 60 lat w 2022 roku

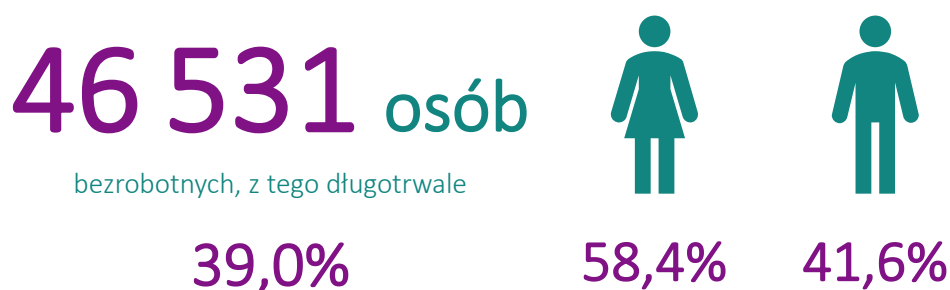

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS-BDL za 2022 r.

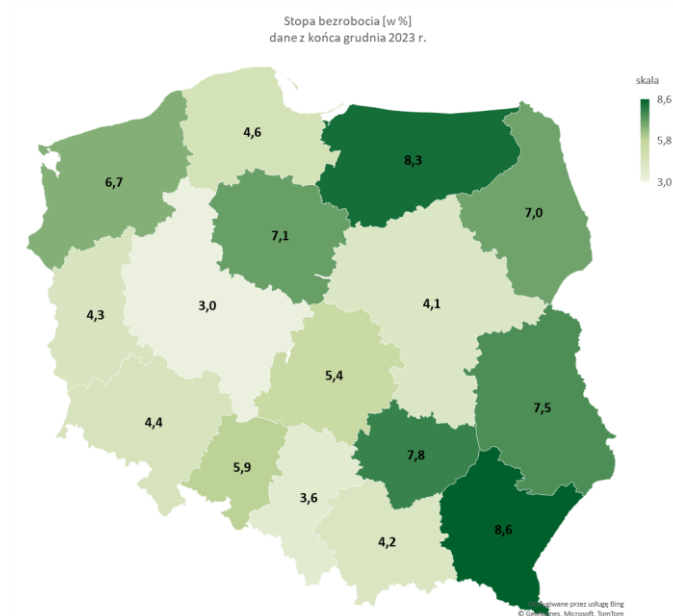
1.2. Bezrobocie w województwie wielkopolskim

Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w wielkopolskich powiatowych urzędach pracy w grudniu 2023 roku wyniosła **46 531 osób** (↑ o 0,5%), z tej grupy **39,0% było długotrwale bezrobotnymi** (w analogicznym okresie 2022 roku – 40,8%).

Rysunek nr 4 Liczba osób bezrobotnych w Wielkopolsce

Mapa nr 1 Stopa bezrobocia (%) w Polsce w 2023 r.

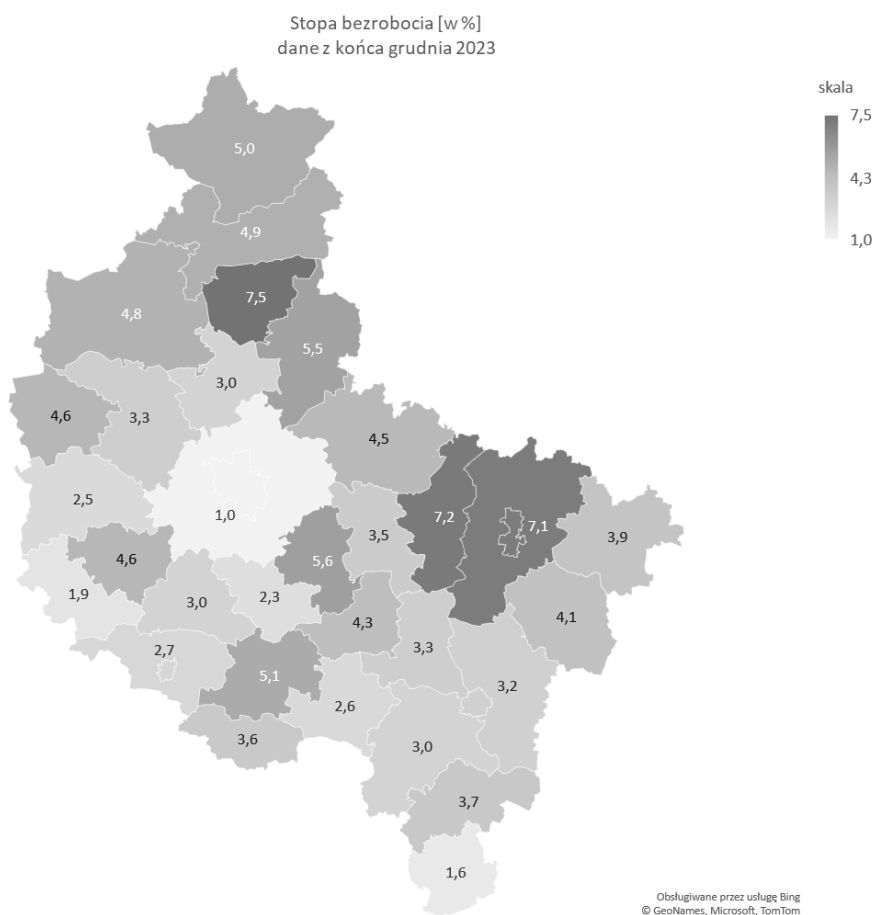

Źródło: Dane i mapa WUP Poznań, wupoznan.praca.gov.pl

3,0% Wskaźnik stopy bezrobocia rejestrowanego dla województwa wielkopolskiego był najniższy w kraju

W wielkopolskich powiatach stopa bezrobocia osiągała wartości od 1% w powiecie poznańskim do 7% w powiecie konińskim. Pod koniec 2023 roku w 5 powiatach stopa bezrobocia była wyższa niż średni wskaźnik liczony dla kraju (5,1%) – wągrowiecki 5,5%, średzki 5,6%, koniński 7,1%, słupecki 7,2% i chodzieski 7,5%.

Mapa nr 2 Stopa bezrobocia (%) w wielkopolskich powiatach w 2023 r.

Źródło: Dane i mapa WUP Poznań, wupoznan.praca.gov.pl

1.3. Zasób lokalowy wielkopolskich samorządów

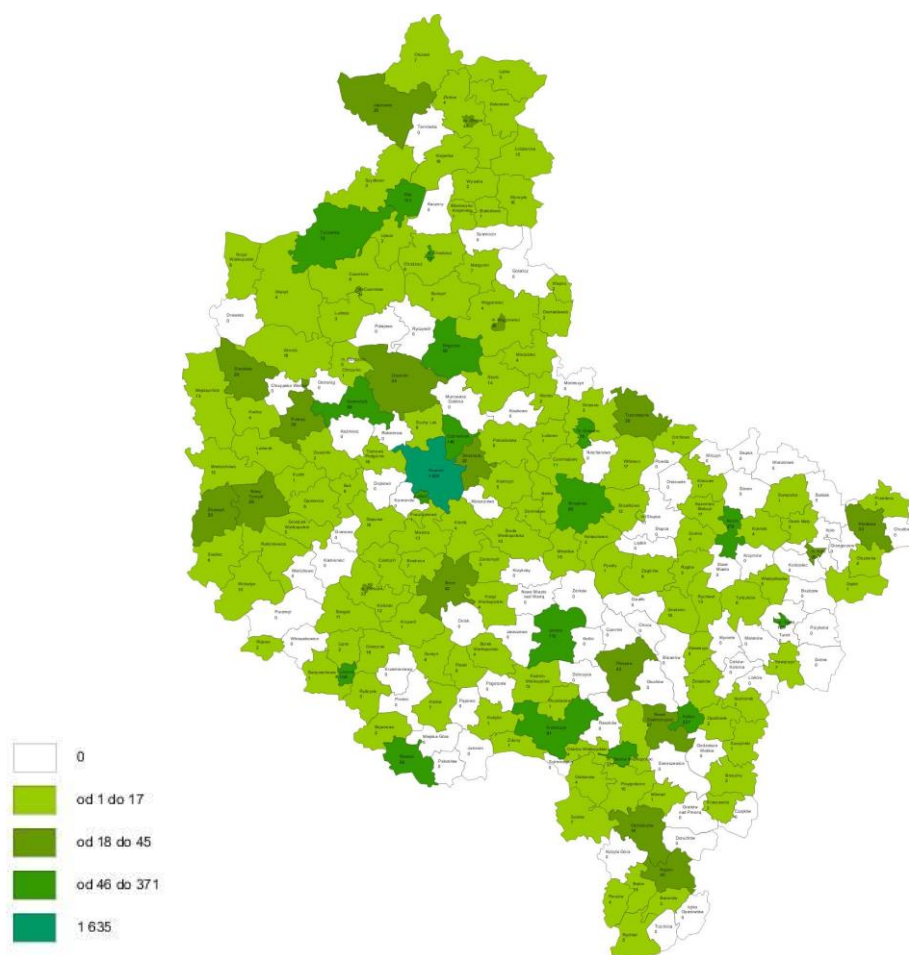
W świetle sprawozdań gminnych w roku oceny **zmała liczba mieszkań komunalnych znajdujących się w zasobach gminy – z 50 199 w 2022 roku do 49 278 w roku 2023** (↓ o 921 mieszkania). Wzrosła liczba wniosków złożonych o przydział mieszkania komunalnego z zasobów gminy – z 5 742 w 2022 roku do 5 998 w roku 2023 (↑ o 256 wniosków).

7 wielkopolskich gmin nie posiadało mieszkań komunalnych

76 wielkopolskich gmin nie posiadało mieszkań socjalnych

Zmniejszyła się liczba lokali socjalnych – w roku 2022 wielkopolskie gminy dysponowały zasobem 5 282 mieszkań, a w 2023 – 5 251 mieszkaniami socjalnymi. Największy deficyt zauważalny jest we wschodniej i południowej Wielkopolsce. Na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat zapotrzebowanie na lokale socjalne było wyższe niż oferta lokalnych samorządów, w 2023 roku na przyznanie lokalu socjalnego oczekiwano 3 345 osób. Liczba wyroków eksmisyjnych bez wskazania lokalu socjalnego wyniosła 664.

Mapa nr 3 Liczba lokali socjalnych w Wielkopolsce w 2023 roku (ujęcie gminne)

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2023 r.

1.4. Centra usług społecznych

W 2023 roku w województwie wielkopolskim funkcjonowało 7 centrów usług społecznych w następujących gminach: Czarnków (gmina wiejska), Trzcianka (gmina miejsko-wiejska), Jarocin (gmina miejsko-wiejska), Kramsk (gmina wiejska), Rychwał (gmina miejsko-wiejska), Krotoszyn (gmina miejsko-wiejska), Rawicz (gmina miejsko-wiejska). Centra powstały w wyniku przekształcenia ośrodków pomocy społecznej na mocy ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych. Centrum jest realizatorem programu usług społecznych przyjętego przez gminę oraz realizacja zadań o których mowa w art. 13 wyżej wymienionej ustawy.

W CUS, oprócz dotychczasowych zadań realizowanych przez ośrodki pomocy społecznej, uruchamiane są usługi skierowane do mieszkańców na zasadach: powszechności, podmiotowości, zachowania jakości, kompleksowości, współpracy, pomocniczości oraz wzmocnienia więzi społecznych. Przykładowymi usługami świadczonymi przez CUS lub na jego zlecenie są: usługi wsparcia psychologicznego, psychiatrycznego m.in. dla dzieci i młodzieży, grupy wsparcia dla rodzin osób niesamodzielnych i z niepełnosprawnościami, grupy wsparcia dla osób doświadczających przemocy, usługi typu taksówka dla seniora lub osób z niepełnosprawnościami-zapobiegające wykluczeniu transportowemu, usługi wspierające zdrowie i sprawność fizyczną osób starszych, mobilny klub seniora, usługi wsparcia rodzin i pieczy zastępczej, specjalistyczne poradnictwo logopedyczne dla dzieci, młodzieży, osób starszych i z problemem afazji.

Przekształcenie OPS w CUS to dla JOPS szansa, ale i wyzwanie, ponieważ jest to duża zmiana organizacyjna, a przede wszystkim poszerzenie grona odbiorców usług o osoby, które nie są klientami systemu pomocy społecznej. Mocną stroną działalności CUS jest już otwarcie się na wszystkich mieszkańców gminy i zwrócenie się w stronę zwiększania realizacji różnorodnych usług, których potrzebę zdiagnozowano. Jest to też sposób na zmianę sposobu postrzegania instytucji pomocowej przez mieszkańców i pokazania jej jako tej, która swoje wsparcie kieruje do wszystkich.

1.5. Działalność organizacji pozarządowych na terenie województwa wielkopolskiego

W 2023 roku Samorząd Województwa Wielkopolskiego ogłosił sześć otwartych konkursów ofert dla organizacji pozarządowych na realizację zadań publicznych w formie wspierania. Część realizowana przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu finansowana była ze środków własnych Samorządu Województwa Wielkopolskiego i dotyczyła wspierania zadań publicznych Województwa Wielkopolskiego z dziedziny pomocy społecznej. We wskazanym obszarze dofinansowano 37 ofert złożonych przez 19 stowarzyszeń, 17 fundacji, 1 spółdzielnię socjalną na łączną sumę 1 406 410,00 zł.

Ponadto, w 2023 roku dofinansowano również 3 oferty w ramach umów wieloletnich na lata 2022-2023) na łączną kwotę 120 000 złotych. Pieniądze te trafiły do 3 stowarzyszeń w ramach otwartego konkursu ofert na realizację w formie wspierania zadań publicznych Województwa Wielkopolskiego z dziedziny pomocy społecznej w obszarze pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób na lata 2022-2023 (Uchwała nr 5550/2022) oraz Otwarty konkurs ofert na realizację w formie wspierania zadań publicznych Województwa Wielkopolskiego z dziedziny pomocy społecznej w obszarze pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób na lata 2022-2023 (Uchwała nr 5048/2022)

Należy pamiętać, że istnieje potrzeba ciągłego wspierania wielkopolskich organizacji pozarządowych nie tylko w wymiarze finansowym, ale zwłaszcza w formie przekazywania trzeciemu sektorowi narzędzi organizacyjnych, merytorycznych, doradczych, aby podmioty pozarządowe mogły stać się równorzędnymi partnerami sektora państwowego i biznesu, będąc przy tym niezależnymi finansowo.

Tabela nr 4 Zadania i kwota ich dofinansowania w konkursie wspierania zadań publicznych Województwa Wielkopolskiego z dziedziny pomocy społecznej w 2023 roku

Nazwa zadania	Liczba dofinansowanych ofert	Kwota dofinansowania w zł
Otwarty konkurs ofert na realizację w formie wspierania zadań publicznych Województwa Wielkopolskiego z dziedziny pomocy społecznej w obszarze działalności na rzecz osób w wieku emerytalnym w 2023 roku (Uchwała nr 6013/2022)	10	300 000,00
Otwarty konkurs ofert na realizację w formie wspierania zadań publicznych Województwa Wielkopolskiego z dziedziny pomocy społecznej w obszarze wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w 2023 roku (Uchwała nr 6012/2022)	8	310 000,00
Otwarty konkurs ofert na realizację w formie wspierania zadań publicznych Województwa Wielkopolskiego z dziedziny pomocy społecznej w obszarze wspierania osób z ograniczoną sprawnością w 2023 roku (Uchwała nr 6011/2022)	8	420 000,00
Otwarty konkurs ofert na realizację w formie wspierania zadań publicznych Województwa Wielkopolskiego z dziedziny pomocy społecznej w obszarze pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób w 2023 roku (Uchwała nr 6014/2022)	5	200 000,00
Otwarty konkurs ofert na realizację w formie wspierania zadań publicznych Województwa Wielkopolskiego z dziedziny pomocy społecznej, w obszarze pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób, w zakresie działalności na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w 2023 roku (Uchwała nr 6094/2023)	5	150 000,00
Otwarty konkurs ofert na realizację w formie wspierania zadań publicznych Województwa Wielkopolskiego z dziedziny pomocy społecznej w obszarze wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w 2023 roku (Uchwała nr 6990/2023)	1	26 410,00
RAZEM:	37	1 406 410,00 zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania finansowego ROPS z realizacji programu współpracy Samorządu Województwa Wielkopolskiego z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego

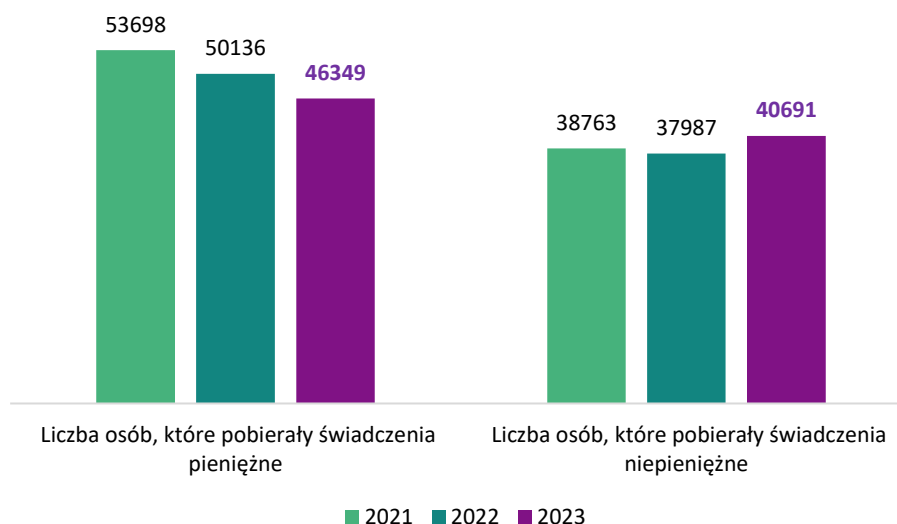
2. Lokalna pomoc społeczna

2.1. Świadczenia pieniężne i niepieniężne (w tym odpłatność gmin za pobyt w DPS i zapewnienie schronienia)

W 2023 roku 81 427 os. pobierało świadczenie z systemu pomocy społecznej, które zostało przyznane decyzją administracyjną, w 2022 roku takich osób było 82 213 os. Na przestrzeni ostatnich lat w województwie wielkopolskim obserwowany jest trend polegający na zmniejszaniu się liczby klientów pomocy społecznej, jak już zostało wspomniane, głównym powodem tego spadku jest brak waloryzacji kryterium dochodowego w pomocy społecznej. W 2023 roku kryterium dochodowe ustalone dla 1 osobowego gospodarstwa domowego (776 zł) było niższe niż minimum egzystencji liczone dla 1 osobowego gospodarstwa domowego (901,04 zł). Wartość minimum egzystencji wyznacza dolny obszar ubóstwa. Paradoksalnie oznaczało to, że osoby żyjące poniżej granicy minimum egzystencji nie spełniały podstawowego kryterium ubiegania się o pomoc, czyli kryterium dochodowego, co w praktyce oznaczało niemożność skorzystania z pomocy.

Sytuacja, w której spada liczba klientów, przekłada się na zmiany w liczbie osób pobierających świadczenia pieniężne i niepieniężne z pomocy społecznej.

Wykres nr 2 Liczba osób, które pobierały świadczenia pieniężne i niepieniężne w latach 2021-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie MRIPS-03 za 2023 r.

W roku 2023, w porównaniu do 2022 roku, w skali województwa zmalała liczba osób pobierających świadczenia pieniężne (↓ o 7,5%), natomiast liczba osób pobierających świadczenie niepieniężne wzrosła (↑ o 7,1%).

57% świadczeniobiorców, pobierało świadczenie pieniężne (↓ 3 787 os.)
46 349 os.

W 2023 roku świadczenie niepieniężne otrzymało 40 691 os. i w porównaniu do 2022 roku w skali województwa nastąpił 7,1% wzrost liczby takich osób (↑ 2 704 os.).

Pomoc społeczna zarówno w 2022 roku, jak i w roku oceny opierała się w znacznej mierze na świadczeniach niepieniężnych. Analizując liczbę osób, którym przyznano świadczenia, zarówno w 2022 roku, jak i w 2023 roku, więcej osób pobierało świadczenie pieniężne, jednak analizując liczbę świadczeń, okazuje się, że zrealizowano zdecydowanie więcej świadczeń niepieniężnych, w roku oceny były to 6 237 364 świadczenia niepieniężne vs. 478 392 świadczenia pieniężne. Świadczenia pieniężne (zasiłek stały, zasiłek okresowy, zasiłek celowy) stanowiły bardzo mały wycinek pomocy świadczonej na rzecz mieszkańców województwa będących w kryzysie.

W 2022 roku przyznano:

7 276 048 świadczeń niepieniężnych

478 392 świadczeń pieniężnych¹

W 2023 roku przyznano:

6 237 364 świadczeń niepieniężnych

441 790 świadczeń pieniężnych²

¹ Raport graficzny nr 10 w sprawozdaniu OZPS za 2022 „liczba świadczeń pieniężnych i niepieniężnych z pomocy społecznej”.

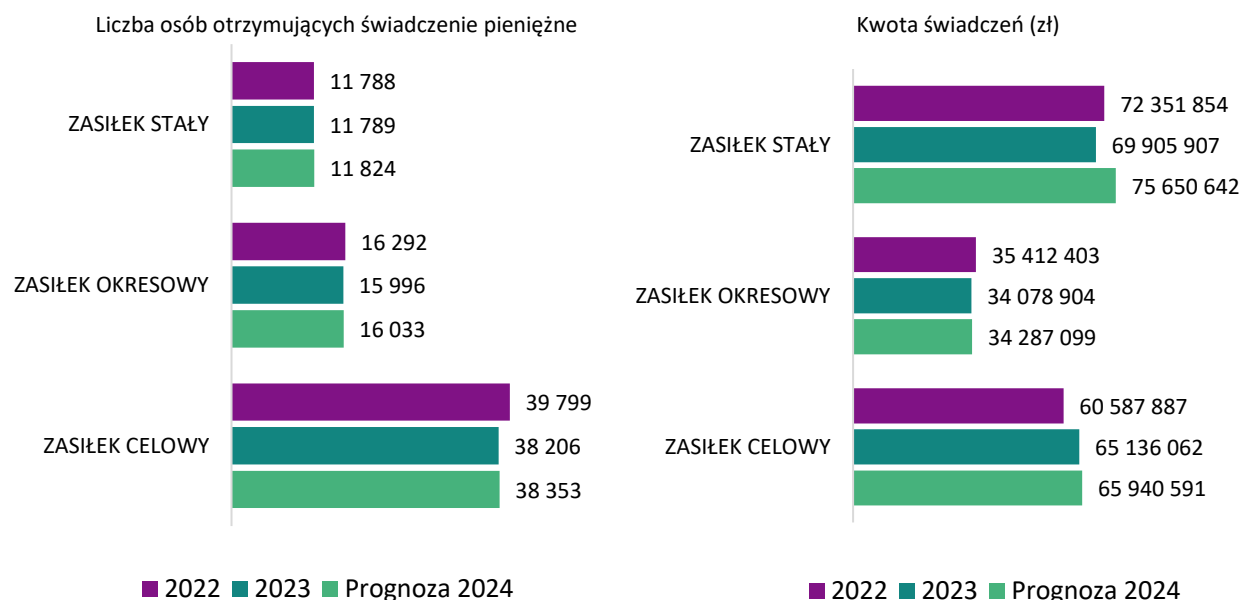
² Raport graficzny nr 10 w sprawozdaniu OZPS za 2023 „liczba świadczeń pieniężnych i niepieniężnych z pomocy społecznej”.

Pomimo 7% wzrostu liczby osób pobierających świadczenia niepieniężne, liczba świadczeń zrealizowanych w 2023 roku, w porównaniu do 2022 roku spadła o 14%. Taki stan rzeczy może być spowodowany krótszym czasem udzielania pomocy, udzielaniem mniejszej liczby świadczeń niepieniężnych, czyli tzw. zmniejszeniem intensywności wsparcia, dzieje się tak np. w przypadku usług opiekuńczych, kiedy zmniejsza się liczba godzin usług przypadająca na osobę korzystającą.

2.1.1. Świadczenia pieniężne realizowane przez Ośrodki Pomocy Społecznej

Pomimo ogólnowojevodzkiego spadku liczby osób pobierających świadczenia pieniężne, w niektórych gminach liczba takich osób w 2023 r. wzrosła, w porównaniu z 2022 r. Wzrost liczby świadczeniobiorców świadczeń pieniężnych odnotowano w 63 na 226 gmin. W roku 2023, w porównaniu do 2022 roku, ogólnowojevodzki bilans dotyczący świadczeniobiorców poszczególnych typów zasiłku wygląda następująco: zmalała liczba świadczeniobiorców w przypadku zasiłku celowego i okresowego, natomiast liczba osób pobierających zasiłek stały wzrosła o 1 osobę, kwoty wydatkowane na świadczenia pieniężne w 2023 roku zmalały w przypadku dwóch typów zasiłku: [zasiłku stałego](#) i [zasiłku okresowego](#), w przypadku zasiłku celowego kwota wydatkowana w 2023 roku wzrosła o 7,5%.

Wykres nr 3 i 4 Liczba osób, które pobierały zasiłki oraz kwoty świadczeń w latach 2022-2023 oraz prognozowana na 2024 rok

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2023 r.

W przypadku [zasiłku stałego](#) kwota wydatkowana w 2023 roku, w porównaniu do 2022 roku, była o 3,3% niższa, przy wzroście liczby świadczeniobiorców o 1 osobę. Może to oznaczać, że osoby otrzymywały świadczenia w niższej wysokości – minimalna kwota zasiłku stałego wynosi miesięcznie 30

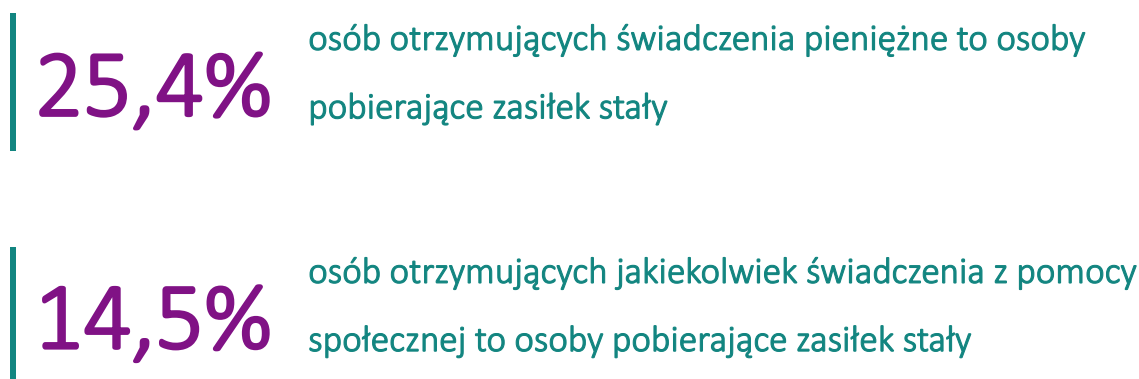
zł, a maksymalna 719 zł i jest ustalana na podstawie dochodu uzyskiwanego przez osobę lub rodzinę. Od 1 stycznia 2024 roku kwota zasiłku stałego została zwaloryzowana – maksymalna kwota wzrosła z 719 złotych do 1000 złotych.

Analizując sytuację wewnątrzregionalną w 2023 roku w porównaniu do 2022 roku, w przypadku zasiłku stałego wzrost liczby osób pobierających ten zasiłek, odnotowano w 91 gminach (o 336 os.), w przypadku zasiłku okresowego w 97 gminach (o 684 os.), a w przypadku zasiłku celowego w 76 gminach (o 1444 os.). W przypadku zasiłku stałego liczba świadczeniobiorców w skali województwa zmalała w 106 gminach o 355 osób, w przypadku zasiłku okresowego zmalała w 113 gminach o 1 391 osób, a w przypadku zasiłku celowego zmalała w 146 gminach o 3 037 osób. Liczba świadczeniobiorców na tym samym poziomie pozostała w przypadku zasiłku stałego w 29 gminach, zasiłku okresowego w 16 gminach i zasiłku celowego w 4 gminach.

2.1.2. Zasiłek stały

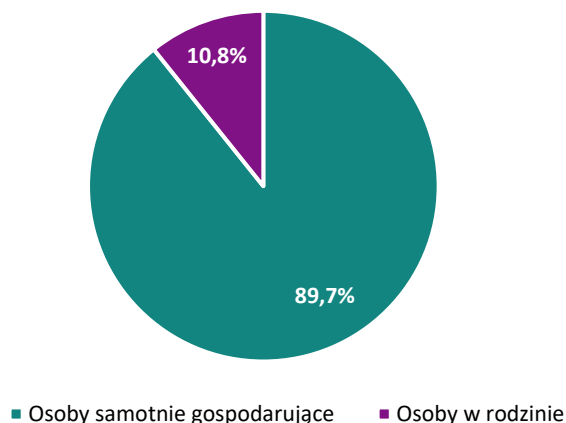
W 2023 roku zasiłek stały wypłacono **11 789 os.** (**↑ o 1 os.**) na łączną kwotę **69 905 907 zł** (**↓ o 2 445 947 zł**). Prognozy na 2024 rok zakładają wzrost **liczby osób** pobierających zasiłek stały o 35 os., co spowoduje konieczność zwiększenia środków wydatkowanych na ten cel w 2024 roku o **5 744 735 zł** w stosunku do roku oceny (2023 r.).

W 2023 roku:

Zdecydowaną większość osób pobierających zasiłek stały w 2023 roku (89,7%) stanowiły osoby samotnie gospodarujące (88,6% w 2023, 87,7% w 2021, 86% w 2020 roku). W ciągu ostatnich kilku lat odsetek osób samotnie gospodarujących wśród pobierających ten typ świadczenia sukcesywnie wzrasta.

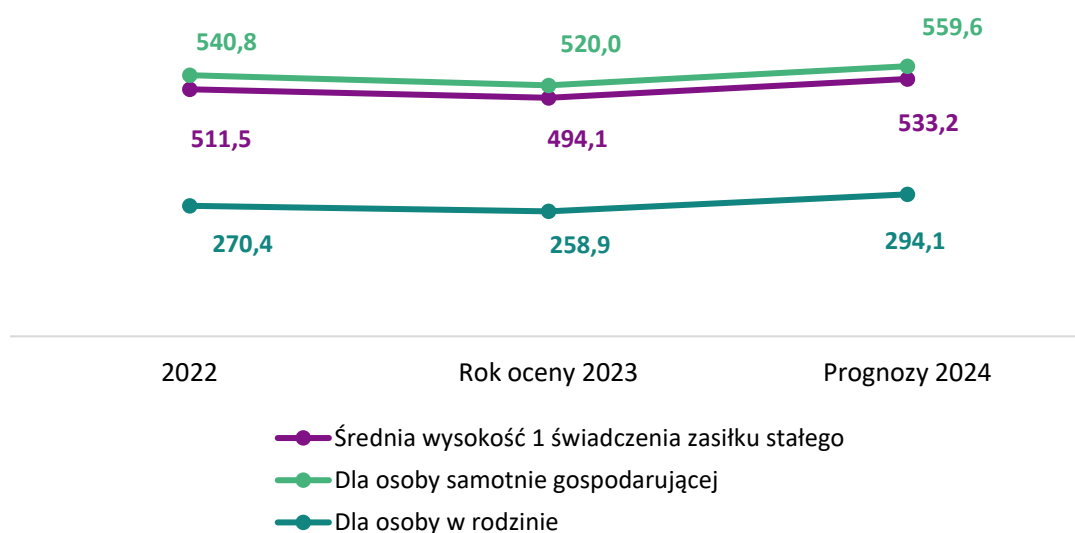
Wykres nr 5 Struktura pobierających zasiłek stały w 2023 roku według typu gospodarstwa domowego (os. samotnie gospodarujące, os. w rodzinie)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2023 r.

Na poniższych wykresach przedstawiono średnią miesięczną kwotę zasiłku obliczoną dla osoby w rodzinie i osoby samotnie gospodarującej.

Wykres nr 6 Średnia miesięczna wysokość zasiłku stałego ogółem, dla osoby samotnie gospodarującej oraz osoby w rodzinie w województwie wielkopolskim w latach 2022-2023 i prognozowana na 2024 rok (zł)

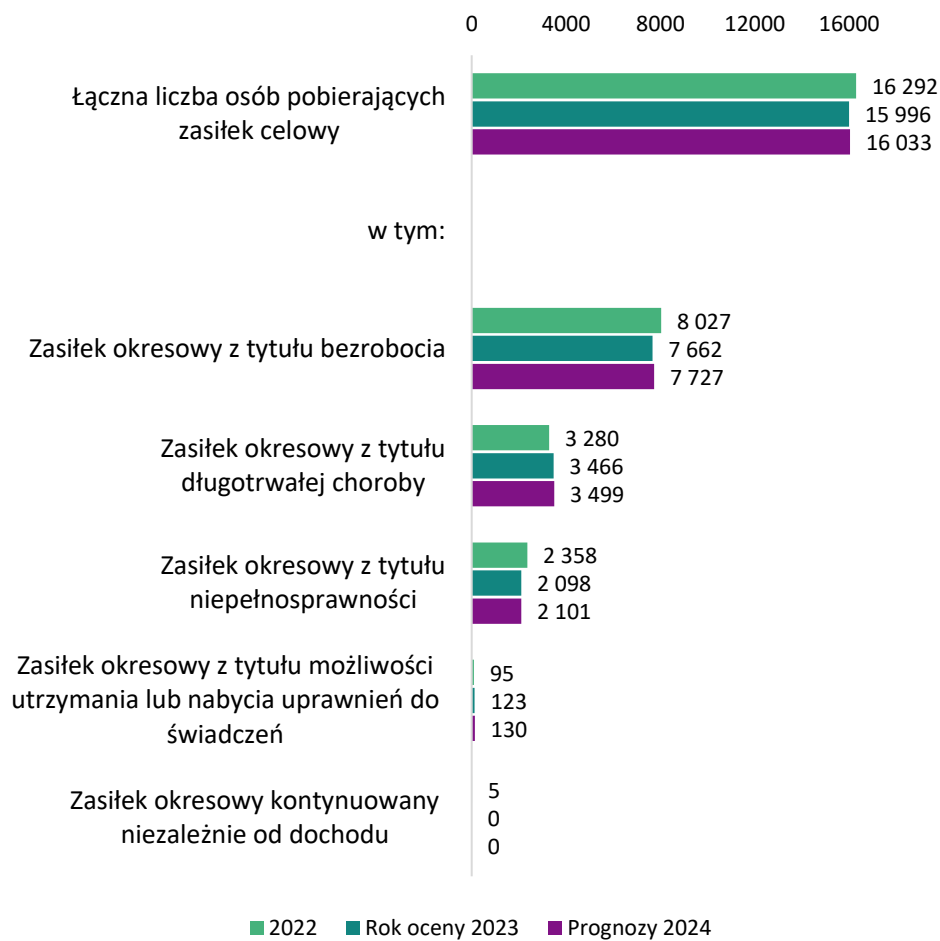
Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2023 r.

Średnia wartość zasiłku stałego była wyższa dla osób samotnie gospodarujących w porównaniu ze średniomiesięczną kwotą wypłacanego zasiłku dla osób w rodzinie.

2.1.3. Zasiłek okresowy

Z danych zawartych w Ocenie Zasobów Pomocy Społecznej wynika, że w 2023 roku [zasiłek okresowy](#) przyznano **15 996 os. (↓ 296 os.)**. Łącznie, na zasiłki okresowe w pomocy społecznej w 2023 roku **przeznaczono 34 078 904 zł** i była to **kwota niższa o 1 333 499 zł niż w roku poprzednim**. Prognoza dotycząca zasiłku okresowego na rok 2024 zakłada niecały 1% wzrost liczby świadczeniobiorców przy niecałym 1% wzroście wydatków na to świadczenie.

Wykres nr 7 Liczba osób otrzymujących zasiłek okresowy ogółem i poszczególne typy zasiłków w latach 2022-2023 oraz prognozowana na 2024 rok

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2023 r.

Jak zauważają pracownicy jednego z OPS w powiecie średzkim:

Dane liczbowe wykazane w niniejszej ocenie wskazują, iż zarówno potrzeby społeczne, jak i możliwość ich zaspokajania utrzymują się na podobnym poziomie, jednak z tendencją spadkową w odniesieniu do liczby osób korzystających ze świadczeń pieniężnych w formie: zasiłku okresowego, zasiłku celowego jak również pomocy finansowej w ramach realizowanego wieloletniego programu Pomoc państwa w zakresie dożywiania. Zmianie ulega bowiem struktura rodzin ubiegających się o pomoc. Na przełomie ostatnich kilku lat zauważalne jest zjawisko korzystania ze świadczeń z pomocy społecznej coraz większej liczby osób starszych, samotnych, chorych i niepełnosprawnych, pozostających bez dochodu lub posiadających dochód niewystarczający na zaspokojenie podstawowych potrzeb takich jak: zakup opału, zakup leków, czy opłacenie podstawowych rachunków. Należy zauważyć, że rodziny korzystające z pomocy społecznej charakteryzuje złożoność problemów.

Choć wojewódzki bilans dotyczący osób korzystających z zasiłku okresowego wskazuje na spadek liczby takich osób w 2023, w porównaniu do 2022 roku o 296 os., to w przypadku zasiłku okresowego z tytułu długotrwałej choroby w 2023 roku odnotowano wzrost liczby świadczeniobiorców o 186 osób.

W 2023 roku największą liczbę świadczeniobiorców otrzymujących zasiłek okresowy stanowiły osoby pobierające świadczenie z powodu:

bezrobocia (7 662 os., ↓ 365 os.)

długotrwałej choroby (3 466 os., ↑ 186 os.)

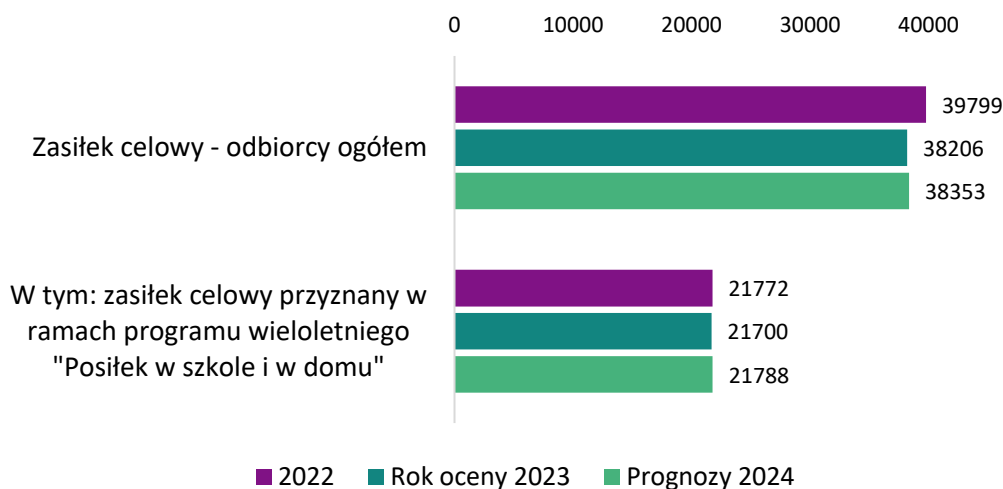

niepełnosprawności (2 098 os., ↓ 260 os.)

2.1.4. Zasiłek celowy

W 2023 roku [zasiłek celowy](#) przyznano **38 799 osobom** (↓ o 1 593 os.) **na kwotę 65 136 062 zł** (↑ o 4 548 175 zł). Prognozy sporządzane przez gminy na 2024 rok zakładają 0,4% wzrost liczby osób pobierających ten typ świadczenia przy nieco ponad 1% wzroście środków przeznaczonych na ten cel.

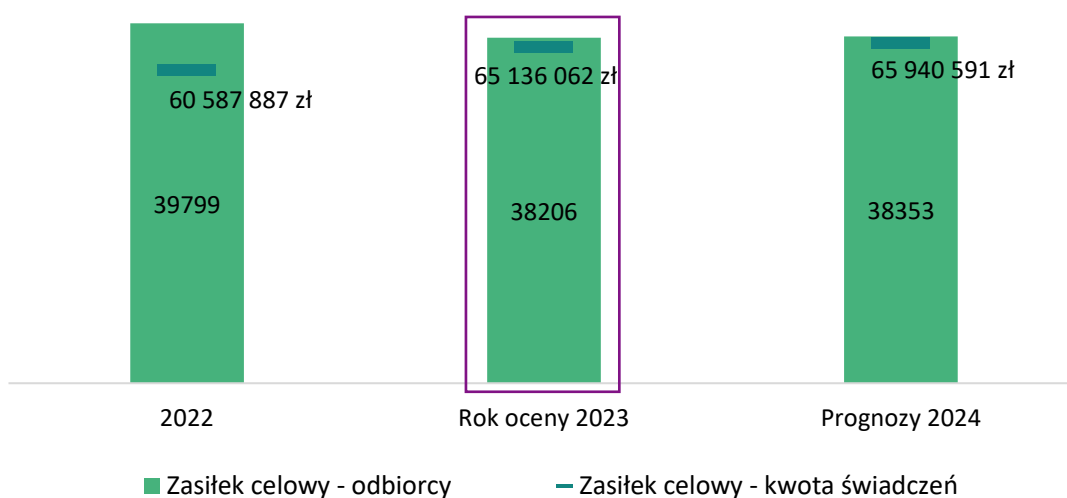
Wykres nr 8 Liczba osób otrzymujących zasiłek celowy w latach 2022-2023 oraz prognoza na 2024 rok

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2023 r.

W roku oceny [zasiłek celowy wynikający z art. 39a ust. 1-2](#) ustawy o pomocy społecznej wypłacono **12 osobom w łącznej wysokości 9 900 zł** (w 2022 roku 9 osób otrzymało to świadczenie w kwocie 8 100 zł).

Wykres nr 9 Liczba osób otrzymujących zasiłek celowy oraz łączna wartość zasiłków wypłaconych w latach 2022-2023 oraz prognoza na 2024 rok

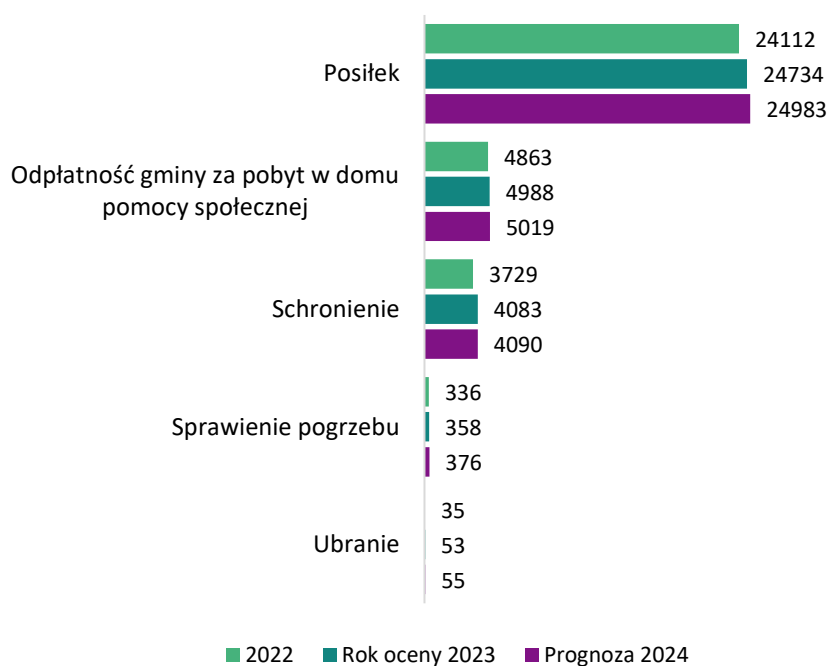
Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2021 r.

Kwoty wydatkowane na zasiłek celowy wzrosły, gdyż w 2024 roku wzrosły ceny dóbr i usług.

2.1.5. Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej

W 2023 roku świadczenie niepieniężne otrzymało 40 691 os. (↑ o 7,1%), podobnie jak w ubiegłych latach, największa grupa osób skorzystała ze świadczeń niepieniężnych w formie posiłku.

Wykres nr 10 Liczba osób otrzymujących w latach 2022-2023 wybrane rodzaje świadczeń niepieniężnych oraz prognozy na 2024 rok

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2023 r.

2.1.6. Posiłek

Posiłek jest formą świadczenia podstawowego i w świetle ustawy o pomocy społecznej jest to zadanie własne gminy o charakterze obowiązkowym. **W 2023 roku świadczenie w postaci posiłku było realizowane w prawie 100% gmin (225 na 226 wielkopolskich gminach).**

W 2023 w porównaniu z 2022 o 2,6% (622 os.) wzrosła liczba osób korzystających z pomocy w formie posiłku. Kwota wydatkowana na ten cel również wzrosła o 21,4% (z 25 852 392 zł do 31 394 081 zł).

Finansowanie posiłków dla zdecydowanej większości osób korzystających z tej formy wsparcia – 82,2% (podobnie jak w latach ubiegłych), pochodziło z programu wieloletniego „Posiłek w szkole i w domu”.

Z programu wieloletniego skorzystały, podobnie jak w ubiegłym roku, 224 gminy.

78%
o 3,5 %

ogółu korzystających z posiłku
w 2023 roku stanowiły dzieci
wzrosła liczba dzieci otrzymujących to
świadczenie

2.1.7. Odpłatność gminy za pobyt w Domach Pomocy Społecznej

Kolejną, pod względem wielkości, grupą korzystającą ze świadczeń niepieniężnych są osoby przybywające w domach pomocy społecznej, którym gmina opłacała pobyt w tej placówce w 2023 roku.

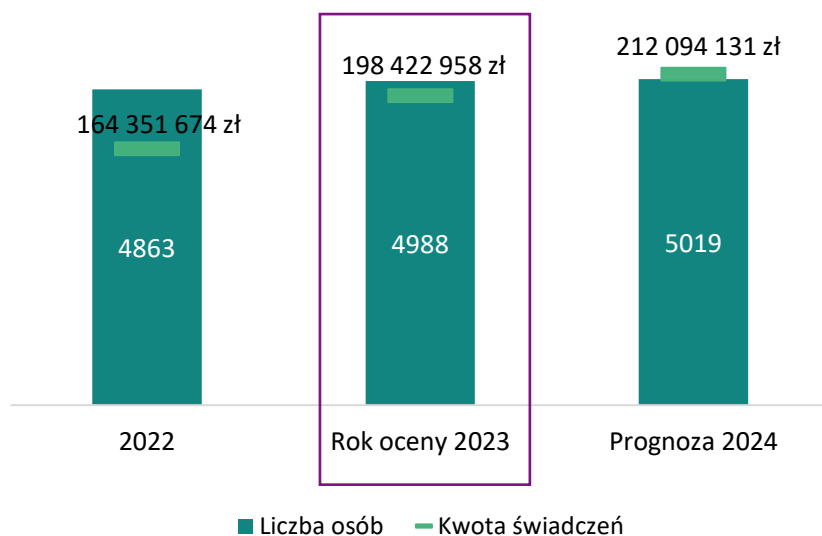
Od roku 2012 można obserwować stały wzrost liczby osób, których pobyt w [Domach Pomocy Społecznej](#), był finansowany w całości lub częściowo przez gminę zamieszkania. **Z powodu pandemii COVID (wstrzymanie przyjęć nowych mieszkańców do DPS) w 2021 rok po raz pierwszy od 2012 rok zaobserwowano spadek tej liczby. W 2023 roku w porównaniu do 2022 liczba takich osób wzrosła o 2,5% (z 4 863 os. do 4 988 os.).**

2

wielkopolskie gminy nie ponosiły odpłatności za pobyt
mieszkańców w DPS

W 2023 roku wielkopolskie gminy za pobyt **4 988 osób (↑ o 125 os.)** w DPS poniosły odpłatność w wysokości **198 422 958 zł, co oznacza prawie 21% wzrost kosztów w porównaniu z rokiem 2022.** Prognozy na 2024 rok mówią o prawie 1% wzroście liczby osób (o 31 os.) przy 6,9% wzroście wydatków na ten cel.

Wykres nr 11 Odpłatność wielkopolskich gmin za pobyt w DPS i liczba osób, którym gmina całkowicie lub częściowo opłacała pobyt w DPS w latach 2022-2023 oraz prognoza na 2024 rok

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2023 r.

Usługa w formie pobytu w DPS jest dla gmin kosztowną formą wsparcia.

Przedstawiciele gmin we wnioskach do OZPS zwracają uwagę na następujące kwestie:

- Zwiększają się koszty utrzymania DPS.
- Wydatki na DPS stanowią istotną część budżetu gminy, a wobec faktu starzenia się społeczeństwa należy spodziewać się dalszego wzrostu kosztów.
- Z uwagi na tak rosnące koszty ponoszone na odpłatność za pobyt w Domu Pomocy Społecznej i trendy demograficzne kilka gmin rozważa utworzenie gminnego DPS. W 2023 roku na terenie województwa wielkopolskiego funkcjonowały dwa gminne DPS.
- Gminy opisują okoliczności kierowania osób do DPS: „GOPS do DPS kieruje osoby, których pozostawienie w środowisku zagrażałoby ich życiu (nie są w stanie samodzielnie funkcjonować, rodzina nie jest w stanie zapewnić całodobowej pomocy, a usługi opiekuńcze są niewystarczające, co może spowodować znaczne obniżenie stanu zdrowia, a nawet zagrożenie życia) lub są zagrożeniem dla innych osób (mogą stanowić zagrożenie dla członków rodzin, sąsiadów, pracowników socjalnych)”.
- Długi czas oczekiwania na miejsce w DPS dotyczy w szczególności osób oczekujących na skierowanie do domu pomocy społecznej dla osób przewlekle psychicznie chorych.

Aktualny wydaje się wniosek formułowany w poprzednich edycjach OZPS, iż w przyszłości konieczne będzie przyjęcie rozwiązań systemowych w celu zabezpieczenia obywateli przed ryzykiem

niesamodzielności lub/i konieczna będzie zmiana systemu finansowania usług opiekuńczych świadczonych w ramach systemu pomocy społecznej. Szczególnie w sytuacji, gdy wydatki gmin na usługi opiekuńcze (w tym całodobowe) rosną z każdym rokiem. W kontekście opieki, należy również systemowo odpowiedzieć na wyzwania związane z byciem opiekunem nieformalnym, co oznacza opracowanie form wsparcia adresowanych dla opiekunów rodzinnych.

2.2. Aktywność projektowo-konkursowa jednostek organizacyjnych pomocy społecznej

Gminy i powiaty, oprócz realizacji zadań własnych, podejmowały również dodatkowe działania, których celem była poprawa jakości życia ich mieszkańców. Ponadto, zgodnie z art. 18 ust. 6 Ustawy o pomocy społecznej do zadań zleconych przez administrację rządową gminom, oraz w myśl art. 20 ust. 3 tejże Ustawy – zleconych powiatom, należy realizacja rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych. W związku z powyższym w tej części opracowania, zaprezentujemy aktywność wielkopolskich samorządów, w zakresie wybranych programów.

Rządowy program wspierania rodziny „Asystent rodziny 2023”

Jego celem jest pomoc w realizacji zadań wykonywanych przez asystentów rodziny w ramach ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz w ustawie o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”. Program został uchwalony 13 listopada 2023 roku i został podzielony na dwie części, z czego pierwsza obejmowała dofinansowanie dodatków do wynagrodzenia asystentów rodziny, a druga część kosztów wynagrodzenia w okresie listopad - grudzień 2023 roku. Łączna kwota przeznaczona na ww. działanie nie przekraczała w skali kraju 30 milionów złotych³.

Z danych zamieszczonych na stronie⁴ Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej wynika, że w 2023 roku w województwie wielkopolskim dofinansowano wynagrodzenia i dodatki 290 asystentom rodziny (w ramach 249,01 etatów) , zatrudnionym w 166 gminach w łącznej kwocie 2 621 614,89 zł.

³[Konkurs Asystent Rodziny 2023](#), dostęp na: 11.04.2024 r.

⁴[Wyniki konkursu](#), dostęp na: 11.04.2024 r.

Rządowy program wsparcia powiatu w organizacji i tworzeniu rodzinnych form pieczy zastępczej w 2023⁵

W 2023 roku wprowadzono Rządowy program wsparcia powiatu w organizacji i tworzeniu rodzinnych form pieczy zastępczej, którego celem było wsparcie powiatów w realizacji zadań własnych z zakresu wspieraniu rodziny i systemu pieczy zastępczej. Program był następstwem wprowadzenia minimalnego wynagrodzenia przysługującego zawodowym rodzinom zastępczym. Wsparcie z Funduszu Pracy przeznaczone było na pokrycie wynagrodzenia z pochodnymi dla zawodowych rodzin zastępczych, prowadzących rodzinny dom dziecka, rodzin zawodowych zastępczych. Łączna kwota przeznaczona na ww. działanie nie przekraczała w skali kraju 40 milionów złotych. Według danych ministerialnych wszystkie wielkopolskie powiaty na ww. cel otrzymały 3 400 060,00 złotych, przy czym najwyższa kwota trafiła do miasta Poznań (328 440,00 złote), a najniższa do powiatów jarocińskiego i wolsztyńskiego (po 13 300 złotych)⁶.

Wieloletni Program „Senior+” na lata 2021-2025 jednostki samorządu terytorialnego mogły ubiegać się o uzyskanie środków finansowych przeznaczonych na:

- jednorazowe wsparcie finansowe na utworzenie lub wyposażenie placówki oraz
- na zapewnienie funkcjonowania już istniejących placówek.

W 2023 roku, w ramach modułu I dofinansowanie uzyskały 3 wielkopolskie gminy (Bojanowo, Doruchów i Gizałki) na utworzenie lub wyposażenie Klubu „Senior+”. Z kolei 38 gminy (miasto Ostrów Wielkopolski na 3 placówki) i 2 powiaty otrzymało akceptację na dofinansowanie (2 edycje) funkcjonowania już istniejących placówek „Senior+” (Klubów Senior+ oraz Dziennych Domów Senior+)⁷.

Aktywny Maluch (wcześniej Program "Maluch+")

Od 2023 roku nabór wniosków w ramach programu prowadzony jest w trybie ciągłym. W wyniku pierwszej tury naboru ciągłego dofinansowanie otrzymało 76 gmin prowadzących placówki o charakterze publicznym oraz 317 podmiotów niepublicznych. W drugiej turze natomiast 5 gmin o 45 podmiotów niepublicznych. Łączna kwota przyznanego dofinansowania w przypadku placówek publicznych wyniosła 114 173 218 zł, a niepublicznych 107 949 476 zł. Pieniądze te przeznaczone mają być na powstanie/utrzymanie 11 897 miejsc (w tym 2993 w placówkach publicznych i 8904 w placówkach niepublicznych)⁸.

⁵ [Rządowy program wsparcia powiatu w organizacji i tworzeniu rodzinnych form pieczy zastępczej w 2023](#), dostęp na: 11.04.2024 r.

⁶ [Rozstrzygnięcie konkursu](#), dostęp na: 11.04.2024 r.

⁷ [Programu Wieloletniego „Senior+” rozstrzygnięcie konkursu](#), dostęp na: 17.04.2024 r.

⁸ [Aktywny Maluch](#), dostęp na: 30.04.2024 r.

Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej

Celem Programu jest wprowadzenie usług asystenta jako formy ogólnodostępnego wsparcia w wykonywaniu codziennych czynności oraz funkcjonowaniu w życiu społecznym. W 2023 roku dofinansowanie ze środków Funduszu Solidarnościowego na realizację programu przyznano 109 wielkopolskim samorządom, w tym 15 powiatom i 94 gminom. Łączna kwota przewidziana na realizację Programu z Funduszu w województwie wielkopolskim wyniosła 31 607 221,64 złote⁹.

Centra opiekuńczo-mieszkalne

Udział w Programie w 2023 roku zgłosiły dwie wielkopolskie gminy, tj. Skulsk i Kramsk, które zamierzają utworzyć i wyposażyć centrum. Na realizację ww. działań samorzady otrzymały odpowiednio 1 962 528 zł oraz 3 461 923,50 zł ze środków Funduszu Solidarnościowego.¹⁰

Opieka wytchnieniowa

Głównym celem Programu jest wsparcie członków rodzin lub opiekunów sprawujących bezpośrednią opiekę nad:

1. dziećmi z orzeczeniem o niepełnosprawności,
2. osobami niepełnosprawnymi posiadającymi orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczenie traktowane na równi z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, zgodnie z art. 5 i art. 62 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2021 r. poz. 573, z późn. zm.),

poprzez możliwość uzyskania doraźnej, czasowej pomocy w formie usługi opieki wytchnieniowej.

Przedstawiciele administracji rządowej pozytywnie rozpatrzyli wnioski 99 wielkopolskich samorządów, w tym 8 powiatów oraz 91 gmin, na łączną kwotę 15 021 222,66 złotych.¹¹

Posiłek w szkole i w domu¹²

W programie udział wzięły 225 wielkopolskich gmin. Składa się on z trzech modułów: pierwszy moduł to wsparcie i posiłek adresowany do dzieci i młodzieży, drugi to posiłek adresowany do osób starszych, niepełnosprawnych i chorych, a trzeci moduł zakłada doposażenie i poprawę standardu już działających

⁹ [Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej wyniki](#), dostęp na 30.04.2024 r.

¹⁰ Głównym celem [Programu jest: pomoc dorosłym osobom niepełnosprawnym ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności lub orzeczeniem traktowanym na równi z orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, o których mowa w ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych](#) (Dz. U. z 2021 r. poz. 573, z późn. zm.), poprzez zapewnienie usług zamieszkiwania w formie pobytu całodobowego lub pobytu dziennego. dostęp na 07.05.2024 r.

¹¹ [Opieka wytchnieniowa](#) dostęp na 30.04.2024 r.

¹² [Posiłek w domu i w szkole - założenia](#), dostęp na 14.05.2024 r.

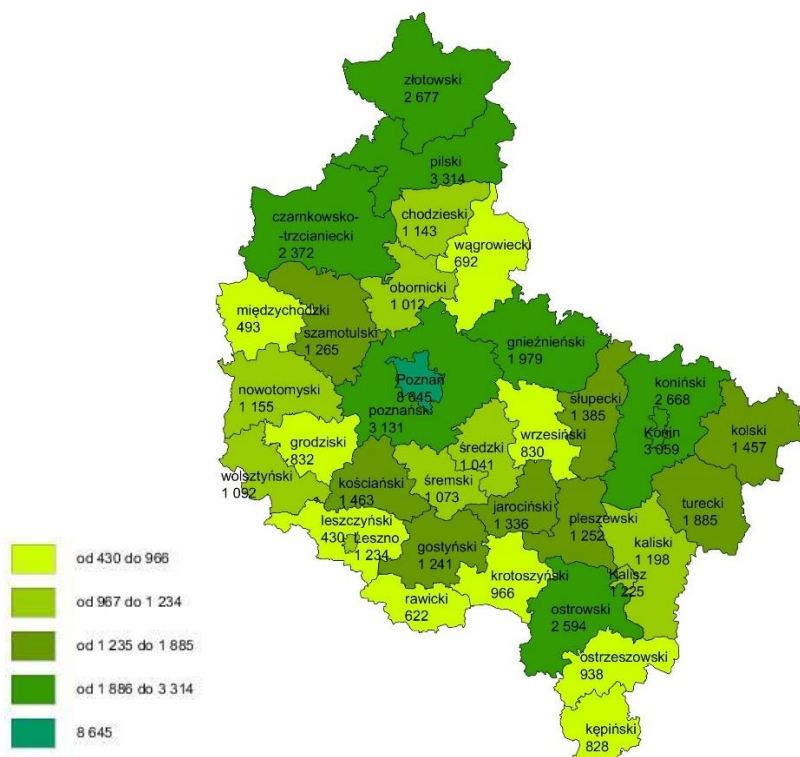
stołówek (mających własną kuchnię i jadalnię) lub doposażenie tych, które nie działają tak, aby mogły zostać uruchomione lub o stworzenie nowych, a także wsparcie adaptacji i wyposażenia pomieszczeń przeznaczonych do spożywania posiłków, czyli jadalni. Program przewiduje otrzymanie przez osoby uprawnione pomocy w formach:

- posiłku,
- świadczenia pieniężnego w postaci zasiłku celowego na zakup posiłku lub żywności,
- świadczenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych.

Ogółem z pomocy w dożywianiu skorzystało **58 527** mieszkańców (↑ o 618 os.) województwa wielkopolskiego, z czego 41,1% to mieszkańcy wsi. Programem objęto **28 844 dzieci** (↓ o 580 dzieci) do czasu ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej. **Z posiłku** w ramach programu skorzystało **22 680 osób** (38,75% z liczby objętych programem), w tym **6 503 dzieci** do czasu rozpoczęcia nauki w szkole podstawowej i **12 981 uczniów** do czasu ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej. Pomoc w formie zasiłku celowego otrzymały **42 704** (72,9 % z liczby osób objętych programem).

Koszt realizacji programu na terenie województwa wielkopolskiego wyniósł w 2022 roku ogółem **64 017 331 zł** (↑ o 12 145 997 zł), z czego **22 067 331 zł** (34,5 %) to środki własne gmin, a **41 950 000 zł** stanowiła dotacja z budżetu państwa (65,5%).

Mapa nr 4 Liczba osób objętych programem „Posiłek w szkole i w domu” w 2023 roku

Źródło: Sprawozdanie Dożywianie za 2023 r.

Najliczniej z „Posiłek w szkole i w domu” skorzystali mieszkańcy gmin zlokalizowanych na terenie powiatów: m. Poznania (8 645 os.), pilskiego (3 314 os.), poznańskiego (3 131 os.), m. Konin (3 059 os.), złotowskiego (2 677 os.), konińskiego (2 668 os.) oraz ostrowskiego (2 594 os.).

W sprawozdaniu została wykazana również szacunkowa liczba dzieci i osób wymagających dożywiania, a nie objętych programem, w 2023 r. było to **75 osób** (↓ o **65 os.**). Jako główny powód tej sytuacji wskazano ich niechęć do skorzystania z tej formy pomocy (39 osób).

3. Kadra jednostek organizacyjnych pomocy społecznej

3.1. Struktura kadry socjalnej

Na wstępie należy zaznaczyć, że dane dotyczące kadry jednostek organizacyjnych pomocy społecznej i CUS dotyczą tylko tych pracowników, którzy realizują zadania na podstawie zapisów ustawy o pomocy społecznej lub są wsparciem organizacyjnym¹³.

10 658 osób tworzyło kadrę jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej w 2023 roku

W skład kadry jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej w województwie wchodzi pracownicy ośrodków pomocy społecznej, powiatowych centrów pomocy rodzinie i centrów usług społecznych, dodatkowo pracownicy służb wojewody realizujący zadania z zakresu pomocy społecznej, regionalnego ośrodka polityki społecznej, klubów integracji społecznej, domów pomocy społecznej, placówek specjalistycznego poradnictwa, ośrodków interwencji kryzysowej, ośrodków wsparcia.

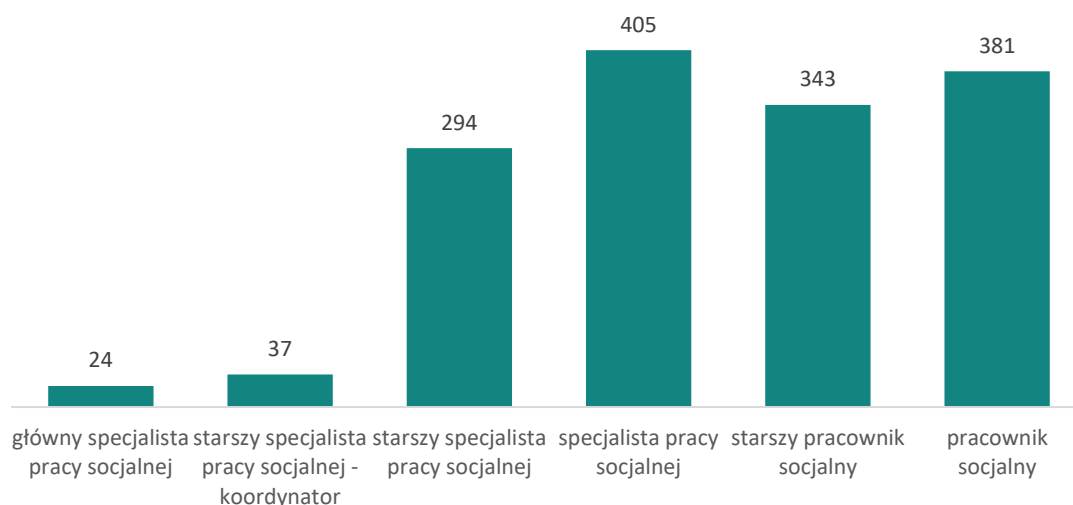
4 851 pracowników stanowiło kadrę wielkopolskich OPS, PCPR, CUS w 2023 roku

z czego niespełna 1/3 to pracownicy socjalni

W przeliczeniu na pełne etaty dane prezentowały się następująco: 4 657,18 etatów, w tym pracownicy socjalni na podstawie ustawy o pomocy społecznej pracują w ramach 1 552,17 etatów.

¹³ Do 2017 roku dane dotyczące kadry jednostek organizacyjnych pomocy społecznej pozyskiwano ze sprawozdania Ocena Zasobów Pomocy Społecznej. W związku ze zmianą formularza od 2018 roku ww. dane pozyskiwano ze sprawozdania resortowego MRPIPS-03, a od 2021 ze sprawozdania MRPIPS-06. W niniejszym opracowaniu dalej korzysta się z danych ze sprawozdania MRPIPS-06, jednak po zmianie objaśnień w sprawozdaniu ujmowani są teraz pracownicy, których zadania wg kierowników jednostek są bezpośrednio związane z zapisami ustawy o pomocy społecznej lub wykonują zadania obsługowe jednostki. Nie wykazuje się pracowników, którzy pracują na podstawie innych ustaw niż ustawa o pomocy społecznej.

Wykres nr 12 Struktura stanowisk pracowników socjalnych OPS i CUS (wykonujących zadania na podstawie ustawy o pomocy społecznej)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania MRiPS-06 za 2023 r.

W 2023 roku pracę terenową w rejonach opiekuńczych wykonywało 1 428 pracowników socjalnych OPS i CUS. Dodatkowo w ośrodkach pracowało łącznie 23 aspirantów pracy socjalnej.

3.2. Dostępność kadry socjalnej

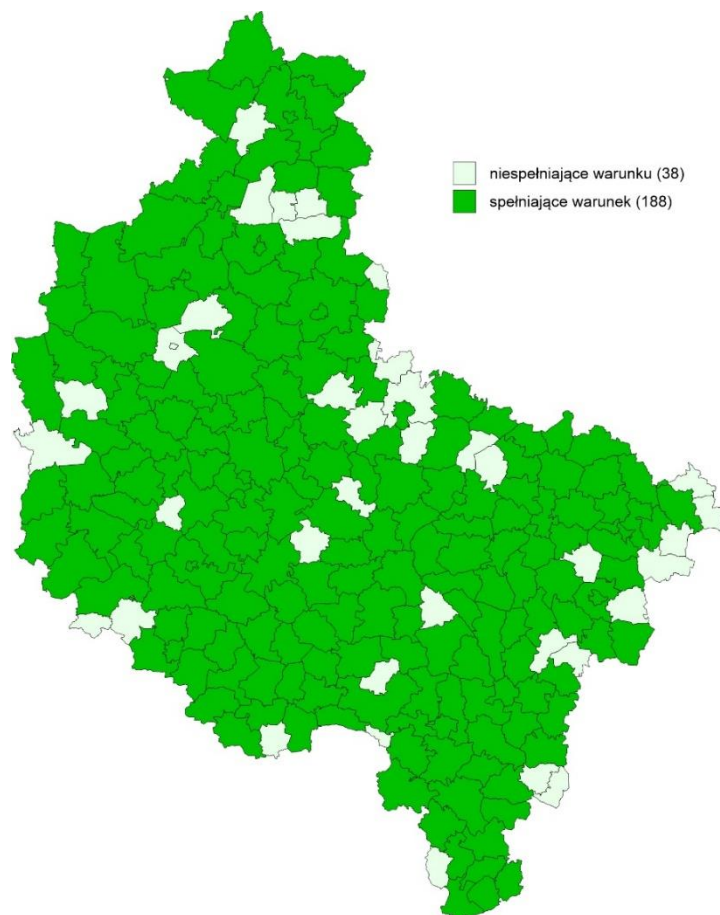
Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej nakłada na ośrodki pomocy społecznej obowiązek zatrudniania pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby mieszkańców (1 pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze na 2 000 mieszkańców gminy) lub do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących objętych pracą socjalną (1 pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze na 50 środowisk). Ponadto ośrodek powinien zatrudniać **nie mniej niż 3 pracowników socjalnych**, nawet w przypadku, gdy wcześniej wymienione wskaźniki są przez gminę osiągnięte.

188

wielkopolskich gmin zatrudniało
minimum 3 pracowników socjalnych

W 2022 ten wymóg ustawy nie był spełniony w 38 gminach województwa wielkopolskiego (o 6 mniej niż w poprzednim roku). Gminy, które nie zatrudniają minimalnej liczby pracowników są rozproszone w całym województwie. Najmniej takich gmin jest w środkowej części województwa, w okolicach miasta Poznań.

Mapa nr 5 Wskaźnik dostępności kadry pracy socjalnej w 2023 roku – zatrudnienie minimum 3 pracowników socjalnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania MRiPS-06 za 2023 r.

Średnia wartość wskaźnika „1 pracownik socjalny na 2 000 mieszkańców” w województwie wielkopolskim wynosi 0,85

53,9%

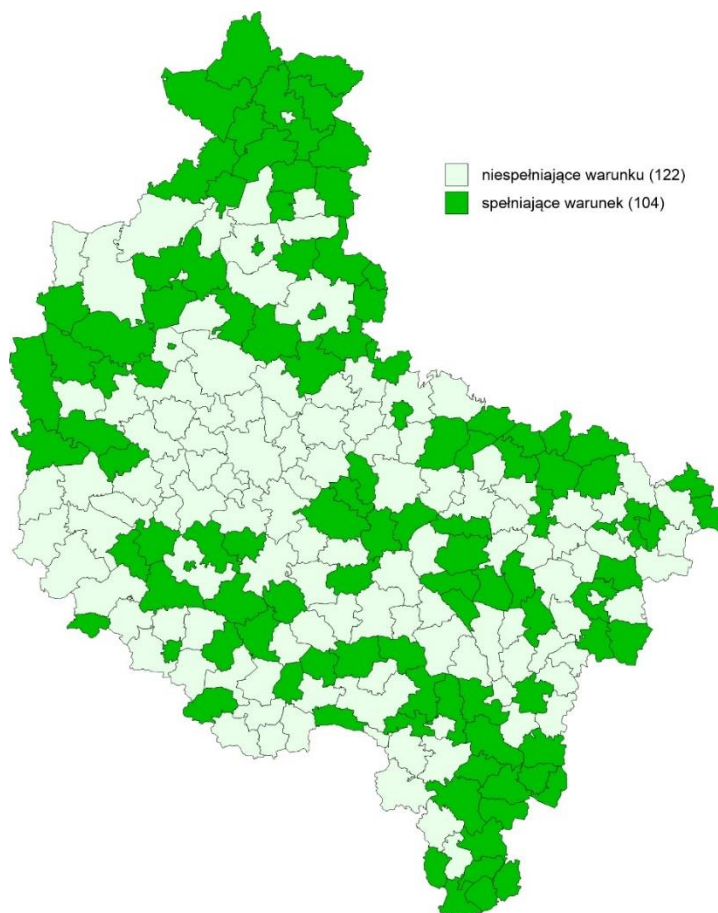
wielkopolskich gmin (122 z 226) nie spełniła warunku zatrudnienia 1 pracownika socjalnego w przeliczeniu na 2 000 mieszkańców

W porównaniu z rokiem poprzednim sytuacja ta uległa polepszeniu, ponieważ ubyło gmin niespełniających ww. warunku (↓ 4 gminy).

Wśród gmin niespełniających warunku o najniższej wartości wskaźnika zatrudnienia pracowników socjalnych w roku oceny znalazły się gminy: Komorniki (0,28), Gniezno - gmina (0,28), Kórnik (0,39),

Stęszew (0,39), Suchy Las (0,39). Część z wyżej wymienionych gmin wymieniane jest w rankingach jako najzamożniejsze w kraju. Najwyższą wartość osiągnęły natomiast: Orchowo (2,26), Ostroróg (2,11), Sieraków (1,88), Chrzypsko Wielkie (1,86), Chocz (1,81).

Mapa nr 6 Wskaźnik dostępności kadry pracy socjalnej w 2023 roku (Liczba pracowników socjalnych w przeliczeniu na pełen etat x 2000/liczba mieszkańców gminy i miasta na prawach powiatu)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania MRiPS-06 za 2023 i danych GUS za 2022 r.

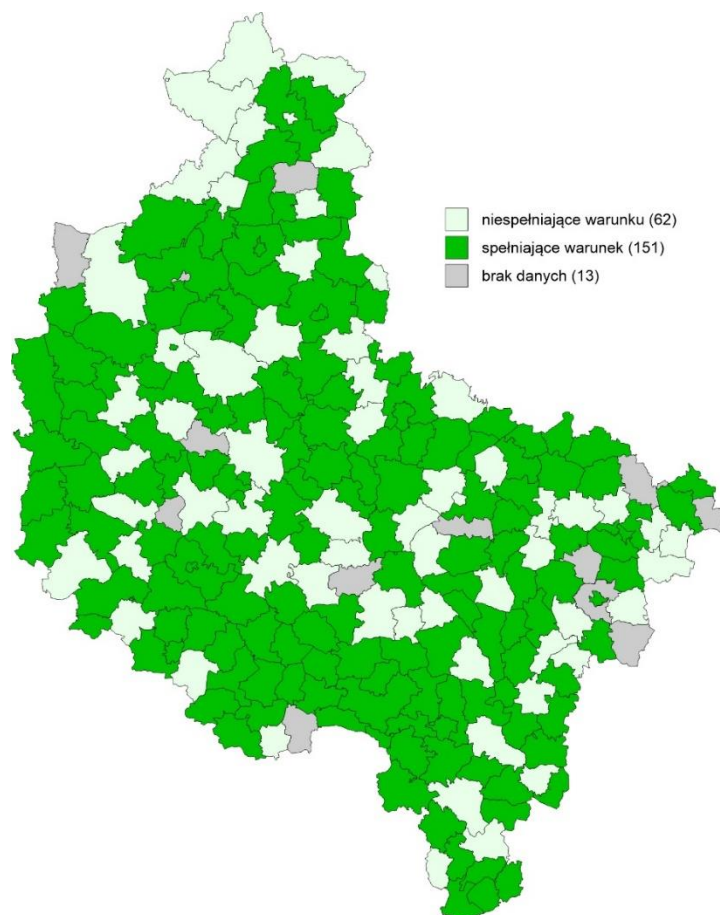
W związku z tym, że wskaźnik „1 pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze na 2000 mieszkańców gminy” nie do końca oddaje rzeczywistą dostępność pracowników socjalnych, ze względu na występujące między gminami różnice w faktycznej liczbie osób objętych pomocą społeczną, gminy zamiennie stosują wskaźnik „1 pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze na 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących objętych pracą socjalną”.

1,22

średnia wartość wskaźnika dostępności kadry socjalnej dla rodzin i osób korzystających z pracy socjalnej w wielkopolskich gminach i miastach na prawach powiatu

Nie oznacza to jednak, że wymóg ustawy we wszystkich gminach był spełniony. Na terenie województwa 62 gminy nie spełniały tego wymogu nie licząc 13 gmin, które wykazały wartość 0 w miejscu sprawozdania, gdzie ujmuje się liczbę środowisk objętych pracą socjalną.

Mapa nr 7 Wskaźnik dostępności kadry pracy socjalnej w 2023 roku (Liczba pracowników socjalnych w przeliczeniu na pełen etat/liczba rodzin objętych pracą socjalną gminy i miasta na prawach powiatu x 50)

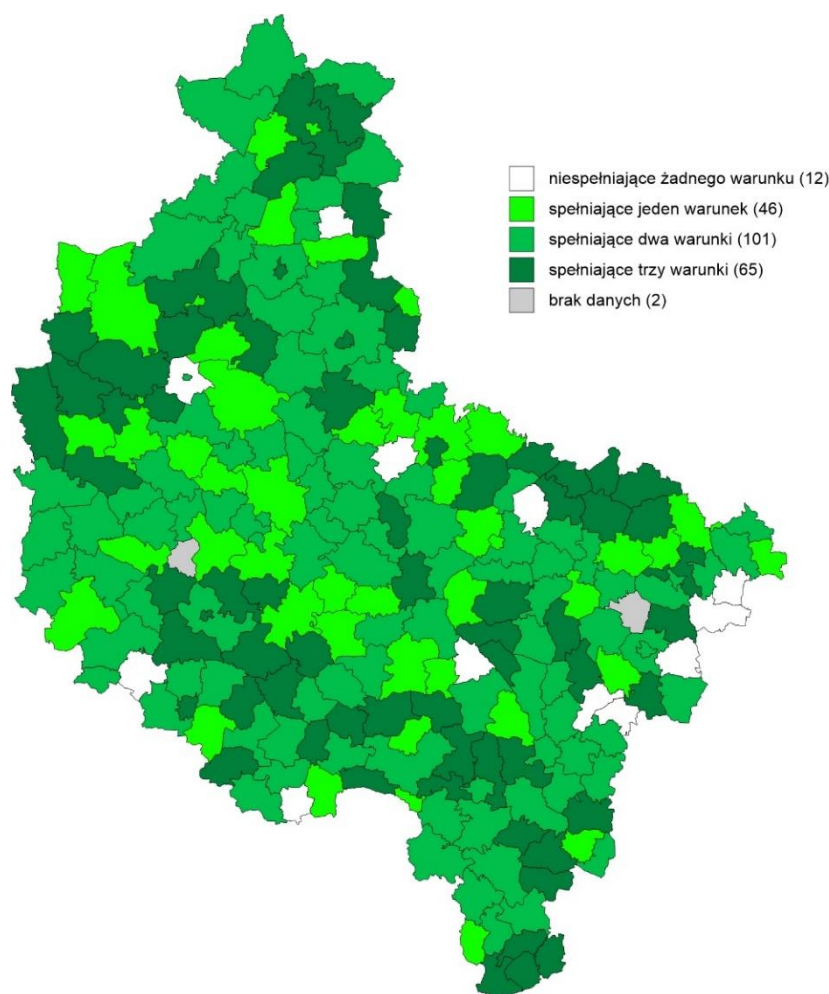

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania MRiPS-06 i MRiPS-03 za 2022 r.

Podkreślić jednak należy, że i ten wskaźnik nie oddaje rzeczywistego obciążenia pracą pracowników socjalnych, ponieważ nie ujmuje się w nim tych osób, które nie zostały objęte pracą socjalną, a otrzymały świadczenie z pomocy społecznej (stąd bardzo wysoki lub bardzo niski wskaźnik w przypadku niektórych gmin). Z każdą osobą, która zgłasza się do gminy w celu otrzymania pomocy, pracownik socjalny przeprowadza wywiad środowiskowy, aby ustalić sytuację życiową osoby (rodziny) i zakres niezbędnego wsparcia. Często pomoc ogranicza się jedynie do przyznania świadczeń z pomocy społecznej, co wiąże się z pracą administracyjno-biurową, którą niejednokrotnie wykonuje pracownik socjalny. **W związku z tym, aby wskaźnik „1 pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze na 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących objętych pracą socjalną” rzeczywiście dostarczał informacji nt. dostępności pracownika socjalnego i pracy socjalnej, niezbędne jest oddzielenie pracy**

socjalnej od udzielanych świadczeń (co miałyby spowodować zapowiadana od lat zmiana systemowa w pomocy społecznej). Na obecną chwilę analizę dostępności kadry socjalnej należy prowadzić łącznie w oparciu o opisane wyżej wskaźniki oraz dane dotyczące korzystających z różnych form pomocy i wsparcia. Na poniższej mapie zaprezentowane zostały dane dotyczące spełniania wszystkich trzech wyżej opisanych wymogów dotyczących dostępności kadry pracy socjalnej.

Mapa nr 8 Spełnianie wszystkich warunków dostępności kadry pracy socjalnej w 2023 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania MRiPS-06 za 2023 r.

Przedstawiciele JOPS wskazywali również na potrzebę ciągłego podnoszenia kompetencji pracowników socjalnych, asystentów rodziny, koordynatorów pieczy zastępczej i innych pracowników poprzez szkolenia i inne formy kształcenia w celu zapewnienia najwyższego standardu usług oraz zwiększenia skuteczności działania pomocy społecznej.

Bardzo często pojawiały się wnioski dotyczące umożliwienia dostępu i finansowania usług superwizji dla pracowników pomocy społecznej (przede wszystkim pracowników socjalnych i asystentów rodziny) jako jednego z czynników służących profilaktyce wypalenia zawodowego wśród kadry oraz poprawiających jakość pracy z klientem.

Ponadto coraz częściej wskazuje się na konieczność zwiększania przez samorządy nakładów finansowych na wynagrodzenia dla kadry socjalnej oraz podniesienie tychże wynagrodzeń. Wg przedstawicieli JOPS wynagrodzenia pracowników socjalnych są nieadekwatne w stosunku do oczekiwań związanych z kwalifikacjami (skończone studia, kursy, itp.), umiejętnościami kadry socjalnej i faktycznie wykonywanymi obowiązkami oraz nowymi zadaniami nakładanymi na pracowników sektora pomocy społecznej. Ponadto często brakuje jasnej ścieżki awansu, szczególnie w małych ośrodkach.

Zdaniem JOPS pogłębia się problem z zatrudnieniem pracowników socjalnych, ponieważ coraz mniej osób jest zainteresowanych podjęciem pracy w zawodzie („o niskim prestiżu społecznym” i „bardzo stresogennym”) za proponowane wynagrodzenie. Jednostki, które nie spełniały kryteriów ustawowych dot. zatrudnienia odpowiedniej liczby pracowników socjalnych, zgłaszały taką potrzebę, wskazując m.in. na potrzebę zwiększenia budżetów ośrodków w tym obszarze. Szczególnie jednostki zlokalizowane w dużych miastach, gdzie rynek pracy oferuje lepiej płatne oferty, zauważalny jest odpływ pracowników, szczególnie młodych, początkujących w zawodzie.

W celu zwiększenia dostępu do specjalistycznego poradnictwa na terenie gmin i powiatów postulowano o możliwość zatrudnienia/wykupienia usług prawników, psychologów, mediatorów, pedagogów i terapeutów.

Przedstawiciele JOPS podkreślali, że w związku z nowymi zadaniami, które często wiążą się ze wzmożoną biurokracją, coraz częściej brakuje czasu na pracę socjalną, przy obecnym zasobie kadrowym. Ośrodek realizuje wiele nowych zadań, w związku z tym kadra też stale podnosi swoje kwalifikacje.

W 2022 roku pracownicy sektora pomocy społecznej zaangażowani byli w pomoc uchodźcom z Ukrainy, objętej konfliktem zbrojnym, często wykonując pracę poza godzinami otwarcia ośrodków, w tym dni wolne od pracy, działając często na zasadzie interwencji kryzysowej.

4. Klienci pomocy społecznej – grupa osób z kategorii wysokiego ryzyka socjalnego

4.1. Ubóstwo

Według wspólnej metodologii przyjętej dla wszystkich krajów Unii Europejskiej, tj. [wskaźnik zagrożenia ubóstwem po uwzględnieniu transferów społecznych](#) dla województwa wielkopolskiego w 2022 roku wyniósł 14,4% i był on wyższy od wskaźnika dla kraju, który wyniósł 13,7%. Województwo wielkopolskie było jednym z dziewięciu regionów, w których wskaźnik ten osiągał wartość wyższą niż średnia w kraju. Warto przy tym dodać, że próg zagrożenia ubóstwem przekładał się na dochody osiągnięte w skali roku dla jednoosobowego gospodarstwa domowego poniżej 24 503 zł, a w przypadku rodziny składającej się z 2 osób dorosłych i 2 dzieci poniżej 51 456 zł.¹⁴

14,4% wskaźnik zagrożenia ubóstwem po uwzględnieniu transferów społecznych

Z kolei według danych GUS zasięg ubóstwa w 2022 roku w Polsce prezentował się następująco:

- 4,7% osób w Polsce żyło poniżej progu [ubóstwa skrajnego \(minimum egzystencji\)](#)¹⁵,
- 11,8% osób w Polsce żyło poniżej progu [relatywnej granicy ubóstwa](#),
- 7,1% osób w Polsce żyło poniżej progu [„ustawowej” granicy ubóstwa](#)¹⁶.

4.2. Osoby i rodziny korzystające z pomocy i wsparcia w systemie pomocy społecznej

Kategoria osób, którym udzielono pomocy i wsparcia jest kategorią najszerszą i najliczniejszą. Obejmuje ona osoby, które otrzymały świadczenia pieniężne i niepieniężne z pomocy społecznej przyznane decyzją, jak również pomoc bezdecyzyjną oraz pracę socjalną.

¹⁴ Dochody i warunki życia ludności Polski – raport z badania EU-SILC 2022, GUS Warszawa 2023 pod red. P. Łysoń.

¹⁵ Wartość minimum egzystencji w 2022 r. dla rodziny z jednym dzieckiem w wieku 4-6 lat wyniosła na 1 934,07 zł (tj. 644,69 zł na osobę), z dzieckiem starszym (w wieku 13-15 lat) jest to 2 113,49 zł (704,50 zł na osobę). Dla osoby samotnie gospodarującej w wieku produkcyjnym minimum egzystencji wyniosło 775,42 zł, a w wieku emeryckim 732,42 zł. W gospodarstwie z trójką dzieci minimum egzystencji oszacowano na 3 490,46 zł (tj. 698,09 zł na osobę). <https://www.ipiss.com.pl/wp-content/uploads/2023/04/ME-srednioroczne-2022-30-03-2023.pdf>.

¹⁶ dla osoby samotnie gospodarującej – w wysokości 776 zł; dla osoby w rodzinie – w wysokości 600 zł. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 lipca 2021r. w sprawie zweryfikowanych kwot świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej (Dz.U z 2021 poz. 1296).

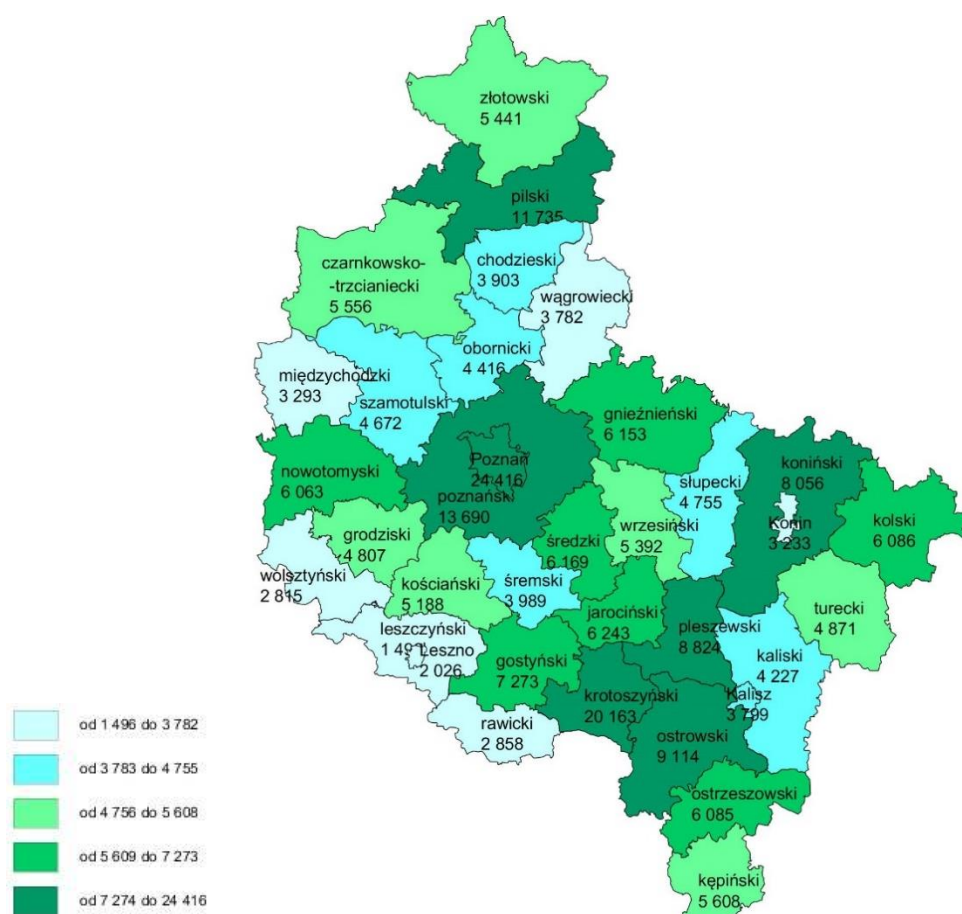
6,5%

226 197↓
osób

ogółu ludności województwa otrzymało pomoc i wsparcie z wielkopolskich gmin i powiatów w 2023 roku

Wśród tych osób znalazły się również takie, które zostały objęte poradnictwem specjalistycznym, osoby kierowane do domów pomocy społecznej, osoby z niepełnosprawnościami korzystające ze środków PFRON, dzieci przebywające w pieczy zastępczej oraz usamodzielniani wychowankowie pieczy zastępczej.

Mapa nr 9 Liczba osób, którym w 2023 roku udzielono pomocy i wsparcia w Wielkopolsce (ujęcie powiatowe)

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2023 r.

Najwięcej osób zostało objętych pomocą i wsparciem wielkopolskich jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w powiatach: m. Poznania (24 416 os.), krotoszyńskim (20 163 os.), poznańskim

(13 690 os.), pilskim (11 735 os.), ostrowskim (9 114 os.), pleszewskim (8 824 os.) i konińskim (8 056 os.).

4.3. Świadczeniobiorcy w systemie pomocy społecznej – profil demograficzny

W 2023 r. [wywiad środowiskowy](#) przeprowadzono w 75 303 rodzinach (↓ o 1 580 rodzin).

W części sprawozdania dot. świadczeniobiorców wykazywane są jedynie te osoby, które świadczenie otrzymały na podstawie decyzji administracyjnej, w oparciu o ustawę o pomocy społecznej.

2,3% ogółu Wielkopolan
skorzystało ze świadczeń pomocy społecznej w 2023 roku

81 427↓ osób
62 550 rodzin

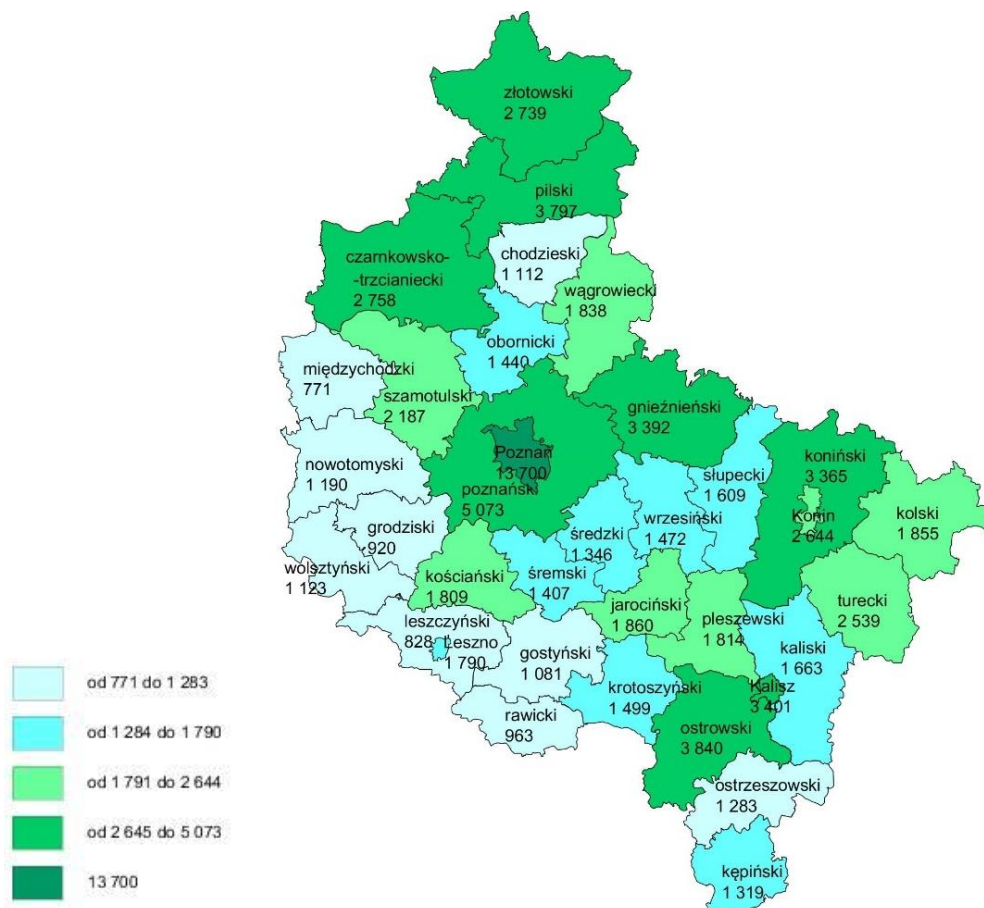
W ciągu ostatnich lat liczba świadczeniobiorców w województwie wielkopolskim sukcesywnie maleje, w porównaniu z ubiegłym rokiem ich liczba spadła o 786 osób, tj. o 1,0%. Przyczyn poprawy warunków materialnych rodzin upatruje się przede wszystkim we wprowadzeniu rządowego programu 500+ (1 kwietnia 2016 roku), jednak wpływ na tę sytuację miał także dość znaczny spadek bezrobocia na przestrzeni kilku ostatnich lat, znaczący wzrost płacy minimalnej oraz systematyczny rozwój gospodarczy, dostrzegalny na poziomie wielu lokalnych samorządów (co zostało zauważone na poziomie gminnych i powiatowych rekomendacji dołączonych do oceny zasobów pomocy społecznej). Ponadto, należy wziąć pod uwagę, że tzw. progi dochodowe uprawniające do otrzymania świadczeń pomocy społecznej nie są aktualizowane z taką samą częstotliwością i wysokością, jak chociażby kwoty płacy minimalnej czy wzrost cen towarów i usług związany z inflacją złotego.

36,0% osób, którym udzielono pomocy i wsparcia, to osoby korzystające ze świadczeń pomocy społecznej

81 427↓ osób

Najwięcej świadczeń pomocy społecznej zostało wypłaconych w powiatach: m. Poznań (13 700 os.), poznańskim (5 073 os.), ostrowskim (3 840 os.), pilskim (3 797 os.), gnieźnieńskim (3 392 os.) i konińskim (3 365 os.).

Mapa nr 10 Liczba osób, którym w 2023 roku przyznano świadczenie z pomocy społecznej (ujęcie powiatowe)

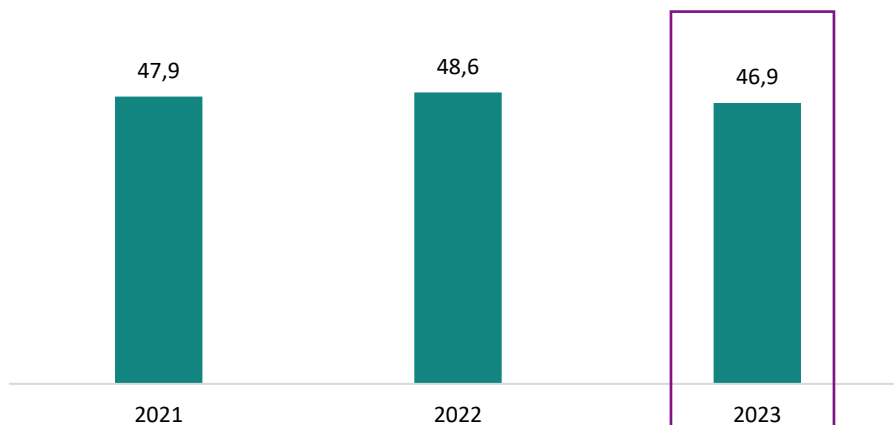
Źródło: Sprawozdanie MPiPS-03 za 2023 r.

W roku 2023 zmniejszył się odsetek osób długotrwale korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, czyli zarejestrowanych w systemach pomocy społecznej w ciągu ostatnich 36 miesięcy przez co najmniej 18 miesięcy.

46,9% To odsetek osób długotrwale korzystających ze świadczeń pomocy społecznej

W ciągu ostatnich 3 lat wartość tego wskaźnika pozostawała na zbliżonym poziomie, w 2022 roku nieznacznie wzrosła – z 47,9 do 48,6, po czym w roku 2023 osiągnęła wartość najniższą i nastąpił jej spadek o 1,7 p.p. w porównaniu z rokiem ubiegłym.

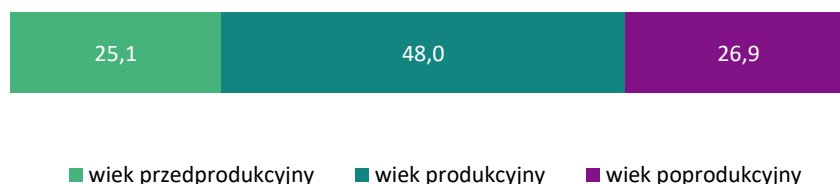
Wykres nr 13 Odsetek osób długotrwale korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w ogóle świadczeniobiorców, w latach 2021-2023 (w%)

Źródło: Sprawozdania OZPS za lata 2021-2023 r.

Niemal połowę świadczeniobiorców w 2023 roku stanowiły osoby w wieku produkcyjnym (48,0%), 25,1% stanowiły osoby w wieku przedprodukcyjnym, natomiast 26,9% osoby w wieku poprodukcyjnym. W ostatnich latach obserwujemy stały wzrost odsetka świadczeniobiorców w wieku starszym (o 5 p. p. w porównaniu z rokiem ubiegłym).

Wykres nr 14 Wiek świadczeniobiorców pomocy społecznej (w%)

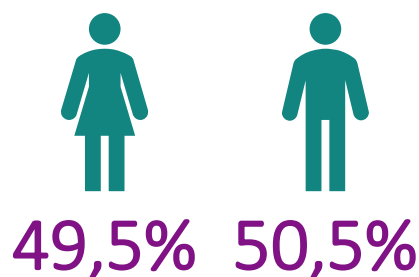

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2023 r.

W przypadku osób niepełnoletnich decyzja administracyjna przyznająca świadczenie wystawiana była na jednego z rodziców/opiekunów, w tym szczególnym przypadku do grupy świadczeniobiorców zaliczony był zarówno rodzic/opiekun, jak i osoba niepełnoletnia, de facto pobierająca świadczenie. W znacznej mierze osoby niepełnoletnie otrzymywały świadczenie w formie dożywiania. Wśród osób w wieku poprodukcyjnym dominowały świadczenia w postaci usług opiekuńczych oraz dofinansowań do pobytu w domu pomocy społecznej.

Z analizy danych dotyczących płci świadczeniobiorców wynika, że ze świadczeń pomocy społecznej w 2023 roku nieco częściej korzystali mężczyźni.

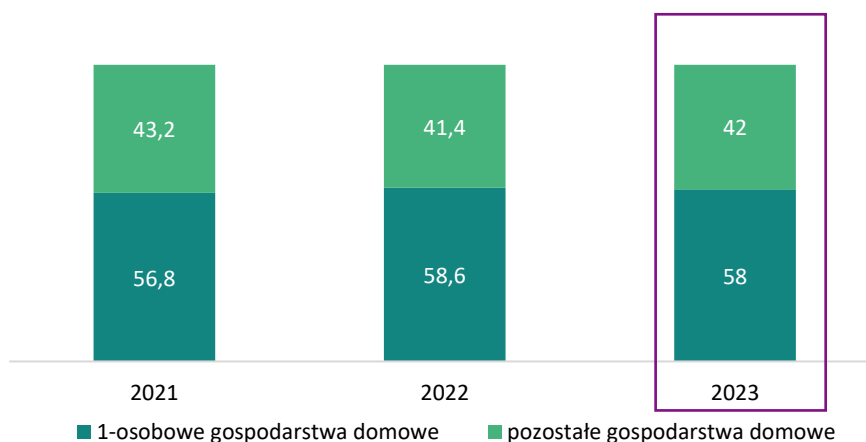
Rysunek nr 5 Płeć świadczeniobiorców pomocy społecznej (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2023 r.

Od kilku lat rośnie sukcesywnie odsetek klientów pomocy społecznej tworzących jednoosobowe gospodarstwa domowe. Począwszy od roku 2018 kategoria ta stała się liczniejsza niż pozostałych gospodarstw domowych, natomiast w roku oceny trend ten nieco wyhamował i zanotowany został nawet niewielki spadek tej kategorii świadczeniobiorców w porównaniu do roku ubiegłego – o 0,6 p. p. (wyniósł on 58,0%).

Wykres 15 Struktura gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej, ze względu na liczbę osób je zamieszkujących (w %).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MRPiPS-03 za lata 2021-2023.

W grupie wszystkich gospodarstw domowych otrzymujących świadczenia z pomocy społecznej 18,4% to 1-osobowe gospodarstwa domowe emerytów i rencistów.

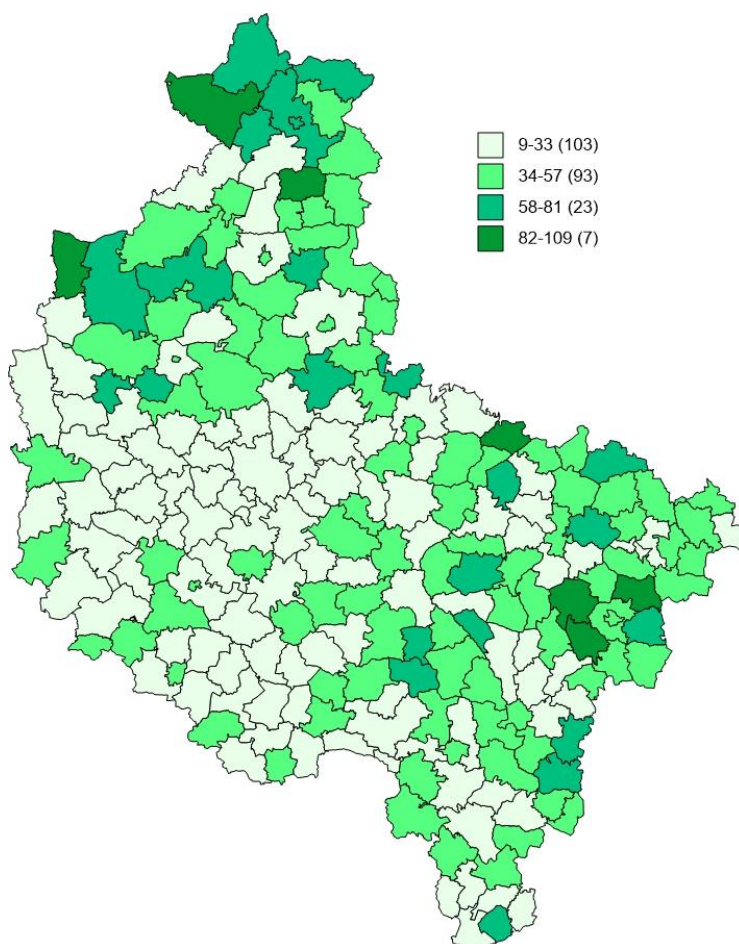
18,4%

To jednoosobowe gospodarstwa domowe emerytów i rencistów wśród wszystkich gospodarstw domowych otrzymujących świadczenia z pomocy społecznej

4.4. Deprywacja lokalna

Wraz z malejącą liczbą świadczeniobiorców pomocy społecznej **maleje również średnia wartość wskaźnika deprywacji lokalnej w województwie wielkopolskim**, co sygnalizuje relatywnie lepszą sytuację życiową mieszkańców gmin – w roku oceny wyniosła 34,7, co oznacza spadek o 0,6 p. p. w porównaniu do roku poprzedniego.

Mapa nr 11 Wskaźnik deprywacji lokalnej gmin w 2023 roku (Liczba osób w rodzinach, którym przyznano pomoc x1000)/liczba mieszkańców gminy)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL oraz Sprawozdania MRiPS-03 za 2023 r.

Najwyższe wartości wskaźnika deprywacji lokalnej w roku 2023 wystąpiły w gminach: Malanów, p. turecki (108,4), Wysoka, p. pilski (102,4) i Orchowo, p. słupecki (93,2). W tym zestawieniu znalazły się także gminy z powiatów: czarnkowsko-trzcianeckiego, złotowskiego, tureckiego, kaliskiego i wągrowieckiego.

Tabela nr 1 Gminy o najwyższym wskaźniku deprywacji w 2023 roku w Wielkopolsce

współczynnik deprywacji lokalnej	gmina	typ gminy	powiat	pozycja w rankingu wśród wielkopolskich gmin
108,4	Malanów	wiejska	turecki	226
102,4	Wysoka	miejsko-wiejska	pilski	225
93,2	Orchowo	wiejska	słupecki	224
90,8	Brudzew	wiejska	turecki	223
83,6	Krzyż Wielkopolski	miejsko-wiejska	czarnkowsko-trzcianecki	222
83,3	Tuliszków	miejsko-wiejska	turecki	221
81,8	Jastrowie	miejsko-wiejska	złotowski	220
78,0	Brzeziny	wiejska	kaliski	219
77,6	Skoki	miejsko-wiejska	wągrowiecki	218
75,1	Okonek	miejsko-wiejska	złotowski	217

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL oraz Sprawozdania MRiPS-03 za 2023 r.

Z kolei najniższy udział świadczeniobiorców w ogólnej liczbie ludności wystąpił w gminach: Komorniki, p. poznański (9,7), Rozdrażew, p. krotoszyński (10,4), Osieczna, p. leszczyński (11,1). W tej grupie znalazły się również gminy należące do powiatów: poznańskiego, gnieźnieńskiego, kaliskiego i wolsztyńskiego.

Tabela nr 2 Gminy o najniższym wskaźniku deprywacji w 2023 roku w Wielkopolsce

współczynnik deprywacji lokalnej	gmina	typ gminy	powiat	pozycja w rankingu wśród wielkopolskich gmin
9,7	Komorniki	wiejska	poznański	1
10,4	Rozdrażew	wiejska	krotoszyński	2
11,1	Osieczna	miejsko-wiejska	leszczyński	3
11,2	Suchy Las	wiejska	poznański	4
12,3	Dopiewo	wiejska	poznański	4
12,4	Łubowo	wiejska	gnieźnieński	6
12,8	Żelazków	wiejska	kaliski	7
13,3	Przemęt	wiejska	wolsztyński	8
13,7	Murowana Goślina	miejsko-wiejska	poznański	8
14,1	Gniezno	wiejska	gnieźnieński	10

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL oraz Sprawozdania MRiPS-03 za 2023 r.

Na mapie poniżej zaprezentowane zostały wartości wskaźnika deprywacji lokalnej w poszczególnych gminach województwa wielkopolskiego. Najwyższe wartości wskaźnik ten osiąga w gminach zlokalizowanych na wschodzie i północy województwa, z kolei najniższe w gminach usytuowanych w centralnej części województwa, blisko m. Poznania.

4.5. Powody udzielenia pomocy i wsparcia

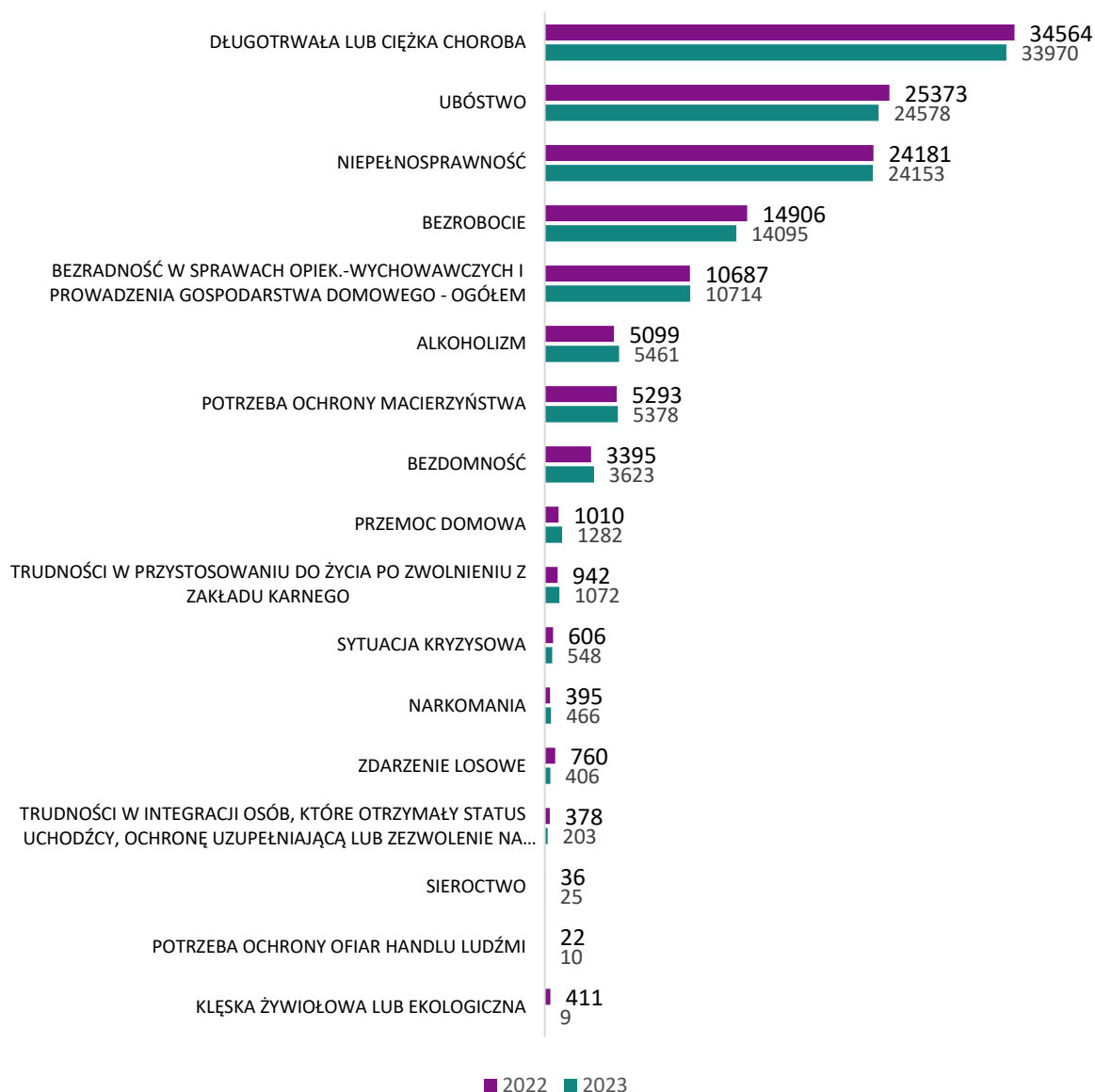
Na przestrzeni kilku ostatnich lat czterema głównymi powodami udzielania pomocy i wsparcia w województwie wielkopolskim pozostawały niezmiennie: ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność i długotrwała lub ciężka choroba. Zmienna była natomiast ich kolejność na tej liście w poszczególnych latach.

Główne powody udzielania pomocy i wsparcia w województwie wielkopolskim w 2023 roku:

Od kilku lat głównym powodem korzystania z pomocy społecznej w województwie wielkopolskim jest długotrwała lub ciężka choroba w rodzinie, następnie ubóstwo, niepełnosprawność i bezrobocie. Widoczny jest spadek liczby rodzin korzystających z pomocy ze wszystkich najczęściej wskazywanych powodów, w stosunku do ubiegłego roku.

Wykres nr 16 Powody udzielania pomocy i wsparcia w latach 2022-2023 (wg liczby rodzin korzystających)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie MRiPS-03 za lata 2022-2023.

4.6. Placówki kierowane do osób z grup podwyższonego ryzyka socjalnego

Do placówek oferujących wsparcie osobom należącym do grupy podwyższonego ryzyka socjalnego zaliczyć możemy:

Centra integracji społecznej

Według wojewódzkiego sprawozdania CIS za 2023 roku w Wielkopolsce działało **29 centrów integracji społecznej** (↑ o 1), które swymi działaniami objęły **1 242 osób** (↑ o 67 os.). W roku oceny udział w zajęciach rozpoczęło 797 osób, a ukończyło 511 osób.

Kluby integracji społecznej

W roku oceny na terenie województwa wielkopolskiego działały **22 KIS** (dane z wojewódzkiego sprawozdania KIS za 2023), które udzieliły wsparcia **1 663 os.** (↓ o 63 os.). Udział w zajęciach klubów zakończyło 1 204 osób, przy czym status absolwenta uzyskało 331 osób.

Noclegownie i schroniska dla osób bezdomnych

Według sprawozdania MRiPS-06 pod koniec 2023 roku na terenie województwa wielkopolskiego funkcjonowało **17 noclegowni i schronisk dla osób bezdomnych**, a z 562 dostępnych miejsc skorzystały ogółem **1 362 osoby** (↑ o 58 os.). Dodatkowo, wsparcie tej grupie osób oferowane było poprzez działalność 4 ogrzewalni, z których skorzystało 1 015 osób (↓ o 42 os.). W roku 2022 w województwie wielkopolskim nie funkcjonowały schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi.

Oprócz wyszczególnionych powyżej zasobów pomocy i wsparcia na terenie województwa wielkopolskiego funkcjonują również inne placówki, zabezpieczające potrzeby społeczne w tym zakresie, np.: kluby seniora, uniwersytety III wieku, młodzieżowe ośrodki socjoterapii, świetlice środowiskowe oraz socjoterapeutyczne.

Jak wynika ze sprawozdania OZPS – **łącznie, ze wsparcia w ramach wszystkich zasobów instytucjonalnych zlokalizowanych na terenie województwa wielkopolskiego w 2023 r. skorzystało 35 197 osób.**

5. Wsparcie rodziny i systemu pieczy zastępczej

Według danych NSP z 2021 roku, liczba rodzin w przeciągu ostatnich 10 lat spadła o 31,1 tys. i w 2021 roku wyniosła 957,6 tys. rodzin, z czego 704,6 tys. to małżeństwa, 58,9 tys. – związki niesformalizowane, a 194,1 tys. to samotni rodzice. Współczesne rodziny borykają się z wieloma problemami wynikającymi z głębokich przemian społeczno-kulturowych, jak np. ze spadkiem liczby zawieranych małżeństw, niskim współczynnikiem dzietności, wzrastającym odsetkiem urodzeń pozamałżeńskich, małżeństw zakończonych rozwodem, rodzin niepełnych, rodzin nuklearnych czy rekonstruowanych, które generują szereg wyzwań wymagających udzielenia wsparcia ze strony instytucji publicznych, w postaci różnorodnych usług oraz świadczeń wspomagających rodziny w przewyciężaniu ich kryzysów. Należy przy tym pamiętać, że dysfunkcja rodziny biologicznej jest główną przyczyną umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej, a około jedna trzecia dzieci w niej przebywających, została tam umieszczona z powodu niezaradności opiekuńczo-wychowawczej ich rodziców.

5.1. Wsparcie rodzin w kryzysie

Praca z rodziną, u której zdiagnozowano problemy opiekuńczo-wychowawcze jest zadaniem asystenta rodziny. Od 1 stycznia 2017 roku, na mocy ustawy z 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”, wprowadzono nowe zadania dla asystentów rodziny – mają oni koordynować wsparcie dla rodziców, którzy oczekują narodzenia nieuleczalnie chorego dziecka.

354 asystentów rodziny (↓o 3 os.)
pracowało
z 4 395 w
rodzinami 219 wielkopolskich gminach

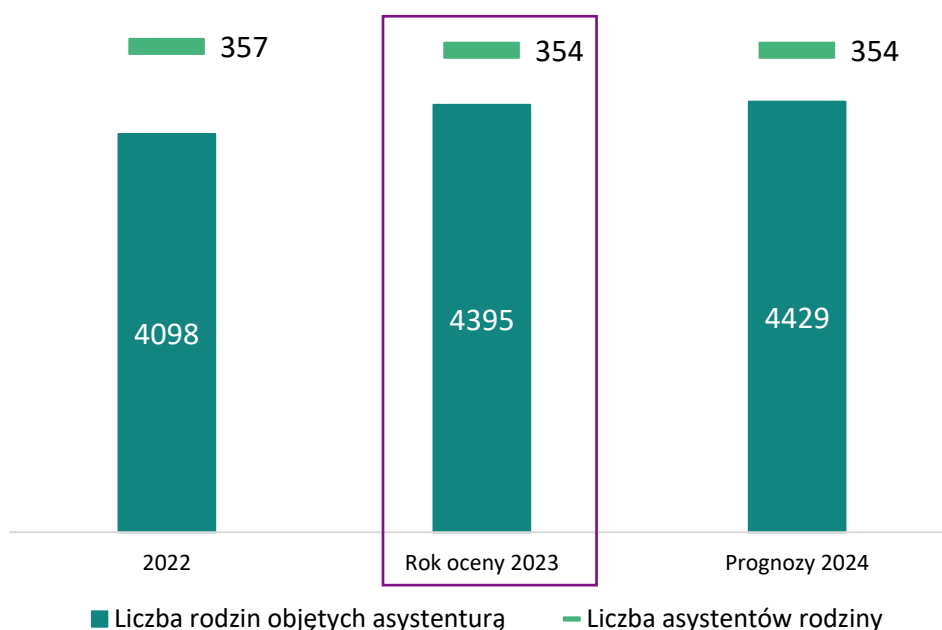
Zdecydowana większość gmin (195 spośród 226) zatrudniała od 1 asystenta rodziny (157 gmin) do 2 asystentów rodziny (38 gmin).

7 spośród 226 wielkopolskich gmin w 2023 roku nie zatrudniało
asystentów rodziny

12 liczba rodzin, z którymi średnio pracował asystent rodziny

Zaznaczyć przy tym należy, że liczba rodzin, z którymi w 2023 roku pracował asystent rodziny, jest wartością uśrednioną. Asystent rodziny może w pewnych okresach pracować z większą¹⁷ lub mniejszą liczbą rodzin, w zależności od stopnia złożoności problemów w rodzinie.

Wykres nr 17 Liczba asystentów rodziny i liczba rodzin objętych asystenturą w latach 2022-2023 oraz prognoza na 2024 rok

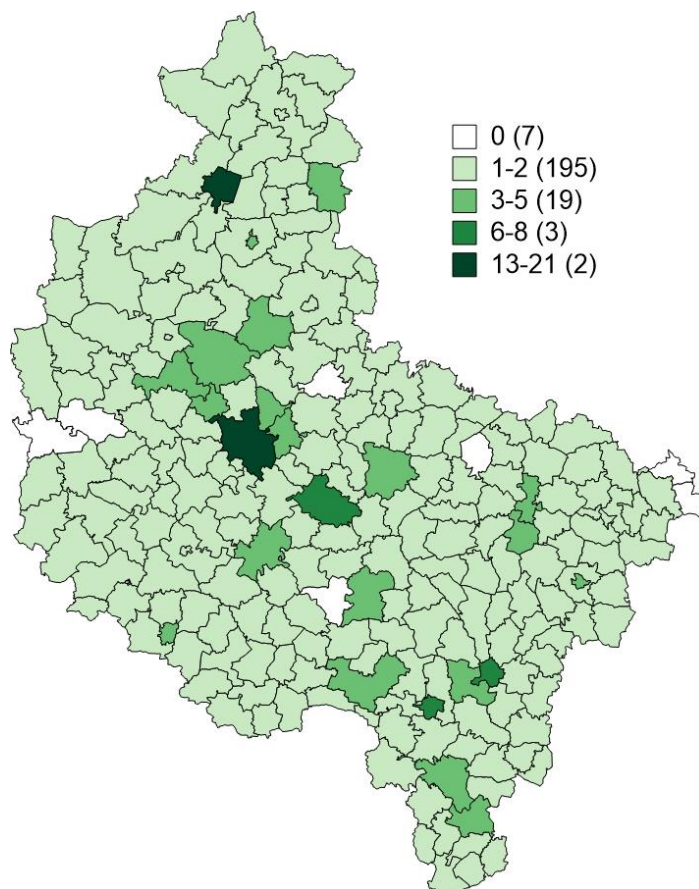

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2023 r.

Na poniższej mapie zaprezentowano skalę zatrudnienia asystentów rodziny w poszczególnych gminach.

¹⁷ Jednak nie więcej niż z 15 rodzinami w tym samym czasie (art. 15 ust.4 Ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej).

Mapa nr 12 Liczba asystentów rodziny w zatrudnionych w gminach województwa wielkopolskiego w 2023 roku (w ciągu całego roku)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2023 r.

41%

rodzin otrzymujących pomoc z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych (10 714 rodzin) było objętych wsparciem asystenta rodziny (4 395 rodzin) w 2023 roku.

Oznacza to, że w dalszym ciągu liczba asystentów rodziny jest zbyt mała w stosunku do potrzeb wynikających z liczby rodzin wymagających wsparcia z powodu problemów w opiece i wychowaniu dziecka.

Zgodnie z zapisami ustawy, wpieranie rodziny jest prowadzone w formie pracy z rodziną oraz pomocy w opiece i wychowaniu dziecka. Asystent rodziny nie jest jedyną formą wsparcia, jakie oferowane jest w gminach w ramach ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Rodzina, jeśli gmina dysponuje taką ofertą, może otrzymać również wsparcie instytucji i podmiotów działających na rzecz dziecka i rodziny, m.in. placówek wsparcia dziennego oraz rodzin wspierających.

 Rodziny wspierające są często powoływane w celu udzielenia pomocy konkretnej rodzinie, w związku z czym ich liczba ulega zmianie w zasadzie co roku.

1 rodziny wspierające (↓ o 1) w 2023 roku (Dominowo w powiecie średzkim)

Gminne i powiatowe instytucje pomocy społecznej prowadziły również różnorodne działania przeciwdziałające występowaniu przemocy domowej.

W roku 2023 przedstawiciele systemu pomocy społecznej rozpoczęli 3 032 procedury „Niebieskie Karty”, a ich działania objęły 22 315 osób w rodzinach objętych tą procedurą (również wszczętą w poprzednich latach).

W roku oceny gminne i powiatowe instytucje pomocy społecznej udzieliły wsparcia 15 757 osobom dotkniętym przemocą domową w formie poradnictwa medycznego, psychologicznego, pedagogicznego, prawnego, socjalnego, zawodowego i rodzinnego, terapii indywidualnej lub grupowej, pomocy w formie grup wsparcia lub innych grup samopomocowych.

W ramach pracy z osobami stosującymi przemoc – w 16 wielkopolskich powiatach zorganizowane zostały programy psychologiczno-terapeutyczne, w których udział wzięło 80 osób, natomiast działania podjęte w 14 edycjach programów korekcyjno-edukacyjnych objęły 220 osób.

5.2. Powszechne świadczenia dla rodzin (świadczenie wychowawcze i rodzinny kapitał opiekuńczy)

W 2022 roku województwie wielkopolskim, **świadczeniem wychowawczym** miesięcznie objętych było 677 264 dzieci. Łączna wartość wypłaconych świadczeń z tego tytułu w 2022 roku wyniosła 4 183 536 625 zł (świadczenie wynosiło 500 zł miesięcznie na dziecko, świadczenie przyznawane jest za miesiące niepełne). Największą liczbę dzieci świadczeniem wychowawczym objęto w powiatach: poznańskim (101 082), m. Poznań (92 722), ostrowskim (29 853), gnieźnieńskim (28 080), pilskim (23 367) oraz konińskim (21 091), najmniejszą zaś w: międzychodzkiem (6 974) i chodzieskim (8 291).

W 2022 w województwie wielkopolskim **rodzinny kapitał opiekuńczy** wypłacono 326 675 razy (277 480 kapitałów po 1000 zł i 49 195 po 500 zł), na łączoną kwotę 349 399 000 zł, przy czym liczba dzieci w wieku 1 i 2 lat zamieszkujących województwo w analogicznym okresie wyniosła odpowiednio 33 739 i 35 082 osoby.

5.3. Placówki wspierające rodziny

W województwie wielkopolskim pod koniec 2023 roku funkcjonowało 5 [jednostek specjalistycznego poradnictwa](#) prowadzonych przez powiaty, które udzieliły wsparcia 1 228 osobom¹⁸.

Pod koniec 2023 roku w województwie wielkopolskim funkcjonowało również 15 ośrodków interwencji kryzysowej prowadzonych przez powiaty. Z usług OIK w 2023 roku skorzystało 2 443 osób. Dodatkowo, na terenie województwa działają 3 Specjalistyczne Ośrodki Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie (zadanie zlecone powiatom z zakresu administracji rządowej). Takie ośrodki znajdują się w Pile, Zdunach (powiat krotoszyński) i Poznaniu. Łącznie z ich wsparcia w roku 2023 skorzystało 131 osób.

W 2023 roku w p. poznańskim funkcjonowały 2 domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, z pomocy których skorzystało 71 osób.

Wiele jednostek (gminnych i powiatowych) zauważa potrzebę tworzenia [placówek wsparcia dziennego](#) dla dzieci i młodzieży, jako jednego z elementów systemu wsparcia rodzin z dziećmi. Szczególnie jednostki powiatowe wskazywały, że działalność placówek wsparcia dziennego (skierowana do dzieci i rodziców) oraz ściślejsza współpraca gmin z rodzinami biologicznymi umożliwiłaby utrzymanie dzieci w rodzinach biologicznych lub powrót tych, które są już w pieczy zastępczej, tam gdzie jest to możliwe.

132 placówki wsparcia dziennego (↑ o 2)

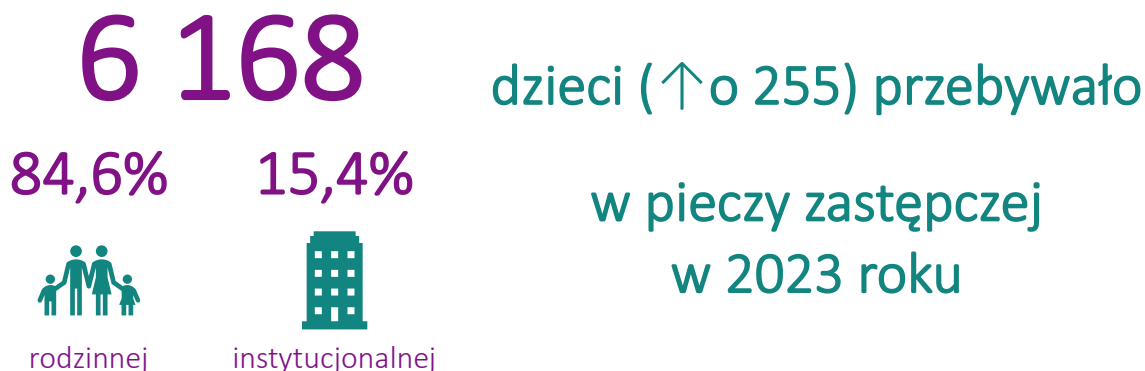
Z oferty placówek wsparcia dziennego w 2023 roku skorzystało 2 247 dzieci. Pod koniec 2023 roku w Wielkopolsce funkcjonowało: 79 placówek prowadzonych w formie opiekuńczej, 41 w specjalistycznej oraz 15 w formie pracy podwórkowej prowadzonej przez wychowawcę (zadania placówek mogą być łączone).

¹⁸ Według sprawozdania MRPiPS-06 za 2023 rok

5.4. Piecza zastępcza

5.4.1. Rodzinna piecza zastępcza

Ze sprawozdania z realizacji ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wynika, że:

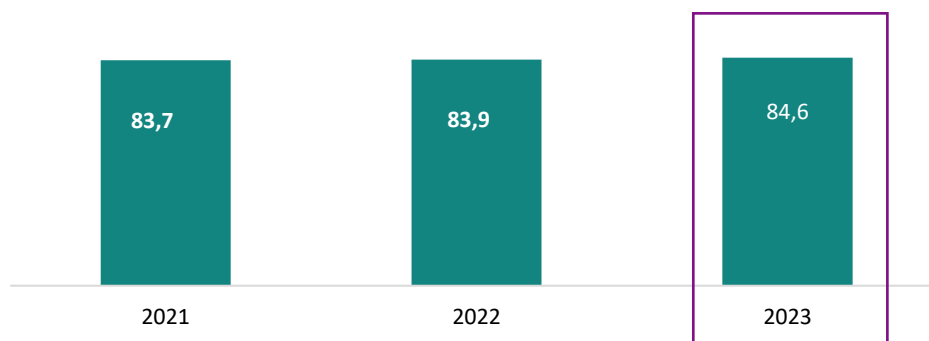

3 325 rodzin zastępczych w województwie wielkopolskim (↑ o 127)

5 217 dzieci (↑ o 253) przebywało w rodzinach zastępczych

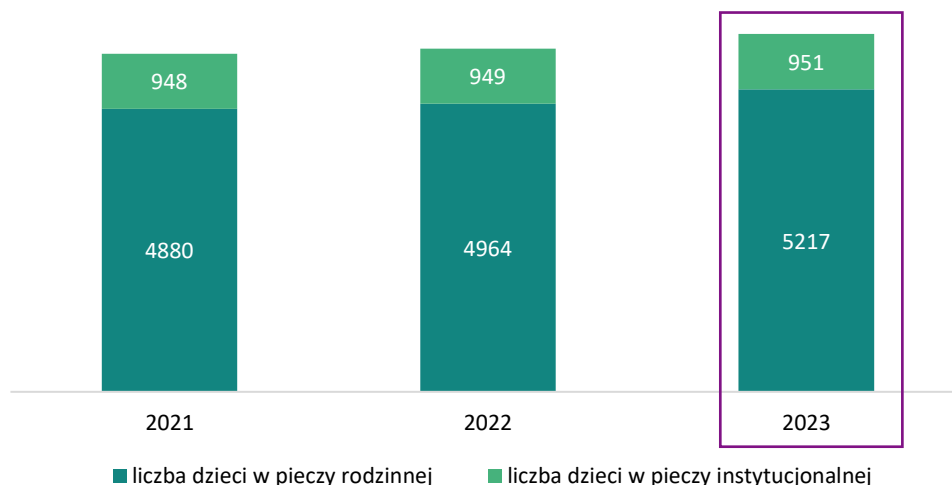
W ostatnich latach widać powolny, ale stopniowy spadek liczby dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych oraz rosnący odsetek dzieci umieszczanych w rodzinnych formach pieczy zastępczej ([rodzinna piecza zastępcza](#)) (wzrost o 0,9 p. p. w przeciągu ostatnich 3 lat).

Wykres nr 18 Odsetek dzieci przebywających w rodzinnych formach pieczy zastępczej w latach 2021-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań z realizacji ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej za lata 2021-2023.

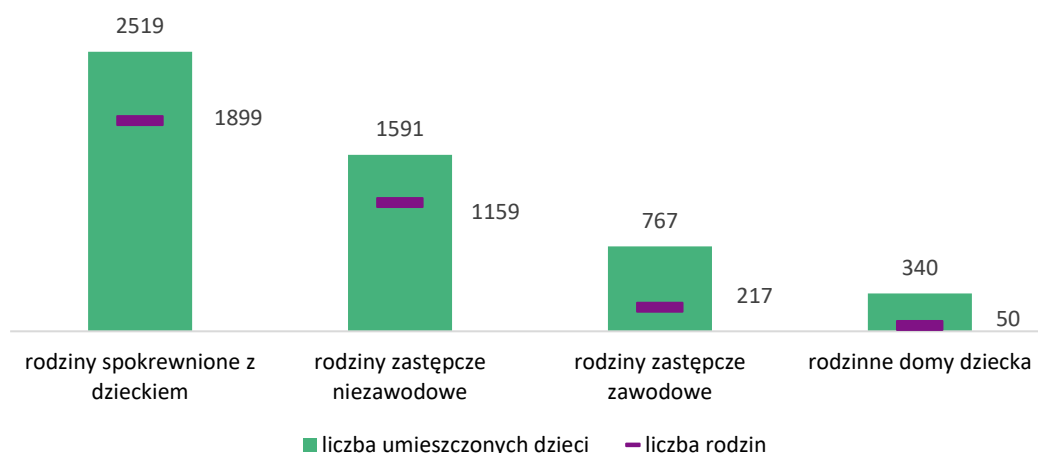
Wykres nr 19 Liczba dzieci przebywających w rodzinnych i instytucjonalnych formach pieczy zastępczej w latach 2021-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań z realizacji ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej za lata 2021-2023.

W 2023 roku w Wielkopolsce funkcjonowało **1 899 rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem** (↑ o 69 rodzin), w których wychowywało się **2 519 dzieci** (↑ o 102 dzieci). Zanotowano również wzrost liczby **rodzin zastępczych niezawodowych** – **1 159** w roku 2023 (↑ o 62 rodziny), które zapewniły opiekę 1 591 dzieciom. Z danych wynika, że w roku oceny **zmała za to liczba rodzin zastępczych zawodowych** (z 228 do 217), co nie jest dobrą informacją, ze względu na występujące w tym zakresie spore deficyty. Pod koniec 2023 roku przebywało w nich 767 dzieci. W roku oceny zmniejszyły się także nieznacznie liczby **placówek pogotowia rodzinnego** – z **36 do 33** (151 dzieci umieszczonych) oraz **rodzin zastępczych specjalistycznych** – z **29 do 28 rodzin** (71 dzieci umieszczonych). **Z 43 do 50** zwiększyła się za to liczba **rodzinnych domów dziecka**, a liczba dzieci tam przebywających wyniosła w roku oceny 340 dzieci (↑ o 73 dzieci).

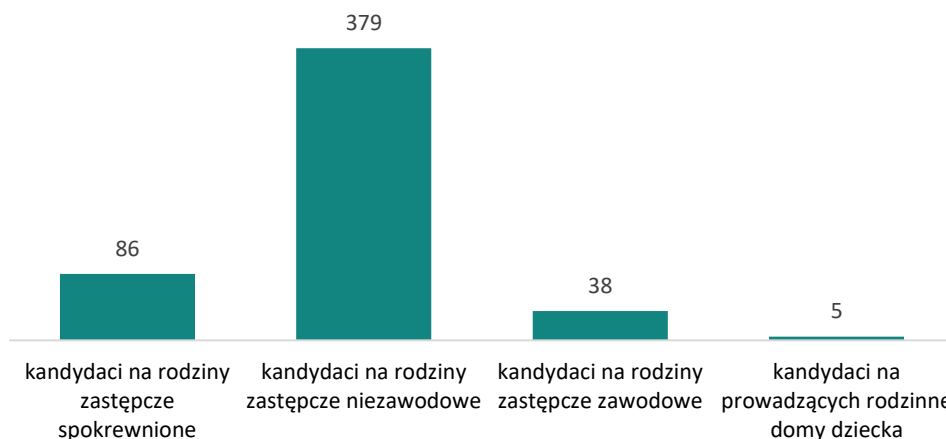
Wykres nr 20 Rodziny zastępcze i dzieci w nich przebywające w 2023 roku, w podziale na typy rodzin

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań z realizacji ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej za II półrocze 2023 r.

W 2023 roku zostało przeszkolonych 508 kandydatów do prowadzenia rodzin zastępczych, z czego zdecydowana większość to kandydaci na prowadzenie rodzin zastępczych niezawodowych (379).

Wykres nr 21 Kandydaci przeszkoleni w 2023 roku do prowadzenia rodzin zastępczych, w podziale na typy rodzin

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania z realizacji ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej za I i II półrocze 2023 r.

Zgodnie z ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka obejmuje się opieką koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej. Koordynator rodzinnej pieczy zastępczej może mieć pod opieką maksymalnie 15 rodzin zastępczych lub rodzinnych domów dziecka.

174

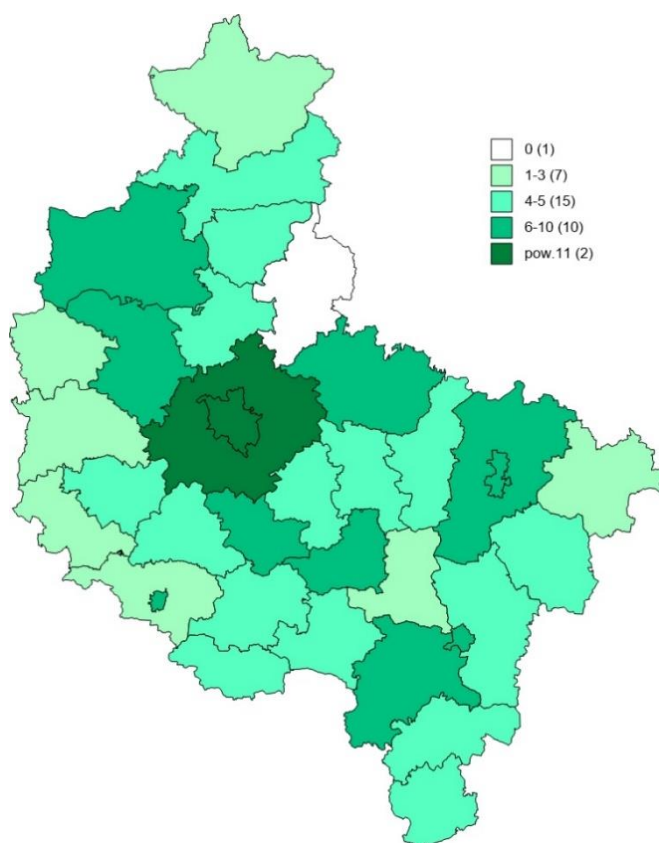
z 2 500

koordynatorów
(↑ o 14 os.) pracowało
rodzinami zastępczymi

75,2% odsetek rodzin objętych wsparciem koordynatora
(↓ o 0,4 p. p.)

Pod koniec 2023 roku koordynatorzy nie działali w powiecie wągrowieckim, natomiast najwięcej było ich zatrudnionych w powiatach: m. Poznań (34), poznańskim (10), gnieźnieńskim (9) i konińskim (9).

Mapa nr 13 Liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej w województwie wielkopolskim w 2023 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania z realizacji ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej za II półrocze 2023 r.

5.4.2. Instytucjonalna piecza zastępcza

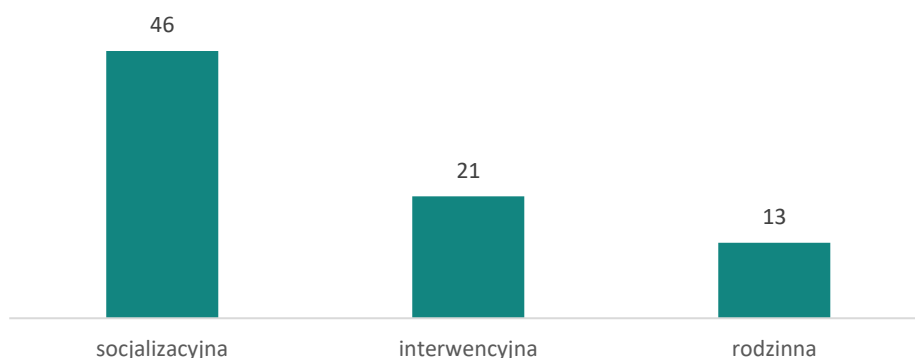
Uzupełnieniem rodzinnej pieczy zastępczej jest [instytucjonalna piecza zastępcza](#).

W ostatnich latach obserwujemy coroczny przyrost liczby placówek, związany z koniecznością dostosowania ich warunków do wymogów ustawowych, ale również powolny spadek liczby wychowanków pieczy instytucjonalnej. W 2023 roku ta tendencja wyhamowała i odnotowano nieznaczny spadek liczby placówek oraz wzrost liczby dzieci, które w nich przebywały.

73 Placówki opiekuńczo-wychowawcze
(↓ o 1) zapewniały opiekę
951 (↑ o 2) dzieciom

W roku 2023 w województwie wielkopolskim placówki opiekuńczo wychowawcze pełniące rolę socjalizacyjną, interwencyjną i rodzinną. Nie działała żadna placówka o charakterze specjalistyczno-terapeutycznym. Warto podkreślić, że placówki mogą łączyć poszczególne zadania.

Wykres 22 Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych w podziale na typ w województwie wielkopolskim w 2023 roku.

Z zestawienia kosztów, jakie samorządy powiatowe wydatkują na poszczególne rodzaje pieczy zastępczej wynika, że **średniomiesięczny koszt utrzymania 1 wychowanka placówki opiekuńczo-wychowawczej wyniósł w 2023 roku 7 854 zł.** (↑ o 1 189 zł). Dla porównania, kwota wydatkowana na utrzymanie 1 wychowanka w rodzinnej pieczy zastępczej¹⁹ jest prawie sześciokrotnie niższa – i w 2023 roku wyniosła **1 327, 8 zł.**

¹⁹ Z obliczeń wyłączona została piecza zastępcza spokrewniona.

Wykres nr 23 Średni miesięczny koszt utrzymania 1 wychowanka w placówce opiekuńczo-wychowawczej oraz w rodzinnej pieczy zastępczej (w zł)

1 327,8 zł

rodzinną

7 854,00 zł

instytucjonalną

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań z realizacji ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej za I i II półrocze 2023 r. oraz sprawozdania OZPS za 2023 r.

Obecnie na terenie Wielkopolski nie funkcjonuje regionalna placówka terapeutyczna ani ośrodek preadopcyjny. W związku z powyższym brakuje możliwości zapewnienia specjalistycznej opieki i wsparcia dzieciom znajdującym się w szczególnej sytuacji zdrowotnej i społecznej, a które nie mogą być umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej, placówce opiekuńczo-wychowawczej lub oczekują na przysposobienie. W placówkach tych świadczona być powinna specjalistyczna opieka medyczna i rehabilitacyjna dostosowana do potrzeb dzieci.

5.4.3. Usamodzielnienie wychowanków pieczy zastępczej

Osobie opuszczającej, po osiągnięciu pełnoletności, rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną przysługuje pomoc na [usamodzielnienie](#).

474 pełnoletnie osoby opuściły pieczę zastępczą w 2023 roku
(↓ o 59)

Wśród osób pełnoletnich opuszczających pieczę zastępczą 334 osoby były z pieczy rodzinnej, a 140 – z instytucjonalnej. Dodatkowo, 39 osób opuściło instytucje, o których mowa w art. 88 ust.1 ustawy o pomocy społecznej, tj. domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę oraz młodzieżowe ośrodki wychowawcze.

Na wsparcie usamodzielnianych wychowanków pieczy zastępczej w 2023 roku przeznaczono ogółem 5 021 520 zł. Najczęściej udzielaną formą świadczeń jest niezmiennie pomoc na kontynuowanie nauki (56,8% łącznej kwoty), następnie na usamodzielnienie (33,6%) oraz na zagospodarowanie (9,6%).

6. Wsparcie osób starszych

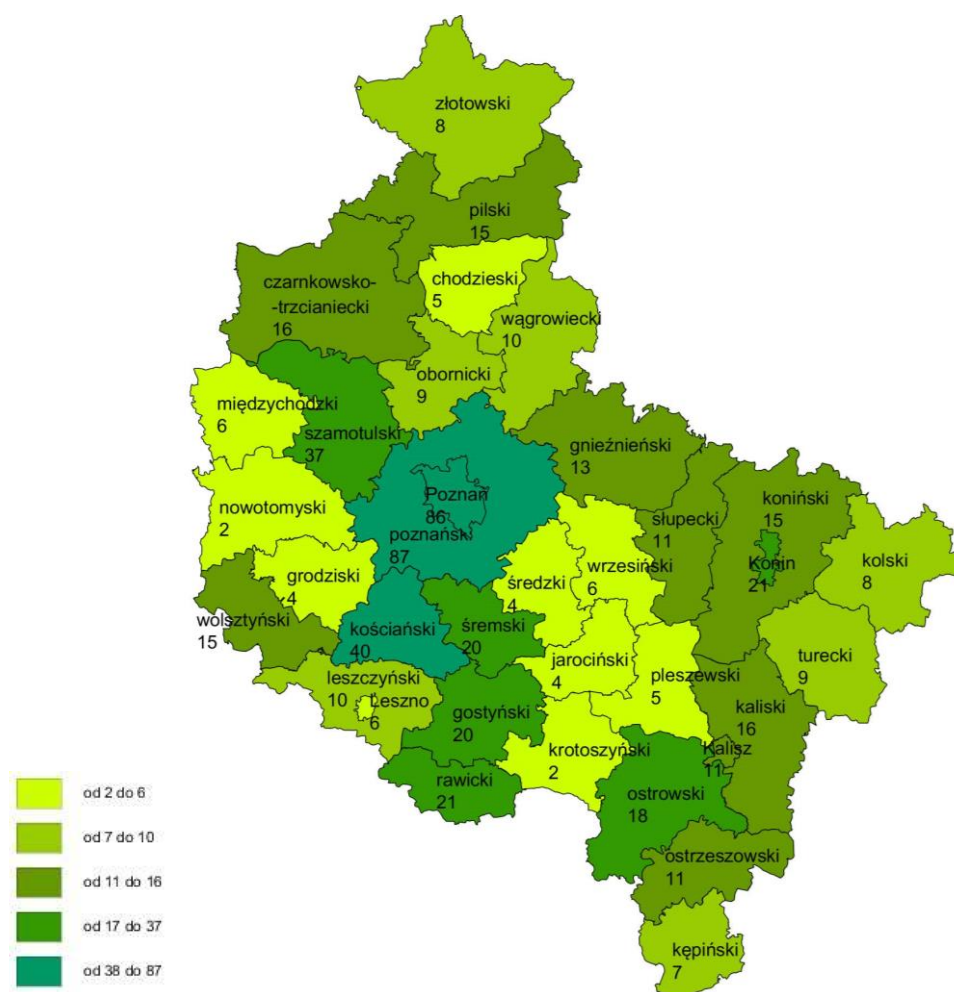
Według szacunków Głównego Urzędu Statystycznego, w Wielkopolsce w 2022 roku żyło ponad 847 tysięcy osób w wieku 60 lat i więcej, co stanowiło 24% ogółu ludności zamieszkującej województwo. Prognozy demograficzne, wskazują, iż w 2050 roku na terenie województwa będzie zamieszkiwać prawie 1,2 miliona osób w wieku 60+, co będzie stanowiło 36% mieszkańców województwa. Warto zaznaczyć, że grupa starszych seniorów 80+ wśród osób 60+ w 2022 roku stanowiła 14,7% (124 810 os.), a w 2050 roku będzie stanowiła 23,1% (262 836 os.). Sytuacja demograficzna (zwłaszcza udział najstarszej grupy seniorów wśród osób w wieku 60+) przekłada się na poważne i wielowymiarowe wyzwania dla systemów: pomocy społecznej, ochrony zdrowia oraz zabezpieczenia społecznego. Wraz z przechodzeniem do kolejnych grup wieku wzrasta odsetek osób z niepełnosprawnością, w populacji osób w wieku poprodukcyjnym co trzecia osoba była niepełnosprawna prawnie lub biologicznie. Oznacza to, że działaniom wzmacniającym aktywność społeczną i kulturalną seniorów muszą towarzyszyć działania pielęgnacyjne, opiekuńcze i wspierające codzienne funkcjonowanie tej grupy, szczególnie osób starszych niesamodzielnych, chorujących na choroby demencyjne i zaburzenia poznawcze, osamotnionych, prowadzących jednoosobowe gospodarstwa domowe. Koniecznym jest, aby wsparcie dotyczyło również opiekunów nieformalnych osób starszych (w tym rodzinnych, sąsiadów, znajomych), którzy narażeni są na wypalenie opiekuńcze. Jak wynika z wniosków PolSenior2 „w 90% przypadków pomoc udzielana jest przez rodzinę.

6.1. Dienne usługi środowiskowe

W ramach oferty dla starszych Wielkopolan w regionie funkcjonuje **578 klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów** (↑ o 7). W roku oceny nieco ponad 28,3% wielkopolskich gmin nie posiadało na swoim terenie klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów (64 gminy).

W roku 2023 w Wielkopolsce działały **43 Dienne domy pomocy (DDP)** (↑ o 4), z czego 39 prowadzonych było przez JST (38 gminy i 1 powiat). Z ich oferty skorzystało łącznie 3 256 os. (↑ o 348 os.).

Mapa nr 14 Liczba klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów w Wielkopolsce w 2023 roku (ujęcie powiatowe)

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2023 r.

W 2015 roku wprowadzony został rządowy *Wieloletni Program „Senior-WIGOR”*, który od stycznia 2017 roku nosi nazwę „Senior +”. W ramach programu możliwe jest dofinansowanie usług oraz utworzenie i wyposażenie dziennych domów pomocy z budżetu państwa. Do 2023 roku w województwie wielkopolskim ze środków budżetu państwa utworzono lub wyposażono 69 Klubów Senior+ oraz 34 Dzielne Domy Senior+.

6.2. Usługi opiekuńcze o charakterze podstawowym, specjalistyczne usługi opiekuńcze i usługi sąsiedzkie, finansowane przez gminę w ramach zadań własnych

Dane do opisu zagadnienia świadczenia usług opiekuńczych przez wielkopolskie samorządy gminne zostały zaczerpnięte ze sprawozdania resortowego MRiPS-03 za 2023 rok i MRiPS-06 za 2023 rok.

210 gmin realizowało podstawowe usługi opiekuńcze (↑ o 2)
dla 12 453 osób (↑ o 101)

W roku oceny w 95 gminach zatrudniano 730 osoby (w ramach 704,99 etatów), które realizowały podstawowe usługi opiekuńcze (w 2022 roku – 622 os. w ramach 591,67 etatów, w 96 gminach).

Pozostałe gminy zlecają realizację usług opiekuńczych w drodze otwartych konkursów ofert lub przetargów. Realizatorami usług opiekuńczych bywają podmioty III sektora, spółdzielnie socjalne lub firmy. Nowelizacja ustawy o pomocy społecznej, która weszła w życie 1 listopada 2023 roku, wprowadziła nową formę realizacji usług opiekuńczych, tzw. **usługi sąsiedzkie**, które obejmują pomoc w zaspokajaniu podstawowych potrzeb życiowych, podstawową opiekę higieniczno-pielęgniarską, przez którą należy rozumieć formy wsparcia niewymagające specjalistycznej wiedzy i kompetencji oraz w miarę potrzeb i możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem. **W 2023 roku takie usługi realizowano w 2 gminach dla 11 osób.**

25,5 h

Tyle średnio godzin przypadało na 1 osobę korzystającą z usług opiekuńczych o charakterze podstawowym w miesiącu, w 2023 roku (26,6 h w 2022 roku)

21 h

Tyle średnio godzin przypadało na 1 osobę korzystającą z usług sąsiedzkich w miesiącu, w 2023 roku

Z roku na rok spada intensywność świadczenia usług opiekuńczych, czyli zmniejsza się liczba godzin przypadająca na 1 osobę korzystającą (w poprzednich latach ta wartość kształtowała się następująco: w 2022 r. 12 352 os. skorzystało z usług, a na 1 osobę przypadało 26,6 godzin usług w miesiącu; w 2021 r. 12 083 os., a na 1 osobę przypadało ok. 28,2 godzin usług w miesiącu).

W roku oceny udzielono 3 824 967 godzin usług opiekuńczych i w stosunku do 2022 roku nastąpił prawie 3,2% spadek liczby godzin usług. W roku oceny udzielono 2 775 godzin usług sąsiedzkich.

Na podstawowe usługi opiekuńcze wydatkowano w 2023 roku 121 470 873 zł, co oznacza wzrost wydatków na ten cel w porównaniu z 2022 rokiem o 12,6%.

Na usługi sąsiedzkie wydatkowano w 2023 roku 65 216 zł.

31,7 zł

tyle średnio gminę kosztowała realizacja jednej godziny usług opiekuńczych o charakterze podstawowym w 2023 roku (27,3 zł w 2022 roku)

23,5 zł

tyle średnio gminę kosztowała realizacja jednej godziny usług sąsiedzkich w 2023 roku

26

gmin realizowało specjalistyczne usługi opiekuńcze (↓ o 3)

dla 355 osób (↓ o 66)

W 2023 roku 26 gmin realizowało specjalistyczne usługi opiekuńcze – 11,5% (w 2022 roku takich gmin było 29, czyli 12,8% spośród wielkopolskich gmin).

30 pracowników (w ramach 29,5 etatów) zatrudnionych w systemie pomocy społecznej, w 14 gminach, realizowało usługi specjalistyczne (w 2022 roku – 99 os. w ramach 98,5 etatów, w 14 gminach).

355 os. (↓ o 66 os.) korzystało z usług specjalistycznych, w 2023 roku średnio na 1 osobę przypadało ok. 13,7 godzin usług w miesiącu, (w 2022 roku było to 12,7 godzin; w 2021 roku 17,6 godzin, a w 2020 roku ok. 20 godzin). Intensywność świadczenia tego rodzaju wsparcia jest niska.

13,7

godziny, tyle średnio przypadało na 1 osobę korzystającą ze specjalistycznych usług opiekuńczych w miesiącu w 2023 roku

W 2023 roku zrealizowano 58 715 godzin usług specjalistycznych (w 2022 roku było to 64 555 godzin usług) w ciągu roku, nastąpił spadek w stosunku do 2022 roku o 9%.

Na usługi specjalistyczne w 2023 roku wydatkowano 3 314 739 zł i w stosunku do 2022 roku nastąpił wzrost wydatków na ten cel o 24%. W 2023 roku 1 godzina specjalistycznej usługi opiekuńczej kosztowała gminę 56,4 zł (w 2022 roku – 41,4 zł).

56,4 zł

średnio gminę kosztowała realizacja jednej godziny specjalistycznej usługi opiekuńczej w 2023 roku (41,4 zł w 2022 roku)

6.3. Usługi o charakterze całodobowym

Zasób instytucjonalny oferujący wsparcie seniorów tworzą w szczególności:

Domy pomocy społecznej (DPS)

Według sprawozdań gmin i powiatów, w roku 2023 w województwie wielkopolskim działały **63 domy pomocy społecznej**, oferujące łącznie 6 391 miejsc (↑ o 9 miejsc). Z ich oferty w roku oceny skorzystało łącznie **6 243 osób** (↑ o 31 os.), a umieszczonych zostało 1 073 os. (↓ o 18 os.). Osoby starsze mogą przebywać w każdym z rodzajów DPS, jednak typowych placówek dedykowanych osobom starszym funkcjonowało na terenie województwa 11 (w tym 3 placówki o typie łączonym). Nieco ponad połowa wszystkich mieszkańców DPS w województwie to osoby powyżej 65 r.ż., w 2023 roku było ich 53,5% w ogóle mieszkańców. W roku oceny odsetek osób nieopuszczających łóżek wyniósł 14,3%.

53,5%

mieszkańców DPS to osoby powyżej 65 roku życia (2023 rok)

14,3%

mieszkańców DPS to osoby nieopuszczające łóżek (2023 rok)

Dodatkowo, według danych ze sprawozdania MPiPS-05 w roku 2023 na terenie województwa funkcjonowało 45 placówek całodobowej opieki prowadzone w ramach działalności statutowej i gospodarczej, które liczyły 1 300 mieszkańców.

Wartość wskaźnika zaspokojenia potrzeb miejsc w domach pomocy społecznej w 2023 roku zmalała w stosunku do roku ubiegłego o 5 p. p. (stosunek liczby osób umieszczonych w stosunku do sumy osób oczekujących i umieszczonych) i wyniosła **0,73**. Na umieszczenie w DPS nadal oczekują 394 osoby (↑ o 103 os.).

Na przestrzeni ostatnich lat znacznie wzrastają wydatki ponoszone przez gminy na odpłatność za pobyt ich mieszkańców w DPS, w roku oceny wielkopolskie gminy przeznaczyły na utrzymanie 4 988 os. (↑ o 125 os.) 198 422 958 zł (↑ o 34 071 284 zł).

Rodzinne Domy Pomocy (RDP)

W 2023 roku na terenie województwa wielkopolskiego funkcjonowały 3 rodzinne domy pomocy, w których zamieszkiwało 20 osób.

Mieszkania treningowe i wspomagane

W roku 2023 na terenie województwa wielkopolskiego w zasobach gmin i powiatów znajdowały się **163 mieszkania treningowe i wspomagane** (↑ o 20 mieszkań), z czego 65 to mieszkania treningowe, a 98 – wspomagane. W roku oceny skorzystało z nich łącznie 447 osób. Biorąc pod uwagę osoby, które potencjalnie mogą korzystać z tej formy wsparcia, liczba mieszkań i miejsc jest niewystarczająca. Należałoby je przede wszystkim **rozwijać w tych powiatach, w których mieszkania treningowe i wspomagane nie funkcjonują, a występuje w nich wysoki odsetek osób z niepełnosprawnością, osób w wieku poprodukcyjnym, a także liczba usamodzielnianych wychowanków pieczy zastępczej**. Wymienione grupy są głównymi potencjalnymi adresatami usługi w formie mieszkań ze wsparciem²⁰.

Wielkopolskie JOPS dostrzegają konieczność poszerzenia w gminach katalogu usług dla seniorów, w szczególności dla osób wymagających opieki, pielęgnacji i wsparcia w formie usług opiekuńczych, w tym usług całodobowych. Powodem tego jest rosnąca grupa osób zależnych, które wymagają opieki (a którym rodzina nie może lub nie jest w stanie z różnych przyczyn jej zapewnić), a co za tym idzie wzrastają wydatki samorządów na ten cel. Pomysłów na rozwiązanie tej kwestii jest wiele, jednak elementem wspólnym większości z nich jest podjęcie takich działań, które utrzymają osobę starszą w dobrej kondycji, w miejscu zamieszkania, tak długo jak jest to możliwe. Stąd w Ocenie pojawiły się

²⁰ *Diagnoza sektora usług społecznych wraz z rekomendacjami*, ROPS Poznań, 2015 r., s.33.

postulaty dotyczące tworzenia i utrzymania m.in. miejsc w dziennych domach pomocy społecznej, mieszkań komunalnych lub chronionych dla osób starszych z możliwością świadczenia usług opiekuńczych, klubów seniora, miejsc opieki wytchnieniowej czy usług opiekuńczych świadczonych w weekendy i dni wolne od pracy. Wraz z tworzeniem tych miejsc, konieczne jest wdrażanie (obok usług opiekuńczych) takich form wsparcia jak: poradnictwo dla seniorów (np. geriatryczne, psychologiczne, prawne), usługi asystenckie dla osób starszych z niepełnosprawnością, usługi zdrowotne (w tym rehabilitacyjne) oraz system teleopieki. Niektóre z jednostek wskazywały również na utrudniony dostęp na terenie swoich gmin do usług zdrowotnych takich jak opieka paliatywna. W związku z ograniczonymi możliwościami finansowymi wielkopolskie samorzady chętnie korzystają z programów rządowych (Senior+, Opieka 75+).

7. Wsparcie osób z ograniczoną sprawnością

Z danych Narodowego Spisu Powszechnego wynika, że liczba osób niepełnosprawnych (prawnie i biologicznie) w 2021 roku wyniosła 501 159 osób. W Polsce nie funkcjonuje jeden rejestr danych z dokładną liczbą osób z niepełnosprawnościami. Z tego samego spisu wynika, że liczba osób z niepełnosprawnością oscyluje w granicach 15% w ogólnej liczbie mieszkańców województwa wielkopolskiego (3 504 579 osób).

Analiza danych wskazuje, że niepełnosprawność jest czynnikiem zwiększającym ryzyko ubóstwa. Stopa skrajnego ubóstwa w gospodarstwach domowych bez osób z niepełnosprawnością wyniosła około 4%, przy czym w gospodarstwach, w których w skład wchodziła przynajmniej jedna osoba z niepełnosprawnością wynosiła już około ok. 7%. Stan niedostatku oraz niepełnosprawność utrudnia korzystanie z różnych usług, w tym profilaktyki i opieki, które są dostępne na rynku publicznym i prywatnym.

Ponadto choroba i niepełnosprawność (25,3%) są jednymi z głównych przyczyn bierności zawodowej osób w wieku produkcyjnym w Polsce. Na koniec grudnia 2021 roku niepełnosprawne osoby pracujące stanowiły 3,4% ogólnej liczby pracujących, których głównym miejscem pracy są średnie i duże przedsiębiorstwa. Promowanie i wspieranie aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami na otwartym lub chronionym rynku pracy w połączeniu z usługami środowiskowymi sprzyja podejmowaniu niezależnego życia w społeczeństwie. Ma to szczególnie znaczenie dla osób z ograniczoną sprawnością oraz ich rodzin/opiekunów, również w kontekście sprawowania opieki.

7.1. Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnością

W roku oceny w ramach rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami w sprawozdaniach powiatowych uwzględnione zostały następujące formy wsparcia: pomoc na likwidację barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się, turnusy rehabilitacyjne, zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny, dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki, dofinansowanie usług tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika oraz działania realizowane w ramach programu „Aktywny samorząd”.

155 332 657 zł

Wysokość dofinansowania zadań z zakresu rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych realizowanych przez wielkopolskie powiaty w 2023 r.

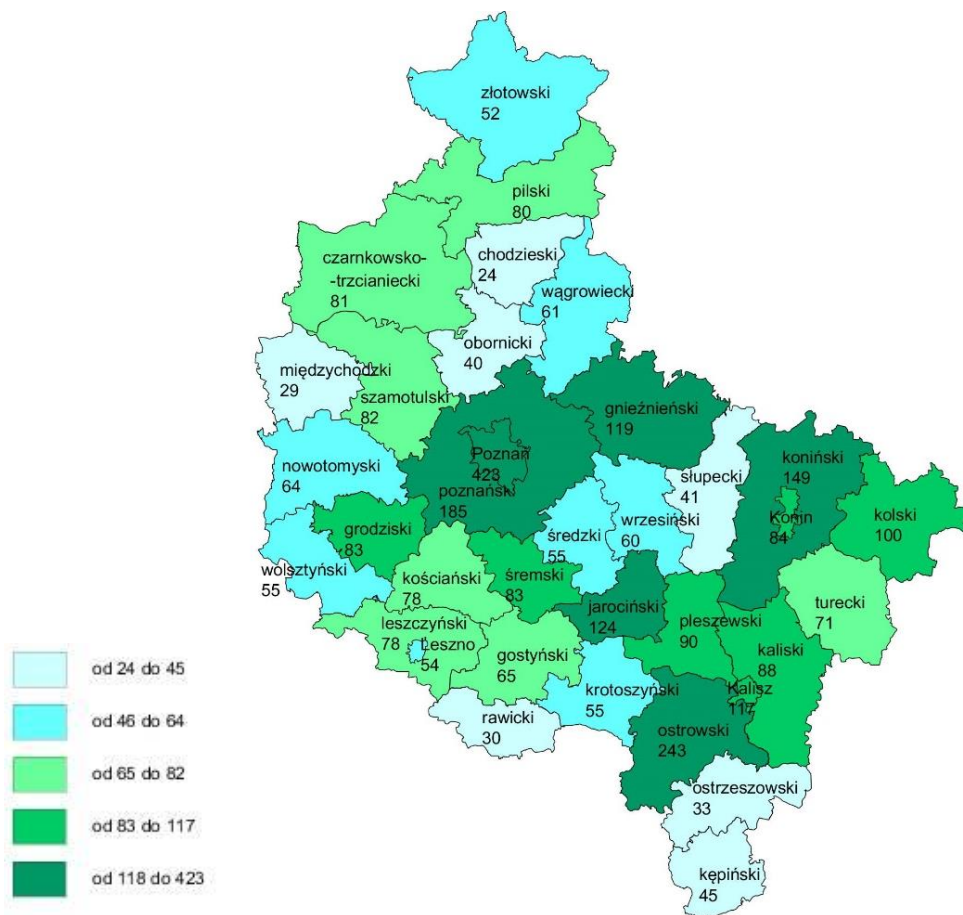
Najliczniejsza grupa osób z niepełnosprawnościami, tj. 17 682 os. (↑ o 113 os.) skorzystała z **pomocy w zaopatrzeniu w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny**. Kwota dofinansowania na realizację tego zadania w 2023 roku wyniosła 24 267 897 zł (↑ o 5 163 207 zł).

Spora grupa osób z niepełnosprawnościami (15 644 os.) skorzystała również z dofinansowania 237 imprez (↑ o 31) w ramach zadania: **dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki**.

Ze wsparcia w postaci **turnusów rehabilitacyjnych** skorzystało 8 002 Wielkopolan (↓ o 331 os.), na łączną kwotę 12 884 452 zł (↑ o 890 301 zł). Z kolei **pomoc na likwidację barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się** udzielona została 2 491 os., (↑ o 60 os.) w wysokości 13 049 836 zł (↑ o 1 291 041 zł).

W ramach programu „Aktywny samorząd” w 2023 roku **9 321 osobom** z niepełnosprawnościami (↑ o 682 os.) udzielono łącznie **2 715 świadczeń** (↓ o 329 świadczeń) **na kwotę 18 781 698 zł** (↑ o 1 921 106 zł). Najwięcej wypłacono ich w powiatach: m. Poznań (423), ostrowskim (243) i poznańskim (185).

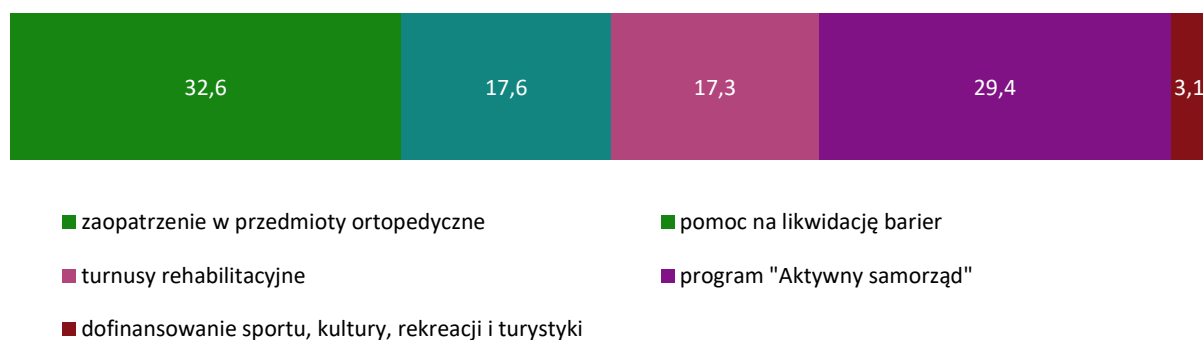
Mapa nr 15 Liczba świadczeń udzielonych w ramach programu „Aktywny samorząd” w 2023 roku

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2023 r.

Pośród opisanych powyżej zadań największą część budżetu stanowiło zaopatrzenie osób potrzebujących w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny – 32,6% oraz finansowanie związane z realizacją programu „Aktywny samorząd” – 29,4% budżetu.

Wykres nr 24 Struktura wydatków na zadania realizowane przez samorządy powiatowe w ramach rehabilitacji społecznej i zawodowej w 2023 roku (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2023 r.

Z nadesłanych sprawozdań wynika, że w 2023 r. z możliwości dofinansowania usług tłumacza migowego lub tłumacza-przewodnika skorzystały m. Kalisz oraz m. Poznań na łączną kwotę 2 682 zł.

7.2. Placówki oferujące wsparcie osobom z niepełnosprawnością

Placówki oferujące wsparcie osobom z niepełnosprawnościami to przede wszystkim:

Domy pomocy społecznej (DPS)

Typy domów pomocy społecznej objęte analizą z uwagi na specyfikę odbiorców – osób z niepełnosprawnością, to w szczególności domy dla:

- osób przewlekle psychicznie chorych,
- dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie,
- dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie,
- osób niepełnosprawnych fizycznie.

W świetle danych uzyskanych podczas analizy statystyki resortowej, stacjonarna opieka całodobowa, dedykowana osobom z niepełnosprawnością oraz przewlekle psychicznie chorym nie jest dostępna na terenie wszystkich powiatów. Zgodnie z danymi sprawozdawczymi (MRiPS-05 za 2023 r.) w województwie wielkopolskim funkcjonowało **10 dla osób przewlekle psychicznie chorych** oraz **19 domów pomocy społecznej dla osób z niepełnosprawnością** (bez domów o charakterze

mieszanym) - łącznie dysponowały one (na dzień 31 grudnia 2022 roku) 2 708 miejscami (↓ o 5 miejsc), a korzystało z nich 2 692 osób.

Środowiskowe domy samopomocy

Według sprawozdania MRiPS-06 w 2023 roku w Wielkopolsce funkcjonowało 77 środowiskowych domów samopomocy, które udzieliły wsparcia 2 903 os. (↑ o 215 os.) oraz funkcjonował 1 klub samopomocy dedykowany tej grupie osób.

Warsztaty Terapii Zajęciowej

W województwie wielkopolskim w 2023 roku działało **89** warsztatów terapii zajęciowej, które udzieliło wsparcia 3 228 osobom (↑ o 24 os.) z ograniczoną sprawnością. Według danych z OZSP łączny koszt prowadzenia warsztatów w 2023 roku wyniósł 104 947 525 złotych.

Zakłady Aktywności Zawodowej

W Wielkopolsce funkcjonowało **9** zakładów aktywności zawodowej: w Żerkowie, Pile, Liskowie, Koźminie Wlkp., Książenicach, Gołaszewie, Słupcy, Leonowie i Posadzie. Według sprawozdania PFRON za 2023 roku **wielkopolskie ZAZ na koniec 2023 roku zatrudniały 522 osoby z niepełnosprawnością**

W 2023 roku [usługi specjalistyczne dla osób z zaburzeniami psychicznymi](#) realizowało 123 gminy – 54,4% (W 2022 roku – 119 gmin, 52,6% wielkopolskich gmin).

W 2023 roku 27 pracowników (w ramach 26,5 etatów) zatrudnionych w systemie pomocy społecznej realizowało specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi (W 2022 roku 25 os. w ramach 25 etatów, w 9 gminach).

W 2023 roku 1259 os. (↓ o 46 os.) korzystało z usług, średnio na 1 osobę przypadały ok. 24,3 godziny usług w miesiącu (w 2022 roku 24,3 godzin, w 2021 roku 26 godzin, w 2020 roku ok. 29 godzin).

W 2023 roku zrealizowano 367 717 godzin usług w ciągu całego roku, nastąpił spadek w stosunku do 2022 roku o 3,6%.

W 2023 roku na specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi wydatkowano 20 490 966 zł i w stosunku do 2022 roku nastąpił wzrost wydatków na ten cel o 12%. W 2023 roku 1 godzina specjalistycznej usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi kosztowała 55,7 zł (W 2022 roku 47,9 zł).

8. Wsparcie migrantów

Szacowanie skali migracji, a w związku z tym podanie dokładnej liczby cudzoziemców zamieszkujących województwo wielkopolskie, z uwagi na różne statusy prawne legalizujące poszczególne formy pobytu i różne rodzaje dokumentów umożliwiających pracę tym osobom na terenie Polski, jest trudnym zadaniem.

Z danych GUS wynika, że w 2022 roku w ramach pobytu stałego teren województwa wielkopolskiego zamieszkiwało 1 078 os. najczęściej pochodzenia ukraińskiego (236 os.), niemieckiego (178 os.) brytyjskiego (169 os.). W ramach pobytu czasowego trwającego ponad 3 miesiące przebywało 26 334 os., wśród tej grupy dominowały osoby z obywatelstwem ukraińskim (17 064 os.), białoruskim (3 792 os.), rosyjskim (463 os.) i gruzińskim (423 os.). Dane GUS wskazują, że w 2022 roku wystawiono łącznie 221,4 tys. dokumentów dopuszczających cudzoziemców do rynku pracy. Z tej puli, w 2022 roku na terenie województwa mieszkało 53 226 cudzoziemców, którzy otrzymali zezwolenie na pracę w Polsce. Na podstawie oświadczenia o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi w województwie wielkopolskim przebywały 109 964 os.

W związku z pełnoskalową wojną rozpoczętą przez Federację Rosyjską 24 lutego 2022 roku na terytorium Ukrainy, w Wielkopolsce według stanu na 26.12.2022 roku zostało zarejestrowanych 90 541 osób, którym nadano status uchodźcy na podstawie specustawy. Działania związane z organizacją pomocy uchodźcom wojennym były organizowane przez samorządy, organizacje III sektora i wielu mieszkańców Wielkopolski, które wolontaryjnie pracowały w punktach recepcyjnych i informacyjnych, przekazywały żywność i inne artykuły życia codziennego.

8.1. Pomoc społeczna świadczona migrantom

Osobami uprawnionymi do korzystania z pomocy społecznej – oprócz osób posiadających obywatelstwo polskie – są także cudzoziemcy, którzy mają miejsce zamieszkania i przebywają na terenie Polski m.in.:

- na podstawie zezwolenia na pobyt stały,
- zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej,
- w związku z uzyskaniem w Rzeczypospolitej Polskiej statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej.

Cudzoziemcy, którzy otrzymali w Polsce status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą mogą skorzystać z pomocy realizowanej przez okres do 12 miesięcy w ramach tzw. [indywidualnego programu integracji \(IPI\)](#) mającego na celu wspieranie procesu ich integracji.

179 os.

tylu cudzoziemców otrzymało wsparcie w powiatowych centrach pomocy rodzinie

W 2023 roku powiatowe centra rodziny udzieliły pomocy 179 cudzoziemcom zamieszkującym województwo wielkopolskie, w tym: 25 cudzoziemcom ze statusem uchodźcy (↑ o 8 os.), 147 z ochroną uzupełniającą (↑ o 54 os.) oraz 7 (↑ o 7 os.) przebywającym na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy (w związku z udzieleniem ochrony uzupełniającej), na łączną kwotę 1 724 899 zł (↑ o 347 117 zł).

W ramach tej kwoty 179 osób uzyskało pomoc na utrzymanie, 68 osób na naukę j. polskiego, a 157 osób – pracę socjalną, niezbędne poradnictwo psychologiczne, pedagogiczne i prawne oraz pomoc w załatwianiu spraw w instytucjach i urzędach.

W roku oceny świadczenie z pomocy społecznej (wypłacane przez gminy) **z powodu trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy zostało przyznane 203 rodzinom** (↓ o 175 os.) liczącym 363 osoby (↓ o 382 os.).

Ponadto, cudzoziemcy uprawnieni do korzystania z pomocy społecznej, jeśli znajdują się w trudnej sytuacji życiowej i spełniają kryteria objęcia ich wsparciem ze strony instytucji pomocy społecznej, mogą korzystać ze świadczeń pieniężnych i niepieniężnych pomocy społecznej na zasadach ogólnych, tak jak obywatele polscy.

8.2. Ośrodki wsparcia cudzoziemców

Na terenie województwa wielkopolskiego w 2023 roku nie funkcjonował żaden ośrodek dla cudzoziemców. W subregionach działają natomiast Centra Integracji Cudzoziemców, które mają być kompleksową formą pomocy integracyjnej dla cudzoziemców, zakładającą holistyczne wsparcie dla migrantów w ich środowisku lokalnym.

Centra Integracji Cudzoziemców

Obszar wsparcia migrantów w naszym kraju jest w przeważającej realizowany poprzez działalność organizacji pozarządowych. Jednak w ramach budowania struktur systemu wsparcia cudzoziemców na terenie województwa wielkopolskiego powstało 5 subregionalnych Centrów Integracji Cudzoziemców, które funkcjonują w Poznaniu, Kaliszu, Koninie, Lesznie i Pile.

Centra funkcjonowały pierwotnie w formule projektowej (w latach 2021-2023) – projekt pn. „Budowanie struktur dla integracji w Polsce – etap II – pilotaż Centrów Integracji Cudzoziemców”,

ze środków Funduszu Azylu, Migracji i Integracji dotyczącego pomocy migrantom, gdzie Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu był partnerem projektu (liderem projektu było Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, natomiast drugim partnerem województwo opolskie – WUP w Opolu). Po zakończeniu projektu planowana jest dalsza działalność CIC w ramach finansowania ze środków własnych SWW.

Centrum Integracji Cudzoziemców (CIC) stanowi kompleksową formę pomocy integracyjnej dla cudzoziemców, zakładającą holistyczne wsparcie dla migrantów w ich środowisku lokalnym. Jego funkcjonowanie jest oparte na koncepcji tzw. „jednego okienka” i polega na skupieniu w jednym miejscu różnorodnych usług adresowanych do cudzoziemców.

Oferta CIC to przede wszystkim:

- prowadzenie punktu informacyjnego, w którym migranci uzyskują niezbędne informacje w zakresie np. świadczeń pomocy społecznej, świadczeń rodzinnych, zagadnień dotyczących rynku pracy, edukacji i innych,
- organizacja kursów języka polskiego i kursów adaptacyjnych,
- wsparcie doradców międzykulturowych,
- wsparcie prawne i psychologiczne,
- zajęcia animacyjne i integracyjne dla dzieci i dorosłych,
- rozwój kompetencji zawodowych,
- kampanie społeczne i działania na rzecz społeczności lokalnej.

9. Środki finansowe na wydatki w pomocy społecznej i innych obszarach polityki społecznej w budżecie jednostki samorządu terytorialnego

Opisując część sprawozdania dotyczącą środków finansowych należy podkreślić, iż zawarte w niej dane pochodzą ze sprawozdań budżetowych gmin i powiatów (Rb-28) (Sprawozdanie z wykonania planu wydatków budżetowych jednostki samorządu terytorialnego), a wydatki wyszczególnione w sprawozdaniu OZPS stanowią jedynie część wydatków ponoszonych przez JST w obszarze pomocy społecznej (uwzględniające m.in. kwoty świadczeń z pomocy społecznej, wydatki na usługi społeczne), polityki społecznej (uwzględniające m.in. świadczenie wychowawcze, wydatki na pieczę zastępczą, fundusz alimentacyjny, prowadzenie żłobków) oraz ochrony zdrowia.

Kwota na realizację wybranych działań w zakresie pomocy społecznej i innych obszarów polityki społecznej, wydatkowana w 2023 roku przez gminy i powiaty wyniosła 4 215 164 168 zł, z tej kwoty w budżetach ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie, znajdowało się 2 716 433 199 zł.

Poniżej znajduje się prezentacja wysokości środków finansowych wydatkowanych w Wielkopolsce na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej i polityki społecznej. Pod tabelą znajduje się analiza dominujących tendencji dotyczących wydatków samorządów gminnych i powiatowych w roku oceny.

Tabela nr Środki finansowe przeznaczone w latach 2022, 2023 na wybrane wydatki w obszarze pomocy społecznej i polityki społecznej oraz prognozy na rok 2024 (zł)

WYSZCZEGÓLNIENIE		Rok 2022	Rok oceny 2023	Prognoza 2024
OGÓŁEM				
OGÓŁEM (działy)	1	6 766 775 260	4 215 164 168	4 392 127 914
W tym: w budżecie OPS/PCPR	2	5 041 844 055	2 716 433 199	2 830 411 640
851 - OCHRONA ZDROWIA				
85153 - Przeciwdziałanie narkomanii	3	3 629 030	3 983 320	4 573 463
w tym: w budżecie OPS / PCPR	4	812 498	821 781	935 250
85154 - Przeciwdziałanie alkoholizmowi	5	89 756 540	224 753 547	179 690 107
w tym: w budżecie OPS / PCPR	6	19 510 355	23 187 039	24 356 754
852 - POMOC SPOŁECZNA				
85202 - Domy pomocy społecznej	7	531 751 444	633 620 265	708 604 730
w tym: w budżecie OPS / PCPR	8	159 998 775	192 749 096	223 884 166
85203 - Ośrodki Wsparcia	9	89 833 431	101 074 985	106 116 706
w tym: w budżecie OPS / PCPR	10	11 442 799	12 295 159	14 786 763
85205 - Zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie	11	3 926 691	4 797 831	5 284 778
w tym: w budżecie OPS / PCPR	12	3 107 478	3 589 832	4 152 211
85213 - Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej oraz za osoby uczestniczące w zajęciach w centrum integracji społecznej	13	6 543 447	6 405 323	7 737 299
w tym: w budżecie OPS / PCPR	14	6 436 484	6 297 251	7 598 118
85214 - Zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe	15	84 182 841	87 676 579	91 916 798
w tym: w budżecie OPS	16	82 573 138	86 160 395	90 774 902
85215 - Dodatki mieszkaniowe	17	75 821 908	91 970 215	94 585 138
w tym: w budżecie OPS	18	42 858 382	52 018 225	54 824 898
85216 - Zasiłki stałe	19	72 433 856	70 031 850	82 856 967
w tym: w budżecie OPS	20	70 337 846	67 272 575	76 286 733
85218 - Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie	21	43 817 528	49 543 197	54 681 075
w tym: w budżecie PCPR	22	41 583 315	48 288 152	53 394 729
85219 - Ośrodki Pomocy Społecznej	23	332 296 917	386 175 821	442 559 066
w tym: w budżecie OPS	24	328 218 267	379 442 115	437 652 063
85220 - Jednostki specjalistycznego poradnictwa, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej	25	12 604 298	12 272 984	15 222 100
w tym: w budżecie OPS / PCPR	26	5 925 346	5 933 900	7 816 098
85228 - Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze	27	122 383 332	141 665 566	165 163 920
w tym: w budżecie OPS / PCPR	28	64 572 153	74 961 901	90 452 348

85230 - Pomoc w zakresie dożywiania	29	56 179 371	63 751 288	65 421 258
w tym: w budżecie OPS	30	54 575 072	62 021 110	63 803 904
85231 - Pomoc dla cudzoziemców	31	46 567 294	25 723 992	10 609 659
w tym: w budżecie OPS / PCPR	32	25 577 709	10 542 288	6 420 252
W tym (z wiersza 31): Wydatki na pomoc dla cudzoziemców w celu integracji ze środowiskiem (cudzoziemcy, którzy uzyskali status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą)	33	8 064 723	5 705 370	4 058 992
w tym: w budżecie OPS / PCPR	34	2 667 422	1 914 895	3 045 403
85232 - Centra Integracji Społecznej	35	5 527 828	6 972 410	8 145 308
w tym: w budżecie OPS / PCPR	36	1 493 445	2 036 625	2 322 557
85278 - Usuwanie skutków klęsk żywiołowych	37	7 850 493	16 850	25 932
w tym: w budżecie OPS / PCPR	38	7 390 621	14 000	6 000
85295 - Pozostała działalność	39	338 790 683	96 022 890	120 347 527
w tym: w budżecie OPS / PCPR	40	280 965 530	51 063 084	73 532 875
853 - POZOSTAŁE ZADANIA W ZAKRESIE POLITYKI SPOŁECZNEJ				
85311 - Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych	41	33 270 173	37 213 515	30 764 227
w tym: w budżecie OPS / PCPR	42	19 057 454	20 856 808	12 227 806
85321 - Zespoły orzekania o niepełnosprawności	43	17 108 830	21 636 709	22 640 868
w tym: w budżecie dyspozycji OPS / PCPR	44	5 628 314	7 088 690	6 646 959
85324 - Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	45	46 297 754	45 997 076	53 197 411
w tym: w budżecie OPS / PCPR	46	32 263 810	30 438 962	35 411 974
85395 - Pozostała działalność w zakresie polityki społecznej	47	1 225 417 168	97 652 680	76 976 979
w tym: w budżecie OPS / PCPR	48	1 077 183 370	73 925 329	60 369 097
854 - EDUKACYJNA OPIEKA WYCHOWAWCZA				
85415 - Pomoc materialna dla uczniów o charakterze socjalnym	49	36 731 740	19 361 174	9 919 557
w tym: w budżecie OPS / PCPR	50	7 607 353	6 767 610	6 059 494
85416 - Pomoc materialna dla uczniów o charakterze motywacyjnym	51	6 177 760	6 611 932	8 110 003
w tym: w budżecie OPS / PCPR	52	155 975	104 900	193 020
855 - RODZINA				
85501 - Świadczenie wychowawcze	53	1 679 735 218	11 393 222	10 472 544
w tym: w budżecie OPS / PCPR	54	1 335 166 959	7 814 250	6 648 052
85502 - Świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego	55	1 359 313 217	1 482 832 088	1 441 741 361
w tym: w budżecie OPS / PCPR	56	1 144 063 977	1 249 197 255	1 197 126 275

85504 - Wspieranie rodziny	57	27 880 760	31 180 381	39 910 532
w tym: w budżecie OPS / PCPR	58	25 766 406	29 445 392	33 698 960
85516 - Tworzenie i funkcjonowanie żłobków	59	134 906 492	148 118 975	187 857 252
w tym: w budżecie OPS / PCPR	60	1 817 050	624 798	822 198
85516 - Tworzenie i funkcjonowanie klubów dziecięcych	61	5 708 243	4 684 572	7 344 096
w tym: w budżecie OPS / PCPR	62	288 353	508 832	560 000
85516 - Dzienni opiekunowie	63	143 759	701 150	858 655
w tym: w budżecie OPS / PCPR	64	0	0	0
85508 - Rodziny zastępcze	65	148 038 091	165 355 083	191 568 894
w tym: w budżecie OPS / PCPR	66	136 098 146	150 590 538	176 064 789
85510 - Działalność placówek opiekuńczo-wychowawczych	67	100 821 493	108 313 851	118 743 747
w tym: w budżecie OPS / PCPR	68	31 368 581	36 943 755	37 629 003
85513 - Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia rodzinne, zgodnie z przepisami ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz za osoby pobierające zasiłki dla opiekunów, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 4 kwietnia 2014 r. o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów	69	20 982 062	27 461 959	28 321 707
w tym: w budżecie OPS / PCPR	70	17 659 526	23 431 552	23 947 392
85514 - Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby przebywające na urloпах wychowawczych, za osoby zatrudnione jako nianie oraz za osoby sprawujące osobistą opiekę nad dzieckiem	71	0	190 888	152 250
w tym: w budżecie OPS / PCPR	72	0	0	0
85578 Usuwanie skutków klęsk żywiołowych	73	345 568	0	6 000
w tym: w budżecie OPS / PCPR	74	339 568	0	6 000

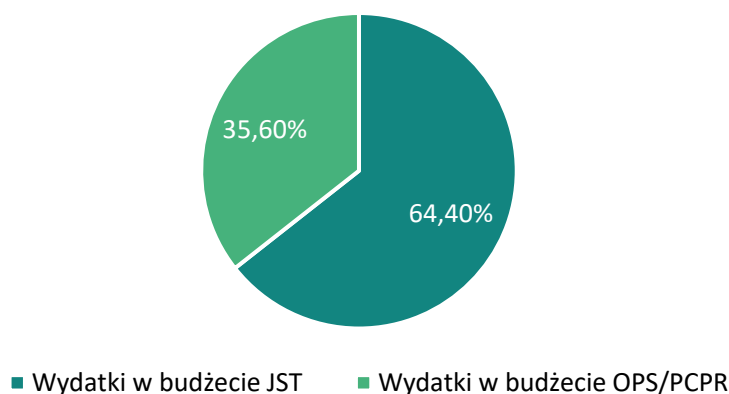
Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2023 r.

W 2023 roku w porównaniu do 2022 roku zmalała ogólna kwota na wydatki wykazane w tabeli budżetowej OZPS o 37,7%. Spadek kwoty w 2023 roku, w porównaniu do 2022 roku był spowodowany zmniejszeniem się kwot poszczególnych składowych budżetu pomocy społecznej m.in.:

- **Spadkiem kwoty wydatkowanej na zasiłki stałe** – w skali województwa kwota na ten cel zmniejszyła się o 2 402 006 zł
- **Spadkiem kwoty wydatkowanej na pomoc cudzoziemcom** – w skali województwa kwota na ten cel zmniejszyła się o 20 843 302 zł.
- **Zmniejszeniem się kwoty na usuwanie klęsk żywiołowych** – mniej o 7 833 643 zł

- **Zmniejszeniem się kwoty na pozostałą działalność w zakresie pomocy społecznej** (dodatek elektryczny i świadczenie 300 zł dla obywateli Ukrainy) i **pozostałą działalność w zakresie polityki społecznej** – mniej o 1 370 532 281 zł, w tych kwotach zawierały się również koszty wspierania cudzoziemców
- **Zmniejszeniem się kwoty na pomoc materialną dla uczniów o charakterze socjalnym** – mniej o 17 370 566 zł. Spadek tej kwoty ma również związek z mniejszą liczbą dzieci z Ukrainy, korzystających z tego wsparcia.
- **Zmniejszeniem się kwoty wydatkowanej na świadczenie wychowawcze** – mniej o 1 668 341 996 zł

Wykres nr 25 Procentowy rozkład środków finansowych przeznaczonych na wybrane działania w pomocy społecznej i polityce społecznej w budżetach OPS/PCPR oraz budżetach JST w 2023 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2023 r.

W budżetach OPS/PCPR znajdowało się 35,6% kwoty wydatkowanej w zakresie wybranych zadań w obszarze pomocy społecznej i polityki społecznej.

- **Środki finansowe w dziale 852 – Pomoc Społeczna, rozdziale 85295 – Pozostała działalność JST najczęściej wydatkowały na:**
 - wkład własny na realizację Programu "Posiłek w szkole i w domu",
 - stypendia szkolne,
 - wydatki związane z realizacją i obsługą programu Karta Dużej Rodziny,
 - pomoc (dodatek) dla osób mających ustalone prawo do świadczenia pielęgnacyjnego,
 - finansowanie klubu seniora,
 - dotację celową dla organizacji prowadzącej działalność pożytku publicznego dotyczącą zadań publicznych z zakresu pomocy społecznej,
 - finansowanie Klubów Integracji Społecznej,

- finansowanie Lokalnych Centrów Wolontariatu,
 - realizację prac społecznie użytecznych.
- **Należy zwrócić uwagę na wydatki związane z pieczą zastępczą. Środki finansowe wykazane przez JST w rozdziale budżetowym 85508 – Rodziny zastępcze w roku oceny w porównaniu do 2022 roku, wzrosły o 17 316 992 zł, nastąpił również wzrost wydatków na działalność placówek opiekuńczo-wychowawczych o 7 492 358 zł. Prognozy mówią o dalszym wzroście wydatków w tych obszarach.** Wzrost kosztów życia, cen energii, produktów codziennego użytku, przekładają się na wzrost wydatków w tym zakresie. Prognozowany wzrost potrzebnych środków przeznaczanych na ten cel może wynikać również z tego, iż zgodnie z art. 191 ust. 8 i 9 ustawy o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej, w przypadku umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej gmina ponosi wydatki w wysokości: 10% w pierwszym roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej, 30% – w drugim roku i 50% w trzecim i kolejnych latach pobytu dziecka w pieczy zastępczej.
- **Wzrastają wydatki związane z zapewnieniem wsparcia w domach pomocy społecznej. Środki finansowe ujęte w rozdziale budżetowym 85202 – Domy pomocy społecznej w latach 2022-2023 zwiększyły się o 101 868 821 zł i w 2023 roku wyniosły 633 620 265 zł. W 2024 roku JST planują wydatkować na ten cel 708 604 730 zł.** Przedstawiciele OPS zaznaczają, że wydatki na ten cel stanowią istotną część budżetu gminy. Zapewnienie opieki środowiskowej dla wielu gmin staje się działaniem priorytetowym, na realizację którego pozyskują środki zewnętrzne. Zwiększające się koszty utrzymania w DPS, a także zmiana sposobu funkcjonowania rodzin, z roku na rok wymaga zaplanowania zwiększonych wydatków na domy pomocy społecznej.
- **Wzrastają wydatki związane z zapewnieniem usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych.** W rozdziale budżetowym 85228 – usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze w porównaniu z 2022 rokiem w 2023 wydatkowano w skali całego województwa więcej środków finansowych o 19 282 234 zł. Prognozy na 2024 rok wskazują na dalszy wzrost wysokości wydatków przeznaczonych na ten cel, o 23 498 354 zł w porównaniu z 2023 rokiem. Zapewnienie opieki środowiskowej dla wielu gmin staje się działaniem priorytetowym i najbardziej oczekiwanym ze strony mieszkańców. Gminy są zobowiązane do wdrażania procesu deinstytucjonalizacji poprzez wdrażanie usług o charakterze profilaktycznym-środowiskowym. W przypadku usług opiekuńczych są one niewątpliwie działaniem opóźniającym konieczność zamieszkania w domu pomocy społecznej. Świadczenie usług specjalistycznych wiąże się z koniecznością ponoszenia większych wydatków za godzinę realizacji takiej usługi. Odnotowuje się wzrost liczby osób korzystających z usług opiekuńczych o charakterze podstawowym i spadek liczby osób korzystających z usług specjalistycznych.

W obu przypadkach wzrastają wydatki ponoszone na ten cel. Niestety intensywność świadczenia usług spada, tzn. spada liczba godzin zarówno usług opiekuńczych jak i specjalistycznych usług opiekuńczych.

- **Wzrastają wydatki JST w rozdziale 85203 – ośrodki wsparcia.** W roku oceny w porównaniu z 2022 rokiem wydatkowano na ten cel 11 241 554 zł więcej.
- **Negatywnie należy ocenić spadające wydatki JST w rozdziale 85220 – specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej.** Usługi poradnictwa i interwencji kryzysowej są świadczone w odpowiedzi na problemy rodzin związane z przemocą domową, czy bezradnością w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. W 2023 roku środki wydatkowane na ten cel wyniosły 12 272 984 zł, co oznaczało spadek wydatków o 331 314 zł.

10. Wnioski i rekomendacje

10.1. Korzystający z pomocy i wsparcia

W ciągu ostatnich lat liczba świadczeniobiorców w województwie wielkopolskim sukcesywnie maleje, w porównaniu z ubiegłym rokiem ich liczba spadła o 786 osób, tj. o 1,0%. W 2023 r. świadczenia z pomocy społecznej przyznano 81 427 os. (↓ o 786 os.), co stanowiło 36,0% ogółu osób, którym udzielono pomocy i wsparcia. Ze świadczeń pomocy społecznej w 2023 r. skorzystało 62 550 rodzin, które liczyły 121 328 os. (↓ o 2 388 os.).

Przyczyn poprawy warunków materialnych rodzin upatruje się przede wszystkim we wprowadzeniu rządowego programu 500+ (1 kwietnia 2016 roku), jednak wpływ na tę sytuację miał także dość znaczny spadek bezrobocia na przestrzeni kilku ostatnich lat, wzrost płacy minimalnej oraz systematyczny rozwój gospodarczy, dostrzegalny na poziomie wielu lokalnych samorządów (co zostało zauważone na poziomie gminnych i powiatowych rekomendacji dołączonych do oceny zasobów pomocy społecznej). Niektóre z samorządów w poprawie sytuacji społeczno-gospodarczej upatrują również efektu realizowanych projektów unijnych, które wpłynęły, w ich ocenie, na rozwój gmin i powiatów (m.in. poprzez aktywizację zawodową prowadzoną w ramach projektów zewnętrznych, udzielanie wsparcia na rozwój przedsiębiorstw, dopłaty dla rolników, itp.). Ponadto, należy wziąć pod uwagę, że tzw. progi dochodowe uprawniające do otrzymania świadczeń pomocy społecznej nie są aktualizowane z taką samą częstotliwością i wysokością, jak chociażby kwoty płacy minimalnej czy wzrost cen towarów i usług związany z inflacją złotego.

W roku 2023 zmniejszył się odsetek osób długotrwale korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, czyli zarejestrowanych w systemach pomocy społecznej w ciągu ostatnich 36 miesięcy przez co najmniej 18 miesięcy – z 48,6 w roku 2022 do 46,9 w roku oceny.

W ciągu ostatnich kilku lat wartość tego wskaźnika malała stopniowo, aby wzrosnąć w roku ubiegłym, stąd spadek odnotowany w roku oceny należy ocenić pozytywnie. Należy dalej monitorować sytuację materialną gospodarstw domowych oraz **zabezpieczyć środki finansowe** na pomoc materialną w postaci świadczeń pieniężnych kierowanych do grup zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym, a także na pomoc niematerialną, realizowaną m.in. poprzez działania wykwalifikowanej kadry pomocy społecznej (np. asystenci rodziny) czy rozwój infrastruktury pomocy społecznej adresowanej do tej grupy.

Szczególną kategorią klientów pomocy społecznej, której należy zapewnić dedykowane wsparcie, są osoby starsze i samotne, tj. prowadzące jednoosobowe gospodarstwa domowe.

Od kilku lat rośnie sukcesywnie odsetek klientów pomocy społecznej tworzących jednoosobowe gospodarstwa domowe. Począwszy od roku 2018 kategoria ta stała się liczniejsza niż pozostałych gospodarstw domowych, natomiast w roku oceny trend ten nieco wyhamował i zanotowany został nawet niewielki spadek tej kategorii świadczeniobiorców w porównaniu do roku ubiegłego – o 0,6 p. p. (wyniósł on 58,0%). W grupie wszystkich gospodarstw domowych otrzymujących świadczenia z pomocy społecznej 18,4% to 1-osobowe gospodarstwa domowe emerytów i rencistów. Wzrasta również odsetek osób starszych będących klientami pomocy społecznej. O ile w 2016 roku stanowili oni 16,9% tej grupy, to w 2023 roku już 26,9%.

W roku 2023, podobnie jak w latach ubiegłych, spadła wartość wskaźnika deprivacji lokalnej (stopień niezaspokojenia potrzeb mieszkańców wielkopolskich gmin wyrażony liczbą bezwzględną jako stosunek liczby osób w rodzinach, którym przyznano pomoc na każdy 1 000 mieszkańców gminy) do 34,7, co oznacza spadek w porównaniu do roku poprzedniego o 0,6 p. p.

Najwyższe wartości wskaźnika deprivacji lokalnej w roku 2023 zanotowano na północnych i wschodnich krańcach Wielkopolski, w szczególności na terenie gmin: Malanów, p. turecki (108,4), Wysoka, p. pilski (102,4) i Orchowo, p. słupecki (93,2). W tym zestawieniu znalazły się także gminy z powiatów: czarnkowsko-trzcianeckiego, złotowskiego, tureckiego, kaliskiego i wągrowieckiego. Zaleca się zintensyfikowanie działań na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, zwłaszcza na terenach dotkniętych w największym stopniu deprivacją potrzeb.

Na przestrzeni kilku ostatnich lat czterema głównymi powodami udzielania pomocy i wsparcia w województwie wielkopolskim pozostawały niezmiennie: ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność i długotrwała lub ciężka choroba, zmienna była natomiast ich kolejność w poszczególnych latach. Od kilku lat głównym powodem korzystania z pomocy społecznej w naszym województwie jest długotrwała lub ciężka choroba w rodzinie, następnie ubóstwo, niepełnosprawność i bezrobocie.

We wszystkich tych kategoriach nastąpił spadek liczby rodzin korzystających, w stosunku do poprzedniego roku. W 2023 roku lista powodów wyglądała następująco: 1. Długotrwała lub ciężka choroba – 33 970 rodzin (↓ o 594 rodziny), 2. Ubóstwo – 24 578 rodzin (↓ o 795 rodzin), 3. Niepełnosprawność – 24 153 rodziny (↓ o 28 rodzin) 4. Bezrobocie – 14 095

rodzin (↓ o 811 rodzin). Zaleca się zintensyfikowanie działań na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, adresowanych do tych grup beneficjentów.

W roku 2023, w porównaniu do 2022 roku, w skali województwa zmalała liczba osób pobierających świadczenia pieniężne (↓ o 7,5%), natomiast liczba osób pobierających świadczenia niepieniężne wzrosła (↑ o 7,1%). Pomoc społeczna zarówno w 2022 roku, jak i w roku oceny opierała się w znacznej mierze na świadczeniach niepieniężnych. Analizując liczbę osób, którym przyznano świadczenia, zarówno w 2022 roku, jak i w 2023 roku, więcej osób pobierało świadczenia pieniężne, jednak analizując liczbę świadczeń, okazuje się, że zrealizowano zdecydowanie więcej świadczeń niepieniężnych, w roku oceny były to 6 237 364 świadczenia niepieniężne vs. 478 392 świadczenia pieniężne. Świadczenia pieniężne (zasitek stały, zasitek okresowy, zasitek celowy) stanowiły bardzo mały wycinek pomocy świadczonej na rzecz mieszkańców województwa będących w kryzysie.

Pomimo 7% wzrostu liczby osób pobierających świadczenia niepieniężne, liczba świadczeń zrealizowanych w 2023 roku, w porównaniu do 2022 roku spadła o 14%. Taki stan rzeczy może być spowodowany krótszym czasem udzielania pomocy, udzielaniem mniejszej liczby świadczeń niepieniężnych, czyli tzw. zmniejszeniem intensywności wsparcia, dzieje się tak np. w przypadku usług opiekuńczych, kiedy zmniejsza się liczba godzin usług przypadająca na osobę korzystającą.

10.2. Usługi socjalne

W 2023 roku, w porównaniu do 2022 roku wzrosła liczba osób korzystających z usług opiekuńczych o charakterze podstawowym (↑ o 101 os.). O 3,2% zmniejszyła się liczba godzin usług opiekuńczych w skali roku, natomiast o 12,6% wzrosła kwota wydatkowana na ten cel. W 2023 roku średnio na 1 osobę przypadało ok. 25,5 godzin usług w miesiącu. Z roku na rok spada intensywność świadczenia usług, czyli liczba godzin przypadająca na 1 osobę korzystającą. (W poprzednich latach ta wartość kształtowała się następująco: w 2022 r. 12 352 os. skorzystało z usług, a na 1 osobę przypadało 26,6 godzin usług w miesiącu; w 2021 r. 12 083 os., a na 1 osobę przypadało ok. 28,2 godzin usług w miesiącu). Nowością w systemie są usługi sąsiedzkie, która została wprowadzona z końcem 2023 roku. W 2023 roku realizowano je w 2 gminach dla 11 osób.

Wzrost kwoty wydatkowanej przez gminy na realizację tego zadania wynika ze wzrostu stawek wynagrodzeń za godzinę usług opiekuńczych. W komentarzach gmin do sprawozdania pojawiają się informacje na temat wzrostu nakładów na usługi opiekuńcze, który wynika np. z dużej liczby osób w wieku poprodukcyjnym, osób samotnych oraz osób z niepełnosprawnościami, wymagających wsparcia w czynnościach dnia codziennego. Usługi opiekuńcze wymagają doinwestowania w zakresie zwiększenia intensywności ich świadczenia i poprawy warunków zatrudnienia opiekunów realizujących usługi opiekuńcze.

W przypadku usług specjalistycznych w porównaniu do 2022 roku w 2023 roku zmniejszyła się liczba świadczeniobiorców o 66 osób, natomiast w przypadku specjalistycznych usług dla osób z zaburzeniami psychicznymi liczba odbiorców spadła o 46 osób.

W przypadku usług specjalistycznych niepokojący jest spadek liczby odbiorców i spadek intensywności świadczenia usług, spada średnia liczba godzin usług w przeliczeniu na 1 osobę korzystającą.

W 2023 roku w porównaniu do 2022 liczba osób przebywających w DPS, za które gmina ponosiła całkowitą lub częściową odpłatność wzrosła o 125 os. (z 4 863 os. do 4 988 os.).

W 2023 roku wielkopolskie gminy za pobyt 4 988 osób (↑ o 125 os.) w DPS poniosły odpłatność w wysokości 198 422 958 zł, co oznacza prawie 21% wzrost kosztów w porównaniu z rokiem 2022. Prognozy na 2024 rok mówią o prawie 1% wzroście liczby osób (o 31 os.) przy 6,9% wzroście wydatków na ten cel. Wzrost cen w gospodarce powoduje wzrost kosztów, w placówkach ponoszone są pewne stałe koszty, które nawet pomimo braku 100% obłożenia miejsc, muszą zostać poniesione.

10.3. Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia

Obserwuje się trwałą tendencję kurczenia się gminnych zasobów mieszkalnictwa komunalnego – w roku oceny liczba mieszkań komunalnych zmalała do 49 278 (↓ o 921 mieszkań) w porównaniu z rokiem 2022.

Wskazane zmiany prawdopodobnie wynikają z wykupu przez wieloletnich lokatorów mieszkań komunalnych na własność, przy jednoczesnym niepowiększaniu zasobu mieszkaniowego przez gminy o nowe lokale. Kurczenie się gminnych zasobów mieszkaniowych należy ocenić jako zjawisko

negatywne, szczególnie w kontekście niezaspokojonych potrzeb mieszkaniowych osób, których nie stać na zakup mieszkania oraz jego wynajęcie na rynku komercyjnym.

W roku oceny zmniejszyła się liczba lokali socjalnych. Z danych wykazanych w OZPS wynika, że 76 wielkopolskich gmin nie posiadało w 2023 r. w swoim zasobie w ogóle mieszkań socjalnych.

Realizacja przez gminy zapisów ustawy o ochronie praw lokatorów i zasobie mieszkaniowym, nakładających na gminę obowiązek zabezpieczenia pomieszczeń tymczasowych dla osób i rodzin eksmitowanych oraz najbardziej ubogich wymaga zwiększenia zasobu lokali socjalnych, bowiem w samym województwie wielkopolskim w 2023 roku ponad 3 345 osób oczekiwało na mieszkanie socjalne. Gminy często nie posiadają nieruchomości, które mogłyby zostać przeznaczone na ten cel, a są zobowiązane do zabezpieczenia potrzeb mieszkaniowych osób eksmitowanych nie tylko tam, gdzie wierzycielem jest gmina, ale też spółdzielnia mieszkaniowa, prywatni właściciele i inne instytucje występujące z powództwem eksmisyjnym. Jeśli gminy nie wskażą pomieszczenia w wyznaczonym czasie (a wyroki realizują w kolejności chronologicznej, chyba, że lokatorzy są np. narażeni na niebezpieczeństwo zawalenia się budynku), komornik kieruje dłużnika do noclegowni albo schroniska. W sytuacji, gdy dłużnik zostaje pozbawiony prawa do tymczasowego pomieszczenia, bo np. stosował przemoc względem rodziny, wówczas komornik również powiadamia gminę i ona typuje noclegownię, schronisko lub inną placówkę zapewniającą miejsca noclegowe dla osób znajdujących się w takiej sytuacji.

W roku 2023 w porównaniu do 2022 wzrosła liczba klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów, jednak nadal ponad 28% wielkopolskich gmin nie posiadało na swoim terenie oferty klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów (64 gminy).

Samorządy powinny zwrócić uwagę na rozbudowę tego rodzaju infrastruktury. Działania wspierające seniorów i poprawiające ich jakość życia są możliwe do sfinansowania w ramach projektów rządowych zarówno dla JST, jak i NGO:

- Program wieloletni „Senior+” na lata 2021-2025 – utworzenie lub doposażenie Klubów „Senior+” czy Dziennych Domów „Senior+”;
- Program wieloletni na rzecz Osób Starszych „Aktywni+” na lata 2021-2025 – celem jest zwiększenie uczestnictwa osób starszych we wszystkich dziedzinach życia społecznego;
- Program Opieka 75+ - celem jest poprawa dostępności do usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych, dla osób w wieku 75 lat i więcej w gminach: miejskich, wiejskich, miejsko – wiejskich do 60 tys. mieszkańców, które realizują usługi opiekuńcze samodzielnie.

Zważywszy na systematyczny wzrost odsetka ludności w wieku poprodukcyjnym w województwie wielkopolskim (w 2022 roku 21%), zmieniające się potrzeby, oczekiwania i styl życia seniorów, którzy z jednej strony wymagają zapewnienia opieki będąc niesamodzielnymi, a z drugiej strony jako osoby aktywne pragną mieć możliwość realizowania się i integrowania w sferze społecznej - samorzady powinny cyklicznie diagnozować sytuację osób starszych oraz tworzyć ofertę usług według rozpoznanych potrzeb.

Na terenie województwa wielkopolskiego nie funkcjonuje żaden ośrodek dla cudzoziemców.

Obszar wsparcia migrantów w naszym kraju jest w przeważającej realizowany poprzez działalność organizacji pozarządowych. Jednak w ramach budowania struktur systemu wsparcia cudzoziemców na terenie województwa wielkopolskiego powstało 5 subregionalnych Centrów Integracji Cudzoziemców, które funkcjonują w Poznaniu, Kaliszu, Koninie, Lesznie i Pile. Centrum Integracji Cudzoziemców (CIC) stanowi kompleksową formę pomocy integracyjnej dla cudzoziemców, zakładającą holistyczne wsparcie dla migrantów w ich środowisku lokalnym. Jego funkcjonowanie jest oparte na koncepcji tzw. „jednego okienka” i polega na skupieniu w jednym miejscu różnorodnych usług adresowanych do cudzoziemców. Warto rozwijać ich ofertę i wspierać ich dalsze funkcjonowanie, aby prowadzić działania integracyjne kierowane do cudzoziemców.

Większość pracowników socjalnych rekomenduje rozwój środowiskowych form wsparcia uzupełniających ofertę placówek stacjonarnych. Istotny jest zatem rozwój infrastruktury umożliwiających świadczenie usług oferowanych osobom wymagającym wsparcia tak, aby w najlepszy sposób odpowiadały na ich zróżnicowane potrzeby.

W roku 2023 na terenie województwa wielkopolskiego w zasobach gmin i powiatów znajdowały się **163 mieszkania treningowe i wspomagane** (↑ o 20 mieszkań), z czego 65 to mieszkania treningowe, a 98 – wspomagane. W roku oceny skorzystało z nich łącznie 447 osób. Biorąc pod uwagę osoby, które potencjalnie mogą korzystać z tej formy wsparcia, liczba mieszkań i miejsc jest niewystarczająca. Należałoby je przede wszystkim **rozwijać w tych powiatach, w których mieszkania treningowe i wspomagane nie funkcjonują, a występuje w nich wysoki odsetek osób z niepełnosprawnością, osób w wieku poprodukcyjnym, a także liczba usamodzielnianych wychowanków pieczy zastępczej**. Wymienione grupy są głównymi potencjalnymi adresatami usługi w formie mieszkań ze wsparciem. Zaleca się zatem utworzenie **większej liczby ośrodków wsparcia dziennego i mieszkań treningowych i wspomaganych dla osób, które są na tyle samodzielne, aby funkcjonować przy**

umiarkowanym wsparciu i nie są obłożnie chore. Plusem powyższych rozwiązań są często koszty relatywnie niższe niż przeznaczane na odpłatność za pobyt w placówkach. Po drugie, osoba ta pozostaje w swoim naturalnym środowisku społecznym, co gwarantuje poczucie ontologicznego bezpieczeństwa oraz wzmacnia i kształtuje jej umiejętność samodzielnego funkcjonowania. Wraz z tworzeniem tych miejsc, konieczne jest wdrażanie (obok usług opiekuńczych) takich form wsparcia jak: poradnictwo dla seniorów (np. geriatryczne, psychologiczne, prawne), usługi asystenckie dla osób starszych z niepełnosprawnością, usługi zdrowotne (w tym rehabilitacyjne) oraz system teleopieki. Niektóre z jednostek wskazywały również na utrudniony dostęp na terenie swoich gmin do usług zdrowotnych takich jak opieka paliatywna. W związku z ograniczonymi możliwościami finansowymi wielkopolskie samorządy chętnie korzystają z programów rządowych (Senior+, Opieka 75+).

Istotne znaczenie ma również szereg rekomendacji związanych z problemem przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Pod koniec 2023 roku w województwie wielkopolskim funkcjonowało 15 ośrodków interwencji kryzysowej prowadzonych przez powiaty. Z usług OIK w 2023 roku skorzystało 2 443 osób. Dodatkowo, na terenie województwa działają 3 Specjalistyczne Ośrodki Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie (zadanie zlecone powiatom z zakresu administracji rządowej). Takie ośrodki znajdują się w Pile, Zdunach (powiat krotoszyński) i Poznaniu. Łącznie z ich wsparcia w roku 2023 skorzystało 131 osób. Zwracano uwagę na konieczność **utworzenia większej liczby OIK jako formy pomocy dla osób doświadczających przemocy**, rozszerzenia zakresu pracy z tymi rodzinami o specjalistyczne poradnictwo, tworzenie grup samopomocowych, uruchomienie szkół dla rodziców, organizowania szkoleń i warsztatów związanych z funkcjonowaniem rodziny i prowadzeniem gospodarstwa domowego. Zasadne jest również wypracowywanie rozwiązań pozwalających na udzielanie kompleksowej pomocy osobom doświadczającym przemocy domowej, podniesienie skuteczności pracy prowadzonej z osobami stosującymi przemoc, a także na podejmowanie różnorodnych działań profilaktycznych przeciwdziałających występowaniu tego zjawiska.

W wielu wnioskach końcowych formułowanych w OZPS pojawił się problem niezaradności opiekuńczo-wychowawczej rodzin.

Gospodarstwa domowe przeżywające trudności w wypełnianiu swoich podstawowych mogą liczyć na wieloaspektowe wsparcie. Formy pomocy wobec tego typu rodzin zostały zapisane w Ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Samorządy odnotowują wzrost

kosztów przeznaczanych na instytucjonalne formy pieczy zastępczej, stąd przedstawiciele JOPS rekomendują zwiększenie nakładów finansowych na **utrzymanie rodzinnych form pieczy zastępczej**. Konieczne jest zatem zabezpieczenie środków finansowych na dalszy rozwój rodzin zastępczych niezawodowych, zawodowych i rodzinnych domów dziecka. Zadania z tym związane to: diagnozowanie, szkolenie i kwalifikowanie kandydatów zgłaszających chęć stworzenia rodziny zastępczej, wypłata pełnego zakresu świadczeń obligacyjnych i fakultatywnych na rzecz tych rodzin. Rekomenduje się tworzenie placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży, jako jednego z elementów systemu wsparcia rodzin z dziećmi.

Rekomenduje się nadanie priorytetowej wagi kwestiom związanym z koniecznością rozwoju i wzmocnienia systemu rodzinnej pieczy zastępczej. Ważnym aspektem jest odpowiednia promocja rodzicielstwa zastępczego, jednak problem niedoboru kandydatów na pełnienie funkcji rodziców zastępczych powinien zostać rozwiązany na szczeblach lokalnych, m.in. poprzez oferowanie bardzo dobrych warunków zatrudnienia. Ponadto, z uwagi na szczególnie wymagające warunki pracy, wielość wyzwań i ciężar problemów związanych z funkcjonowaniem rodzin zastępczych, jednym z kluczowych wyzwań dla systemu wsparcia staje się zapewnienie rodzicom zastępczym dostępu do usług superwizji, psychologicznych, psychiatrycznych czy psychoterapeutycznych, które wzmocniłyby te osoby w pełnieniu roli opiekunów zastępczych i pomagałyby przeciwdziałać wypaleniu zawodowemu.

W 2023 roku w Wielkopolsce funkcjonowało 1 899 rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem (↑ o 69 rodzin), w których wychowywało się 2 519 dzieci (↑ o 102 dzieci). Zanotowano również wzrost liczby rodzin zastępczych niezawodowych – 1 159 w roku 2023 (↑ o 62 rodziny), które zapewniły opiekę 1 591 dzieciom. Z danych wynika, że w roku oceny zmalała za to liczba rodzin zastępczych zawodowych (z 228 do 217), co nie jest dobrą informacją, ze względu na występujące w tym zakresie spore deficyty. Pod koniec 2023 roku przebywało w nich 767 dzieci. W roku oceny zmniejszyły się także nieznacznie liczby placówek pogotowia rodzinnego – z 36 do 33 (151 dzieci umieszczonych) oraz rodzin zastępczych specjalistycznych – z 29 do 28 rodzin (71 dzieci umieszczonych). Z 43 do 50 zwiększyła się za to liczba rodzinnych domów dziecka, a liczba dzieci tam przebywających wyniosła w roku oceny 340 dzieci (↑ o 73 dzieci).

Rola koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej wymaga wzmocnienia.

W niemal wszystkich wielkopolskich powiatach są zatrudnieni koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej (wyjątek stanowi p. wągrowiecki), pod koniec 2023 roku było ich 174 (↑ o 14

w porównaniu z 2022 rokiem). W roku oceny pracowali oni z 2 500 rodzinami zastępczymi, co oznacza, że ich wsparciem objętych zostało 75,2% rodzin zastępczych z województwa wielkopolskiego (w 2022 roku – 75,6%).

W związku z powyższym niezbędne jest podjęcie działań zmierzających do zapewnienia ciągłości zatrudnienia koordynatorów, przede wszystkim poprzez adekwatne warunki zatrudnienia i wynagrodzenia. Zaleca się także, by przy organizacji pracy koordynatorów rodzinnej pieczy kierować się specyfiką sytuacji danej rodziny – liczbą dzieci, która w niej przebywa i specyfiką ich sytuacji.

Obecnie na terenie Wielkopolski nie funkcjonuje regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna ani ośrodek preadopcyjny. W związku z powyższym mogą występować deficyty w zapewnieniu specjalistycznej opieki i wsparcia dzieciom znajdującym się w szczególnej sytuacji zdrowotnej i społecznej, dla których nie zabezpieczono miejsca w rodzinnej pieczy zastępczej. W takiej placówce powinna być świadczona specjalistyczna opieka medyczna i rehabilitacyjna dostosowana do potrzeb dzieci.

Z rozeznania przeprowadzonego wśród przedstawicieli wielkopolskich powiatów w 2020 roku wynika, że zapotrzebowanie na skorzystanie z usług regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej występowało w odniesieniu do 62 dzieci, przy czym kolejnych 12 zostało umieszczonych w placówkach na terenie innych województw.

Z kolei, ankieta ROPS przeprowadzona w 2023 roku w wielkopolskich szpitalach pozwoliła na oszacowanie liczby noworodków, które pozostawały na oddziałach szpitalnych bez opieki rodzicielskiej (było to wówczas 27 dzieci). Należy zatem znaleźć rozwiązania pozwalające na zabezpieczenie tych dzieci i zapewnienie im jak najlepszej opieki w środowisku możliwie jak najbardziej zbliżonym do rodzinnego.

We wnioskach końcowych OZPS zgłaszano brak na terenie wielu gmin jednostek specjalistycznego poradnictwa oraz brak specjalistów takich, jak psycholog, terapeuta, mediator, prawnik.

W województwie wielkopolskim pod koniec 2023 roku funkcjonowało 5 jednostek specjalistycznego poradnictwa prowadzonych przez powiaty, które udzieliły wsparcia 1 228 osobom. Wielu przedstawicieli OPS i PCPR dostrzega wzmożone zapotrzebowanie na tego typu usługi wśród obecnych klientów korzystających z ich pomocy, z uwagi na wielopropblemowość, która ich dotyka. Często, wsparcie to świadczą pracownicy socjalni, jednak w wielu przypadkach konieczne jest organizowanie doradztwa/konsultacji o charakterze specjalistycznym.

Zasoby wsparcia są nierównomiernie rozlokowane na terenie województwa.

Analizując rozmieszczenie istniejących zasobów pomocy i wsparcia zwraca uwagę **ich nierównomierne rozlokowanie** – w pobliżu centrum województwa, a więc głównie w mieście Poznań i w jego okolicach, a także innych większych miast (Konin, Kalisz, Leszno, Piła), natomiast gminy położone na obrzeżach województwa, zwłaszcza północnym oraz wschodnim nie dysponują już ofertą tak zróżnicowaną i dostosowaną do potrzeb. Warto byłoby uwzględnić ten fakt przy planowaniu kolejnych inwestycji, aby przeciwdziałać deficytom wsparcia osób potrzebujących zamieszkujących tereny oddalone od ośrodków miejskich i pogłębianiu nierówności między mieszkańcami Wielkopolski.

Ośrodki oferujące wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami w województwie wielkopolskim to m.in.: 77 środowiskowych domów samopomocy, 19 DPS dla OzN i 10 dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Jeśli chodzi o placówki aktywizacji społeczno-zawodowej osób z niepełnosprawnościami nie zmienia się liczba WTZ (89) oraz ZAZ (9), choć w planach jest otwarcie dziesiątego ZAZu. Wśród placówek, których wsparcie skierowane jest do osób z grup podwyższonego ryzyka socjalnego zauważyć można wzrost liczby korzystających ze wsparcia w CIS i ośrodków dla osób w kryzysie bezdomności (schroniska, noclegownie, ogrzewalnie).

W tym roku zaobserwować można wzrost liczby osób korzystających z oferty placówek wspierających osoby z kręgu wysokiego ryzyka socjalnego (oprócz KIS). Mając na względzie powyższe informacje rekomenduje się poszerzenie środowiskowego systemu wsparcia, w tym dla oraz osób z kręgu wysokiego ryzyka oraz osób z niepełnosprawnościami poprzez rozbudowanie oferty usług i dostosowanie ich do potrzeb, również w kontekście deinstytucjonalizacji wsparcia. Wiele gmin dostrzega konieczność uruchomienia usług z zakresu opieki wytchnieniowej lub asystencji osobistej dla osób z niepełnosprawnościami oraz mieszkalnictwa chronionego. Coraz częściej we wnioskach i rekomendacjach gminnych i powiatowych jednostek pomocy i integracji społecznej pojawia się postulatów dotyczących rozwoju usług środowiskowych kierowanych do osób wymagających pomocy i wsparcia oraz ich opiekunów, co można uznać za pozytywny kierunek w myśleniu o zmianie społecznej.

10.4. Kadra pomocy społecznej

Jak wskazują gminy, w systemie brakuje pracowników socjalnych, w szczególności z doświadczeniem. Młodzi adepci tej dyscypliny często odchodzą z zawodu motywowani lepszymi zarobkami poza sektorem pomocy społecznej.

Przyczyn odpływu pracowników socjalnych z zawodu można dopatrywać się w trudnych warunkach pracy, niskim wynagrodzeniu (w stosunku do obowiązków), przechodzeniu pracowników na emeryturę i trudnościach w rekrutacji nowej kadry. Przedstawiciele JOPS podkreślają, że pogłębia się problem z zatrudnieniem pracowników socjalnych, ponieważ coraz mniej osób jest zainteresowanych podjęciem pracy w zawodzie „o niskim prestiżu społecznym” i „bardzo stresogennym”, za proponowane wynagrodzenie. Ponadto coraz częściej wskazują na konieczność zwiększenia przez samorządy nakładów finansowych na wynagrodzenia dla kadry socjalnej oraz podniesienie tychże wynagrodzeń. Wg przedstawicieli JOPS wynagrodzenia pracowników socjalnych są nieadekwatne w stosunku do oczekiwań związanych z kwalifikacjami (skończone studia, kursy, itp.), umiejętnościami kadry socjalnej i faktycznie wykonywanymi obowiązkami. Należy podkreślić, że w bieżącym roku (2024) procedowana jest w Sejmie zmiana ustawy o pomocy społecznej, w celu wprowadzenia programu umożliwiającego przyznanie dodatku do wynagrodzenia dla pracowników socjalnych z budżetu państwa. Zwiększenie wynagrodzenia ma na celu podniesienie prestiżu zawodu i zapobiegnięcie opływowi kadry.

Nie wszystkie wielkopolskie gminy spełniają kryteria ustawowe dotyczące zatrudnienia pracowników socjalnych. W roku oceny 38 gmin nie spełniało wymogu zatrudnienia nie mniej niż 3 pracowników socjalnych. Z kolei wskaźnik zatrudnienia 1 pracownika socjalnego na 2 000 mieszkańców osiąga 46,1% gmin w województwie, natomiast wskaźnik 1 pracownika na 50 środowisk objętych pracą socjalną – 70,3% gmin. Dwóch ostatnich wskaźników dotyczył wzrost wartości.

Rekomenduje się zwiększenie zatrudnienia pracowników socjalnych, w szczególności w tych gminach, które nie spełniają wymogów ustawowych oraz opracowanie standardu odpowiednich warunków pracy pracownika socjalnego poprzez m.in. stworzenie warunków lokalowych do godnego przyjmowania osób korzystających ze wsparcia systemu pomocy społecznej. W licznych rekomendacjach i wnioskach formułowanych przez OPS w OZPS pojawia się zagadnienie bezpieczeństwa pracowników socjalnych i jego poprawy, w szczególności w sytuacji kontaktu z klientem, który potencjalnie może być niebezpieczny. Ważnym zadaniem,

a jednocześnie obowiązkiem samorządów staje się podjęcie działań zmierzających do podniesienia poziomu bezpieczeństwa w miejscu pracy i poza nim (w środowisku), przy wykonywaniu indywidualnych zadań przez pracowników tej instytucji.

Pracownicy socjalni obciążeni są wieloma innymi zadaniami spoza ustawy o pomocy społecznej, co powoduje określone konsekwencje dla pracy jednostek oraz samych pracowników.

W tegorocznych wnioskach gminy podkreślały, że zadania, które są nakładane na ośrodki pomocy społecznej spoza ustawy pomocy społecznej mocno obciążają pracowników socjalnych i w konsekwencji ograniczają im możliwość prowadzenia pracy socjalnej z rodzinami. Dotyczy to w szczególności małych jednostek terytorialnych z niewielką liczbą pracowników socjalnych. Nadmiar obowiązków, stan wzmożonego stresu nieuchronnie prowadzi do wypalenia zawodowego. Podlegające ciągłym zmianom prawo, wprowadzanie nowych zadań dla pracowników socjalnych oraz asystentów rodziny wymaga od tych specjalistów ciągłego zwiększania kompetencji zawodowych. Zatem konieczne jest umożliwienie pracownikom socjalnym i asystentom rodziny rozwoju zawodowego (np. zdobywanie specjalizacji) poprzez stworzenie do tego warunków oraz finansowanie lub współfinansowanie przez pracodawców różnych form podnoszących i wzmacniających kwalifikacje zawodowe. Ponadto, w celu udzielenia wsparcia, zapobiegania wypaleniu zawodowemu i podnoszenia skuteczności pracy, niezbędne jest umożliwienie udziału pracownikom socjalnym i asystentom rodziny w profesjonalnej superwizji.

10.5. Wybrane wydatki w pomocy społecznej i innych obszarach polityki społecznej

Należy zwrócić uwagę na nakłady finansowe związane z pieczę zastępczą. Kwoty wydatków wykazane przez JST w rozdziale budżetowym 85508 – Rodziny zastępcze w roku oceny, w porównaniu do 2022 roku, wzrosły o 17 316 992 zł, nastąpił również wzrost wydatków na działalność placówek opiekuńczo-wychowawczych o 7 492 358 zł. Prognozy mówią o dalszym wzroście środków wydatkowanych w tych obszarach.

Wzrost kosztów życia, cen energii, produktów codziennego użytku, przekładają się na wzrost wydatków w tym zakresie. Prognozowany wzrost potrzebnych środków przeznaczanych na ten cel może wynikać również z tego, iż zgodnie z art. 191 ust. 8 i 9 ustawy o wspieraniu rodziny

i pieczy zastępczej, w przypadku umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej gmina ponosi wydatki w wysokości: 10% w pierwszym roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej, 30% – w drugim roku i 50% w trzecim i kolejnych latach pobytu dziecka w pieczy zastępczej.

Wzrastają wydatki związane z zapewnieniem wsparcia w domach pomocy społecznej. Środki finansowe ujęte w rozdziale budżetowym 85202 – Domy pomocy społecznej w latach 2022-2023 zwiększyły się o 101 868 821 zł i w 2023 roku wyniosły 633 620 265 zł. W 2024 roku JST planują wydatkować na ten cel 708 604 730 zł.

Przedstawiciele OPS zaznaczają, że wydatki na ten cel stanowią istotną część budżetu gminy. Zapewnienie opieki środowiskowej dla wielu gmin staje się działaniem priorytetowym, na realizację którego pozyskują środki zewnętrzne. Zwiększające się koszty utrzymania w DPS, a także zmiana sposobu funkcjonowania rodzin, z roku na rok wymaga zaplanowania zwiększonych kosztów utrzymania domów pomocy społecznej.

Negatywnie należy ocenić spadające wydatki JST w rozdziale 85220 – specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej.

Usługi poradnictwa i interwencji kryzysowej są świadczone w odpowiedzi na problemy rodzin związane z przemocą domową, czy bezradnością w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. W 2023 roku środki wydatkowane na ten cel wyniosły 12 272 984 zł, co oznaczało spadek o 331 314 zł.

DEFINICJE

Aktywny Samorząd

Jest to program dofinansowany przez PFRON, którego celem jest wyeliminowanie lub zmniejszenie barier ograniczających uczestnictwo osób z niepełnosprawnościami w życiu społecznym, zawodowym i w dostępie do edukacji.

Centrum Integracji Społecznej

Pracę z osobami wykluczonymi społecznie lub zagrożonymi wykluczeniem podejmują między innymi centra integracji społecznej. Proponowane w CIS rozwiązania powinny posiadać wielotorowy charakter i obejmować zarówno oddziaływania w zakresie nabycia umiejętności aktywnego poruszania się na rynku pracy, przekazu kompetencji zawodowych, jak i zajęcia wspomagające osobistą zmianę²¹.

Centrum Usług Społecznych

Centrum jest jednostką budżetową (organizacyjną) gminy utworzoną w celu zaspokajania potrzeb wspólnoty samorządowej w zakresie określonych usług społecznych oraz koordynacji tych usług.

Deprywacja lokalna

Stopień niezaspokojenia potrzeb mieszkańców wielkopolskich gmin i jest wyrażony liczbą bezwzględną jako stosunek liczby osób w rodzinach, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej na każdy 1 000 mieszkańców gminy.

Deprywacja potrzeb

Deprywacja potrzeb to trwający przez pewien czas brak zaspokojenia ważnych dla człowieka czynników: biologicznych, psychologicznych bądź społecznych. Termin deprywacja potrzeb pojawia się jako komponent definicyjny pojęcia ubóstwa. Wyróżniamy deprywację absolutną i względną. Deprywacja absolutna jest stanem skrajnym, spowodowanym niezaspokojeniem podstawowych potrzeb bytowych natomiast deprywacja względna to pogorszenie się warunków egzystencji, może być odczuwana też, gdy sytuacja się nie zmienia lub gdy u innych zmiany, które następują, uznawane są za korzystniejsze. Rozróżnia się również poczucie deprywacji od samej deprywacji. Co ciekawe, Ralf Dahrendorf oraz Lewis

²¹ Marek Borowski, Małgorzata Kowalska, Małgorzata Póltorak, Joanna Tomaszczyk, Iwona Żukier „Model centrum integracji społecznej”, str. 5 http://www.wrzos.org.pl/projekt1.18/download/Model%20CIS_7.03.pdf

Dom Pomocy Społecznej

Coser uważają, że przyczyną konfliktów jest odczuwanie własnej deprivacji.²²

Placówki służące przede wszystkim osobom wymagającym całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogącym samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, którym nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych. Typy domów pomocy społecznej są zróżnicowane ze względu na typ odbiorców. Osobne podmioty oferują usługi przeznaczone dla:

- osób w podeszłym wieku,
- osób przewlekle somatycznie chorych,
- osób przewlekle psychicznie chorych,
- dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną,
- dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną,
- osób z niepełnosprawnością fizyczną.

Dzienny Dom Pomocy

Jest to ośrodek wsparcia przeznaczony dla osób samotnych lub osób w rodzinach, które z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymagają pomocy, a są jej pozbawione lub rodzina takiej pomocy nie może zapewnić. Jego celem jest zorganizowanie czasu wolnego uczestnikom – osobom w wieku poprodukcyjnym z danego terenu. Może być to pomoc w zaspokojeniu ich potrzeb, a także wsparcie w samodzielnym egzystowaniu w środowisku lokalnym.

Indywidualny program integracji cudzoziemców

Pomoc jest udzielana w formie:

- świadczeń pieniężnych:
 - na pokrycie kosztów utrzymania, w szczególności pokrycie wydatków na żywność, odzież, obuwie, środki higieny osobistej oraz opłaty mieszkaniowe oraz
 - na pokrycie kosztów związanych z nauką języka polskiego;
- opłacania składki na ubezpieczenie zdrowotne;
- pracy socjalnej;
- poradnictwa specjalistycznego, w tym prawne, psychologiczne i rodzinne

²² Pacholski M, Słaboń A, Słownik pojęć socjologicznych, Kraków 1997, s. 25-26.

- udzielania informacji oraz wsparcia w kontaktach z innymi instytucjami;
- innych działań wspierających proces integracji cudzoziemca.

Na poziomie powiatów jest sprawowana w formie placówek opiekuńczo-wychowawczych, które są prowadzone jako placówki typu:

a) interwencyjnego – zapewniają doraźną opiekę nad dzieckiem w czasie trwania sytuacji kryzysowej, w szczególności placówka jest obowiązana przyjąć dziecko w przypadkach wymagających natychmiastowego zapewnienia mu opieki,

b) rodzinnego – wychowują dzieci w różnym wieku, w tym dorastające i usamodzielniające się; umożliwiają wspólne wychowanie i opiekę licznemu rodzeństwu, współpracują z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej i asystentem rodzin,

c) socjalizacyjnego – zapewniają dziecku całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokajają jego niezbędne potrzeby, w szczególności emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne i religijne; realizują przygotowany we współpracy z asystentem rodziny plan pomocy dziecku; podejmują działania w celu powrotu dziecka do rodziny; zapewniają dziecku dostęp do kształcenia dostosowanego do jego wieku i możliwości rozwojowych; obejmują dziecko działaniami terapeutycznymi, zapewniają korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych,

d) specjalistyczno-terapeutycznego – sprawują opiekę nad dzieckiem o indywidualnych potrzebach, w szczególności: legitymującym się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności; wymagającym stosowania specjalnych metod wychowawczych i specjalistycznej terapii; wymagającym wyrównywania opóźnień rozwojowych i edukacyjnych. Placówka zapewnia zajęcia wychowawcze, socjoterapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne, logopedyczne, terapeutyczne, rekompensujące braki w wychowaniu w rodzinie i przygotowujące do życia społecznego, a dzieciom niepełnosprawnym także odpowiednią rehabilitację i zajęcia rewalidacyjne²³.

- Instytucjonalny zasób pieczy zastępczej, do którego należą:

Instytucjonalna piecza zastępcza

²³ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. 2022.0.447 t. j.).

**Jednostka
specjalistycznego
poradnictwa**

- Placówki opiekuńczo-wychowawcze
- Regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne
- Interwencyjne ośrodki preadopcyjne.

To jednostka, w której realizowane jest zadanie specjalistycznego poradnictwa. Specjalistyczne poradnictwo, w szczególności prawne, psychologiczne i rodzinne, jest świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód.

**Klub Integracji
Społecznej**

Udzielają pomocy osobom indywidualnym oraz ich rodzinom w odbudowywaniu i podtrzymywaniu umiejętności uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej, w powrocie do pełnienia ról społecznych oraz w podniesieniu kwalifikacji zawodowych.

Kluby Samopomocy

Działanie grup samopomocowych nie jest ściśle uregulowane w ustawodawstwie. Zgodnie z art. 15 ustawy o pomocy społecznej, pomoc społeczna polega między innymi na rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb. Dalej art. 51a określa, że zakres usług świadczonych w klubach samopomocy ustala właściwy organ jednostki samorządu terytorialnego prowadzącej klub samopomocy w uzgodnieniu z wojewodą.

Kryterium dochodowe

Pomoc społeczna udzielana jest osobom, które spełniają kryteria zapisane w *Ustawie o pomocy społecznej*. Pierwszym warunkiem jest trudna sytuacja materialna, drugim – trudna sytuacja życiowa. Należy pamiętać, że powyższe kryteria muszą być spełnione jednocześnie, tzn. niskie dochody łączy się z innym powodami przyznawania świadczeń.

Kryterium dochodowe podlega weryfikacji co 3 lata, z uwzględnieniem wyniku badań prognozy interwencji socjalnej. 1 stycznia 2022 r. weszło w życie rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 lipca 2021 r. w sprawie zweryfikowanych kryteriów dochodowych oraz kwot świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej (Dz. U. z 2021 r. Poz. 1296), na mocy którego prawo do świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej przysługiwało:

- osobie samotnie gospodarującej, której dochód nie przekraczał kwoty 776 zł netto;

- osobie w rodzinie, w której dochód na osobę nie przekraczał kwoty 600 zł netto.

Lokal socjalny

Zgodnie z definicją zawartą w ustawie o ochronie praw lokatorów, to lokal nadający się do zamieszkania ze względu na wyposażenie i stan techniczny, którego powierzchnia pokoi przypadająca na członka gospodarstwa domowego najemcy – tj. jedną osobę w przypadku zamieszkiwania co najmniej dwóch osób – nie może być mniejsza niż 5 m², a w wypadku jednoosobowego gospodarstwa domowego 10 m², przy czym lokal ten może być o obniżonym standardzie. Sąd musi przyznać prawo do lokalu socjalnego w wyroku eksmisyjnym (art. 14 ust. 4 ustawy o ochronie praw lokatorów) następującym osobom:

1. Kobietom w ciąży.
2. Małoletniemu, niepełnosprawnemu lub ubezwłasnowolnionemu oraz sprawującemu nad taką osobą opiekę i wspólnie z nią zamieszkałą.
3. Obłożnie chorym.
4. Emerytom i rencistom spełniającym wymagania do otrzymania świadczenia z pomocy społecznej (określone w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie funduszu socjalnego emerytów i rencistów Policji, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu i Państwowej Straży Pożarnej oraz ich rodzin z dnia 9 września 2004 r.).
5. Osobie posiadającej status bezrobotnego.
6. Osobie spełniającej przesłanki określone przez radę gminy w drodze uchwały, z reguły mającej niskie dochody.

Mieszkanie treningowe lub wspomagane

Osobie, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczonym przez jednostkę całodobowej opieki, w szczególności osobie z zaburzeniami psychicznymi, osobie opuszczającej pieczę zastępczą w rozumieniu przepisów o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zakład dla nieletnich, a także cudzoziemcowi, który uzyskał w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę

uzupełniająca, może być przyznany pobyt w mieszkaniu treningowym lub wspomagany.

Mieszkanie treningowe lub wspomagane jest formą pomocy społecznej przygotowującą pod opieką specjalistów osoby tam przebywające do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagającą te osoby w codziennym funkcjonowaniu.

W mieszkaniu treningowym świadczy się usługi bytowe, pracę socjalną oraz naukę w obszarze rozwijania lub utrwalania niezależności, sprawności w zakresie samoobsługi, pełnienia ról społecznych w integracji ze społecznością lokalną, w celu umożliwienia prowadzenia niezależnego życia.

W mieszkaniu wspomagany świadczy się usługi bytowe, pracę socjalną oraz pomoc w wykonywaniu czynności niezbędnych w codziennym funkcjonowaniu i realizacji kontaktów społecznych, w celu utrzymania lub rozwijania niezależności osoby na poziomie jej psychofizycznych możliwości.

Mieszkanie wspomagane jest przeznaczone w szczególności dla:

- osoby niepełnosprawnej, w tym osoby niepełnosprawnej fizycznie lub osoby z zaburzeniami psychicznymi;
- osoby w podeszłym wieku lub przewlekle chorej.

Ośrodek interwencji kryzysowej

Podstawowym celem działalności ośrodka jest świadczenie poradnictwa specjalistycznego oraz podejmowanie działań z zakresu interwencji kryzysowej osobom pełnoletnim oraz rodzinom mającym trudności w rozwiązywaniu własnych problemów życiowych, doznających jakichkolwiek form przemocy w rodzinie lub będących w innych kryzysach życiowych.

Pieczna zastępcza

Pieczna zastępcza jest sprawowana w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców.

Pieczna zastępcza zapewnia:

1) pracę z rodziną umożliwiającą powrót dziecka do rodziny lub gdy jest to niemożliwe – dążenie do przysposobienia dziecka, a w przypadku braku możliwości przysposobienia dziecka – opiekę i wychowanie w środowisku zastępczym;

**Placówka opiekuńczo-
wychowawcza**

2) przygotowanie dziecka do:

- godnego, samodzielnego i odpowiedzialnego życia,
- pokonywania trudności życiowych zgodnie z zasadami etyki,
- nawiązywania i podtrzymywania bliskich, osobistych i społecznie akceptowanych kontaktów z rodziną i rówieśnikami, w celu łagodzenia skutków doświadczania straty i separacji oraz zdobywania umiejętności społecznych;

3) zaspokojenie potrzeb emocjonalnych dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno-rekreacyjnych.

Zapewnia dziecku całodobową ciągłą lub okresową opiekę i wychowanie oraz zaspokaja jego niezbędne potrzeby bytowe, rozwojowe, w tym emocjonalne, społeczne, religijne, a także zapewnia korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych i kształcenia.

**Placówka wsparcia
dziennego**

W celu wsparcia rodziny, dziecko może zostać objęte opieką i wychowaniem w placówce wsparcia dziennego. Mogą one być prowadzone w formie:

- opiekuńczej – zapewniają dziecku opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań.
- specjalistycznej – organizują zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne oraz logopedyczne, realizują indywidualny program korekcyjny, program psychokorekcyjny lub psychoprofilaktyczny, w szczególności terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię.
- pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę – prowadzą działania animacyjne i socjoterapeutyczne²⁴.

Pomoc społeczna

Institucja polityki społecznej państwa, mającą na celu wspieranie osób i rodzin w przezwyciężaniu trudnych sytuacji życiowych, z którymi nie są w stanie sobie poradzić, wykorzystując własne możliwości i uprawnienia.

²⁴ Art. 18. Ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (tj. Dz. U. z 2022 r. poz. 447).

Pomoc społeczna wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w godnych warunkach. Pozwala także zapobiegać trudnym sytuacjom życiowym, wspierając ich przy usamodzielnieniu się oraz integracji ze środowiskiem. Pomoc społeczna wspiera osoby i rodziny w formie finansowej, rzeczowej oraz w formie usług. System świadczeń pomocy społecznej wspiera finansowo osoby i rodziny o niskich dochodach oraz pozbawione dochodu.

Na podstawie art. 7. ustawy o pomocy społecznej wyróżniamy następujące powody przyznania osobom i rodzinom pomocy społecznej:

Powody przyznania pomocy społecznej

- ubóstwo,
- sieroctwo,
- bezdomność,
- bezrobocie,
- niepełnosprawność,
- długotrwała lub ciężka choroba,
- przemoc w rodzinie,
- potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi,
- potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietności,
- bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych,
- trudność w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy udzielone w związku z okolicznością, o której mowa w art. 159 ust. 1 pkt 1 lit. c lub d ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach,
- trudność w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego,
- alkoholizm lub narkomania,
- zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa,
- klęska żywiołowa lub ekologiczna.

Praca socjalna

Praca socjalna świadczona jest na rzecz poprawy funkcjonowania osób i rodzin w ich środowisku społecznym. Prowadzona jest:

z osobami i rodzinami w celu rozwinięcia lub wzmocnienia ich aktywności i samodzielności życiowej;

ze społecznością lokalną w celu zapewnienia współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokajania potrzeb członków społeczności.

Praca socjalna może być prowadzona w oparciu o kontrakt socjalny lub projekt socjalny.

W pracy socjalnej wykorzystuje się właściwe tej działalności metody i techniki, stosowane z poszanowaniem godności osoby i jej prawa do samostanowienia.

Praca socjalna świadczona jest osobom i rodzinom bez względu na posiadany dochód

Relatywna granica ubóstwa

granica przyjęta na poziomie 50% średnich miesięcznych wydatków ustalonych na poziomie wszystkich gospodarstw domowych z uwzględnieniem tzw. oryginalnej skali ekwiwalentności OECD.

Rodziny wspierające

Zgodnie z zapisem art. 29 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, w celu wspierania rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej rodzina może zostać objęta pomocą rodziny wspierającej. Rodzina wspierająca, przy współpracy asystenta rodziny, pomaga rodzinie przeżywającej trudności w:

- opiece i wychowaniu dziecka,
- prowadzeniu gospodarstwa domowego,
- kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych.

Zadaniem rodziny wspierającej nie jest wyręczenie, lecz aktywna pomoc w przewyżczeniu trudnych sytuacji w rodzinach tego wymagających. Rodzina wspierająca pomaga przede wszystkim na podstawie własnych, posiadanych zasobów i umiejętności, wiedzy z zakresu funkcjonowania rodziny i prawidłowego wychowywania dzieci. Wsparcie może obejmować:

- organizowanie czasu wolnego dzieciom z rodzin wspieranych,

- wypracowanie nawyku wspólnego spędzania czasu przez członków rodziny,
- pomoc dzieciom w nauce,
- udzielanie wskazówek w takich kwestiach jak: gotowanie, sprzątanie, utrzymywanie higieny osobistej, racjonalne gospodarowanie budżetem domowym,
- utrzymywanie stałego kontaktu z rodziną wspieraną i OPS.

Jest sprawowana w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców. Zapewnia pracę z rodziną umożliwiającą powrót dziecka do rodziny lub gdy jest to niemożliwe – dążenie do przysposobienia dziecka, przygotowanie dziecka do samodzielnego i odpowiedzialnego życia, zaspokojenia potrzeb emocjonalnych dzieci ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno-rekreacyjnych. Formami rodzinnej pieczy zastępczej są:

1) rodzina zastępcza:

- a) spokrewniona,
- b) niezawodowa, umieszcza się w tym samym czasie nie więcej niż 3 dzieci (z wyjątkiem licznego rodzeństwa),
- c) zawodowa – umieszcza się w tym samym czasie nie więcej niż 3 dzieci (z wyjątkiem licznego rodzeństwa), w tym:
 - zawodowa specjalistyczna – umieszcza się w niej w szczególności: dzieci legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, dzieci na podstawie ustawy z dnia 26 X 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich, małoletnie matki z dziećmi,
 - zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego – przyjmuje dziecko na podstawie orzeczenia sądu w przypadku, gdy dziecko zostało doprowadzone przez Policję lub Straż Graniczną, na wniosek rodziców, dziecka lub innej osoby w przypadku, o którym mowa w art. 12a ustawy z dnia 29 VII 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie,

**Rodzinna piecza
zastępcza**

	2) rodzinny dom dziecka – w tym samym czasie może w nim przebywać łącznie nie więcej niż 8 dzieci (z wyjątkiem licznego rodzeństwa) ²⁵ .
Rodzinny Dom Pomocy	Stanowią formę usług opiekuńczych i bytowych świadczonych całodobowo przez osobę fizyczną lub organizację pożytku publicznego dla nie mniej niż trzech i nie więcej niż ośmiu zamieszkujących wspólnie osób wymagających z powodu wieku lub niepełnosprawności wsparcia w tej formie. Są one alternatywną formą wsparcia dla dużych domów pomocy społecznej. W doskonały sposób mogą one również uzupełniać system opieki długoterminowej.
Rodzinny kapitał opiekuńczy	Rodzinny kapitał opiekuńczy to świadczenie dla rodziców dzieci w wieku od 12. do 35. miesiąca życia. Celem kapitału jest częściowe pokrycie wydatków związanych z wychowywaniem dziecka, w tym z opieką nad nim i zaspokojeniem jego potrzeb życiowych.
Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi	To szczególnie rodzaj specjalistycznych usług opiekuńczych udzielanych osobom, które z powodu choroby psychicznej lub niepełnosprawności intelektualnej mają poważne trudności w codziennym funkcjonowaniu, a zwłaszcza z relacjach z otoczeniem, edukacji, zatrudnieniu i realizacji spraw bytowych.
Środowiskowe Domy Samopomocy	Rodzaj ośrodka wsparcia, będący jednostką organizacyjną pomocy społecznej dziennego pobytu dla osób przewlekle psychicznie chorych oraz upośledzonych umysłowo, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększania zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej.
Świadczenia niepieniężne w pomocy społecznej	W myśl ustawy o pomocy społecznej wyróżniamy następujące rodzaje świadczeń niepieniężnych: pracę socjalną, bilet kredytowany, składki na ubezpieczenie zdrowotne, składki na ubezpieczenia społeczne, pomoc rzeczową, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie, sprawienie pogrzebu, poradnictwo specjalistyczne, interwencję kryzysową, schronienie, posiłek, niezbędne ubranie, usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy, specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia,

²⁵ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. 2022.0.447 t. j.).

**Świadczenie
wychowawcze**

mieszkanie chronione, pobyt w domu pomocy społecznej, pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym oraz pomoc w uzyskaniu zatrudnienia.

**Ubóstwo skrajne
(minimum egzystencji)**

To wsparcie finansowe rodzin w częściowym pokryciu wydatków związanych z wychowywaniem dziecka, w tym z opieką nad nim i zaspokojeniem jego potrzeb życiowych.

Granica wyznaczająca poziom zaspokojenia potrzeb, poniżej którego następuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka.

**Usamodzielnienie
wychowanków pieczy
zastępczej**

Osobie opuszczającej, po osiągnięciu pełnoletności, rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną przysługuje pomoc na usamodzielnienie.

Przez osobę usamodzielnianą rozumie się również osobę, której pobyt w rodzinnej pieczy zastępczej ustał na skutek śmierci osób tworzących rodzinę zastępczą lub osoby prowadzącej rodzinny dom dziecka, w okresie 6 miesięcy przed osiągnięciem przez osobę usamodzielnianą pełnoletności.

W ustawie wyróżniono następujące formy pomocy dla ww. kategorii osób:

1) pomoc na:

- ❖ kontynuowanie nauki,
- ❖ usamodzielnienie,
- ❖ zagospodarowanie;

2) pomoc w uzyskaniu:

- ❖ odpowiednich warunków mieszkaniowych,
- ❖ zatrudnienia;

3) pomoc prawna i psychologiczna.

Pomoc ta może mieć charakter pieniężny (przyznanie świadczenia pieniężnego) lub niepieniężny (pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej, pomoc prawna i psychologiczna)²⁶.

²⁶ Art.140, p.1 Ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz.U.2022.0.447 t. j.

Ustawowa granica ubóstwa

Kwota, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z systemu pomocy społecznej.

Warsztaty Terapii Zajęciowej

Jest wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówką, stwarzającą osobom z niepełnosprawnością i niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia.

Wskaźnik zagrożenia ubóstwem po uwzględnieniu transferów społecznych

Odsetek osób najuboższych określonych miarą międzynarodową (wspólną dla krajów członkowskich UE), czyli stopą ubóstwa relatywnego odnosi się do osób, których przeciętny dochód do dyspozycji nie przekracza 60,0% krajowej mediany rocznych ekwiwalentnych dochodów do dyspozycji, z uwzględnieniem ogółu transferów społecznych.

Wywiad środowiskowy

Przeprowadzany jest przez pracownika socjalnego w celu ustalenia sytuacji osobistej, rodzinnej, dochodowej i majątkowej osób i rodzin, aby na podstawie uzyskanej wiedzy można było przyznać odpowiednią pomoc.

Zadania samorządu powiatu

Do zadań własnych powiatu należy, m.in. udzielanie pomocy pieniężnej na usamodzielnienie oraz kontynuowanie nauki, a także zapewnienie pomocy w integracji ze środowiskiem osobom opuszczającym: domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę lub młodzieżowe ośrodki wychowawcze (Art. 19 p. 6 i 7 *Ustawy o pomocy społecznej*).

Zadania własne i zlecone gminy

Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej (art. 17) do zadań własnych i zleconych gminy należą, m.in.:

- udzielanie schronienia, zapewnianie posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom tego pozbawionym,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych i specjalnych celowych,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków okresowych,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego,

- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom bezdomnym oraz innych osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczenia na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w Narodowym Funduszu Zdrowia,
- przyznawanie zasiłków celowych w formie biletu kredytowanego,
- opłacanie składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe za osobę, która zrezygnuje z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwałe lub ciężko chorym członkiem rodziny oraz wspólnie niezamieszkującymi matką, ojcem lub rodzeństwem,
- praca socjalna,
- organizowanie i świadczenie usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych, w miejscu zamieszkania, z wyłączeniem specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi,
- prowadzenie i zapewnienie miejsc w mieszkaniach chronionych, dożywanie dzieci, sprawowanie pogrzebu, w tym osobom bezdomnym,
- kierowanie do domu pomocy społecznej i ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańca gminy w tym domu,
- pomoc osobom mającym trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków stałych,
- opłacanie składek na ubezpieczenie zdrowotne określonych w przepisach o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych,
- przyznawanie i wypłacanie pomocy na ekonomiczne usamodzielnienie w formie zasiłków, pożyczek oraz pomocy w naturze,
- realizacja zadań wynikających z rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin, grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia,

Zakłady Aktywności Zawodowej

- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych, a także schronienia, posiłku oraz niezbędnego ubrania cudzoziemcom,
- wypłacanie wynagrodzenia za sprawowanie opieki.

Podmiot tworzony w celu zatrudniania osób o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, u których stwierdzono autyzm, niepełnosprawność intelektualną lub chorobę psychiczną. Do statutowych celów tego typu podmiotów należy rehabilitacja zawodowa i społeczna zatrudnianych osób.

Jest to świadczenie fakultatywne przyznawane na zaspokojenie niezbędnej potrzeby bytowej, a w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, ogrzewania, w tym opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu.

Osobom bezdomnym i innym osobom nie posiadającym dochodu oraz możliwości uzyskania świadczeń zdrowotnych może być przyznany zasiłek celowy na pokrycie części lub całości wydatków na świadczenia zdrowotne. Zasiłek celowy może być przyznany również w formie biletu kredytowanego.

Zasiłek celowy

Zasiłek celowy może być przyznany również w celu realizacji postanowień kontraktu socjalnego. Wówczas może być wypłacany niezależnie od dochodu, przez okres do 2 miesięcy od dnia, w którym osoba objęta kontraktem socjalnym, w trakcie jego realizacji, stała się osobą zatrudnioną.

Zasiłek celowy na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego

Świadczenie to może być przyznane osobie albo rodzinie, które poniosły straty w wyniku zdarzenia losowego. W takim przypadku może być przyznany niezależnie od dochodu i może nie podlegać zwrotowi.

Zasiłek celowy na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną

Świadczenie to może być przyznane osobie albo rodzinie, które poniosły straty w wyniku klęski żywiołowej lub ekologicznej. W takim przypadku może być przyznany niezależnie od dochodu i może nie podlegać zwrotowi.

Specjalny zasiłek celowy

Świadczenie może być przyznane w szczególnie uzasadnionych przypadkach osobie albo rodzinie o dochodach przekraczających kryterium ustawowe - w wysokości nieprzekraczającej odpowiednio kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej lub rodziny. Świadczenie to nie podlega zwrotowi.

Zasiłek celowy na zasadach zwrotu

Świadczenie to może być przyznane w szczególnie uzasadnionych przypadkach osobie albo rodzinie o dochodach przekraczających kryterium dochodowe, ale pod warunkiem zwrotu części lub całości kwoty zasiłku.

Zasiłek celowy przyznany niezależnie od dochodu wynika z art. 39a ust.

1-2:

- Ust. 1. Zasiłek celowy może być przyznany również w celu realizacji postanowień kontraktu socjalnego.
- Ust. 2. Zasiłek celowy, o którym mowa w ust. 1, może być wypłacany niezależnie od dochodu, przez okres do 2 miesięcy od dnia, w którym osoba objęta kontraktem socjalnym, w trakcie jego realizacji, stała się osobą zatrudnioną.

Przysługuje w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego:

1. osobie samotnie gospodarującej, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
2. rodzinie, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego rodziny.

Zasiłek okresowy ustala się:

1. w przypadku osoby samotnie gospodarującej - do wysokości różnicy między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby, z tym że miesięczna kwota zasiłku nie może być wyższa niż kwota kryterium dochodowego na osobę w rodzinie;
2. w przypadku rodziny - do wysokości różnicy między kryterium dochodowym rodziny a dochodem tej rodziny.

Kwota zasiłku okresowego nie może być niższa niż 50 % różnicy między:

Zasiłek okresowy

1. kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby;
2. kryterium dochodowym rodziny a dochodem tej rodziny.

Kwota zasiłku okresowego nie może być niższa niż 20 zł miesięcznie.

W przypadku podjęcia zatrudnienia przez osobę objętą kontraktem socjalnym pobierającą zasiłek okresowy, może być on wypłacany nadal niezależnie od dochodu, do dnia wynikającego z decyzji przyznającej zasiłek okresowy, nie dłużej jednak niż do 2 miesięcy od dnia, w którym osoba została zatrudniona.

Okres, na jaki jest przyznawany zasiłek okresowy, ustala ośrodek pomocy społecznej na podstawie okoliczności sprawy.

Rada gminy, w drodze uchwały, może podwyższyć minimalne kwoty zasiłku okresowego.

Zasiłek okresowy na zasadach zwrotu:

Zasiłek okresowy może być przyznany w szczególnie uzasadnionych przypadkach osobie albo rodzinie o dochodach przekraczających kryterium dochodowe, ale pod warunkiem zwrotu części lub całości kwoty zasiłku.

Jedną z podstawowych form świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej. Zasiłek stały przysługuje:

1. pełnoletniej osobie samotnie gospodarującej, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
2. pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie.

Zasiłek stały ustala się w wysokości:

1. w przypadku osoby samotnie gospodarującej - różnicy między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby, z tym, że kwota zasiłku od dnia 1 stycznia 2022 r. nie może być wyższa niż 719 zł miesięcznie;

Zasiłek stały

2. w przypadku osoby w rodzinie - różnicy między kryterium dochodowym na osobę w rodzinie a dochodem na osobę w rodzinie.

Kwota zasiłku stałego nie może być niższa niż 30 zł miesięcznie.

W przypadku zbiegu uprawnień do zasiłku stałego i renty socjalnej, świadczenia pielęgnacyjnego, specjalnego zasiłku opiekuńczego, dodatku z tytułu samotnego wychowywania dziecka i utraty prawa do zasiłku dla bezrobotnych na skutek upływu ustawowego okresu jego pobierania lub zasiłku dla opiekuna, zasiłek stały nie przysługuje

Osobę przebywającą w domu pomocy społecznej lub ubiegającą się o przyjęcie do niego uznaje się za osobę samotnie gospodarującą, jeżeli przed przyjęciem do domu pomocy społecznej lub rozpoczęciem oczekiwania na miejsce w takim domu była uprawniona do zasiłku stałego. Przy ustalaniu uprawnienia oraz wysokości zasiłku stałego do dochodu nie wlicza się kwoty zasiłku okresowego.

Uzasadnienie
do uchwały Nr
Sejmiku Województwa Wielkopolskiego
z dnia 2024 r

**w sprawie przyjęcia oceny zasobów pomocy społecznej województwa wielkopolskiego za rok
2023 w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej**

Zgodnie z art. 16a ust. 4 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2023 r. poz. 901, z późn. zm.) zarząd województwa przedstawia do dnia 30 czerwca sejmikowi województwa ocenę zasobów pomocy społecznej w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej.

Zasoby obejmują, w szczególności infrastrukturę, kadre, organizacje pozarządowe i nakłady finansowe na zadania pomocy społecznej bez względu na podmiot je finansujący i realizujący. Ocena obejmuje osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy.

Wobec powyższego podjęcie niniejszej uchwały przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego jest zasadne.